STORAGE-ITEM
MAIN

LP9-Q05D
U.B.C. LIBRARY

THE LIBRARY

THE UNIVERSITY OF
BRITISH COLUMBIA

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of British Columbia Library

http://www.archive.org/details/deremonstrantie00jong

WERKEN UITGEGEVEN DOOR

DE LINSCHOTEN-VEREENIGING

XXXI

DE REMONSTRANTIE

VAN

W. GELEYNSSEN DE JONGH

L·V

Werken der Linschoten-Vereeniging

I. **DE REIS VAN JAN CORNELISZ. MAY** naar de IJszee en de Amerikaansche kust, 1611—1612. Verzameling van bescheiden, uitgegeven door S. MULLER Fz. 1909. Met 2 kaarten. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld **ƒ 12.50**

HENRY HUDSON IN HOLLAND. An inquiry into the origin and objects of the voyage which led to the discovery of the Hudson River by HENRY C. MURPHY. Reprinted, with notes, documents and a bibliography, by WOUTER NIJHOFF, Hon. Secretary to the „Linschoten-Vereeniging". 1909. . . . *uitverkocht*

II. **ITINERARIO.** Voyage ofte schipvaert van Jan Huyghen van Linschoten naer Oost ofte Portugaels Indiën, 1579—1592. Uitgegeven door H. KERN. 1910. 2 dln. Met portret, 3 kaarten en 5 platen. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld **ƒ 25.—**

III. **KORTE HISTORIAEL** ende Journaels Aenteyckeninge van verscheyden voyagiens in de vier deelen des wereldtsronde, als Europa, Africa, Asia ende America gedaen door d. DAVID PIETERSZ. DE VRIES. Uitgegeven door H. T. COLENBRANDER. 1911. Met portret, 2 kaarten en 18 platen. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld **ƒ 12.50**

IV. **DE REIS VAN MR. JACOB ROGGEVEEN** ter ontdekking van het Zuidland, 1721—1722. Verzameling van stukken, uitgegeven door F. E. Baron MULERT. Met een aanhangsel over de waarnemingen der kompasmiswijzing op Roggeveen's tocht, verricht door W. VAN BEMMELEN. 1911. Met 3 kaarten en 2 platen. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld **ƒ 12.50**

V. **BESCHRIJVINGHE** ende historische verhael van het Gout Koninckryck van Gunea anders de Gout-custe de Mina genaemt, liggende in het deel van Afrika, door P. DE MAREES. Uitgegeven door S. P. L'HONORÉ NABER. 1912. Met 1 kaart en 21 platen. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld **ƒ 12.50**

VI. **TOORTSE DER ZEEVAART** door DIERICK RUITERS, 1623 — SAMUEL BRUN's Schiffarten, 1624. Uitgegeven door S. P. L'HONORÉ NABER. 1914. Met 1 kaart en 1 plaat. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld **ƒ 12.50**

VII. **DE EERSTE SCHIPVAART** der Nederlanders naar Oost-Indië onder Cornelis de Houtman, 1595—1597. Journalen, documenten en andere bescheiden, uitgegeven en toegelicht door G. P. ROUFFAER en J. W. IJZERMAN. **Eerste deel.** d'Eerste boeck van Willem Lodewycksz. 1915. Met titelplaat, 2 portretten, 8 kaarten en 47 platen. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld **ƒ 25.—**

VIII. **REIZEN VAN JAN HUYGHEN VAN LINSCHOTEN** naar het Noorden, 1594—1595. Uitgegeven door S. P. L'HONORÉ NABER. 1914. Met 14 platen en 4 kaarten. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld **ƒ 20.—**

IX. **DIRCK GERRITSZ. POMP,** alias Dirck Gerritsz. China. De eerste Nederlander die China en Japan bezocht, 1544—1604. Zijn reis naar en verblijf in Zuid-Amerika. Grootendeels naar Spaansche bescheiden bewerkt door J. W. IJZERMAN. 1915. Met 2 kaarten. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld **ƒ 12.50**

X. **DE OPEN DEURE** tot het verborgen heydendom, door ABRAHAM ROGERIUS. Uitgegeven door W. CALAND. 1915. Met titelplaat. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld *f* **12.50**

XI. **REIZEN IN ZUID-AFRIKA** in de Hollandse tijd. Uitgegeven door E. C. GODÉE MOLSBERGEN. **Eerste deel.** Tochten naar het Noorden, 1652—1686. 1916. . . . . . *uitverkocht*

XII. **REIZEN IN ZUID-AFRIKA** in de Hollandse tijd. Uitgegeven door E. C. GODÉE MOLSBERGEN. **Tweede deel.** Tochten naar het Noorden, 1686—1806. 1916 . . . . . . *uitverkocht*

XIII. **DE OOST-INDISCHE COMPAGNIE** in Cambodja en Laos. Verzameling van bescheiden van 1636—1670. Uitgegeven en toegelicht door HENDRIK P. N. MULLER. 1917. Met 1 kaart en 3 afbeeldingen. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld *f* **20.—**

XIV. **REIZEN VAN WILLEM BARENTS, JACOB VAN HEEMSKERCK, JAN CORNELISZ. RIJP** en anderen naar het Noorden, 1594—1597. Verhaald door GERRIT DE VEER. Uitgegeven door S. P. L'HONORÉ NABER. **Eerste deel.** 1917. *uitverkocht*

XV. **REIZEN VAN WILLEM BARENTS, JACOB VAN HEEMSKERCK, JAN CORNELISZ. RIJP** en anderen naar het Noorden, 1594—1597. Verhaald door GERRIT DE VEER. Uitgegeven door S. P. L'HONORÉ NABER. **Tweede deel.** (Inleiding en Bijlagen). 1917 . . . . *uitverkocht*

XVI. **JOURNAEL VAN DE REIS NAAR ZUID-AMERIKA** door HENDRIK OTTSEN, (1598—1601). Met inleiding en bijlagen, uitgegeven door J. W. IJZERMAN. 1918. Met 3 kaarten en 5 platen. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld *f* **20.—**

XVII. **DE REIZEN VAN ABEL JANSZOON TASMAN** en **FRANCHOYS JACOBSZOON VISSCHER,** ter nadere ontdekking van het Zuidland (Australië) in 1642—1644. Met inleiding en aanteekeningen uitgegeven door R. POSTHUMUS MEYJES. 1919. Met 10 gedeeltelijk gekleurde kaarten en 68 afbeeldingen. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld *f* **25.—**

XVIII. **VERHAAL** van het vergaan van het jacht „de Sperwer" en van het wedervaren der schipbreukelingen op het eiland Quelpaert en het vasteland van Korea (1653—1666). Met eene beschrijving van dat rijk, door HENDRIK HAMEL. Uitgegeven door B. HOETINK. 1920. Met 1 kaart en 11 afbeeldingen. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld *f* **15.—**

XIX. **HENRY HUDSON'S REIZE** onder Nederlandsche vlag van Amsterdam naar Nova Zembla, Amerika en terug naar Dartmouth in Engeland, 1609. Volgens het journaal van ROBERT JUET, uitgegeven door S. P. L'HONORÉ NABER. 1921. Met 4 kaarten en 3 platen. gr.8vo. In linnen band,kop verguld *f* **15.—**

XX. **REIZEN IN ZUID-AFRIKA** in de Hollandse tijd. Uitgegeven door E. C. GODÉE MOLSBERGEN. **Derde deel.** Tochten langs de Z. O. Kust en naar het Oosten, 1670—1752. Met inleiding van R. POSTHUMUS MEYJES. 1922. Met 6 kaarten en 8 platen. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld *f* **15.—**

XXI. **DE REIS VAN MAHU EN DE CORDES** door de Straat van Magalhães naar Zuid-Amerika en Japan, 1598—1600. Scheepsjournaal, rapporten, brieven, zeilaanwijzingen, kaarten, enz. Uitgegeven en toegelicht door F. C. Wieder. **Eerste deel.** De uitreeding en de scheepstocht. 1923. Met 22 platen en 3 kaarten. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld **ƒ 15.—**

XXII. **DE REIS VAN MAHU EN DE CORDES** door de Straat van Magalhães naar Zuid-Amerika en Japan, 1598—1600. Scheepsjournaal, rapporten, brieven, zeilaanwijzingen, kaarten, enz. Uitgegeven en toegelicht door F. C. Wieder. **Tweede deel.** De Straat van Magalhães. 1924. Met 8 kaarten, 48 afbeeldingen en facsimile's en 11 uitslaande tabellen. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld **ƒ 15.—**

XXIII. **HESSEL GERRITSZ.**, Beschryvinghe van der Samoyeden Landt en Histoire du pays nommé Spitsberghe. Uitgegeven door S. P. L'Honoré Naber. 1924. Met 5 kaarten, 1 plaat en 1 afb. tusschen den tekst. In linnen band, kop verguld **ƒ 10.—**

XXIV. **DE REIS VAN MAHU EN DE CORDES** door de Straat van Magalhães naar Zuid-Amerika en Japan, 1598—1600. Scheepsjournaal, rapporten, brieven, zeilaanwijzingen, kaarten, enz. Uitgegeven en toegelicht door F. C. Wieder. **Derde deel.** Het eerste Hollandsche schip in Japan. 1925. Met 2 kaarten en register op de 3 deelen. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld **ƒ 12.50**

XXV. **DE EERSTE SCHIPVAART** der Nederlanders naar Oost-Indië onder Cornelis de Houtman, 1595—1597. Journalen, documenten en andere bescheiden, uitgegeven en toegelicht door G. P. Rouffaer en J. W. IJzerman. **Tweede deel.** De oudste journalen der reis: Verhael (1597), Journael (1598), Van der Does (HS.). 1926. Met 15 kaarten, 18 platen en 6 facsimile's gr. 8vo. In linnen band, kop verguld **ƒ 35.—**

XXVI. **DE STICHTING VAN NEW-YORK** in Juli 1625. Reconstructies en nieuwe gegevens ontleend aan de van Rappard Documenten, door F. C. Wieder. 1925. Met 28 kaarten en platen. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld **ƒ 15.—**

XXVII. **DE REIS OM DE WERELD** door Olivier van Noort, 1598—1601. Met inleiding en aanteekeningen, uitgegeven door J. W. IJzerman. **Eerste deel.** 1926. Met portret, 2 kaarten, 35 platen en 2 facsimile's. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld **ƒ 15.—**

XXVIII. **DE REIS OM DE WERELD** door Olivier van Noort, 1598—1601. Met inleiding en aanteekeningen, uitgegeven door J. W. IJzerman. **Tweede deel.** 1926. Met 11 kaarten en platen. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld **ƒ 15.—**

XXIX. **DE EERSTE NEDERLANDSCHE TRANSATLANTISCHE STOOMVAART** in 1827 van Zr Ms Stoompakket Curaçao, door J.W. van Nouhuys. **Eerste deel.** Het Journaal. 1927. Met 7 platen en 2 kaarten. gr. 8vo. In linnen band, kop verguld **ƒ 10.—**

XXX. **DE ZEEUWSCHE EXPEDITIE NAAR DE WEST** onder Cornelis Evertsen den Jonge, 1672—1674. Nieuw Nederland een jaar onder Nederlandsch Bestuur. Uitgegeven door C. de Waard. 1928. lxix en 237 blz. Met 7 platen en kaarten. In linnenband, kopverguld **ƒ 12.—**

Zij, die als lid toetreden tot de Linschoten-Vereeniging (jaarlijksche contributie *f* **15.—**) kunnen één exemplaar van onderstaande werken ontvangen als volgt:

1909.	I.	De Reis van Jan Cornelisz. May	voor *f* **10.—**
		Henry Hudson in Holland	*uitverkocht*
1910.	II.	Itinerario van J. H. van Linschoten. 2 dln.	voor *f* **20.—**
1911.	III.	Korte Historiael ende journaels aenteyckeningen van verscheyden voyagiens door d. David Pietersz. de Vries	voor - **10.—**
	IV.	De Reis van Mr. Jacob Roggeveen	voor - **10.—**
1912.	V.	Beschryvinghe van het Gout Koninckrijck van Gunea door P. de Marees	voor - **10.—**
	VI.	Toortse der Zeevaart, door Dierick Ruiters—Samuel Brun's Schiffarten	voor - **10.—**
1913.	VII.	De Eerste Schipvaart der Nederlanders naar Oost-Indië onder Cornelis de Houtman, Deel I.	voor - **20.—**
1914.	VIII.	Reizen van Jan Huyghen van Linschoten naar het Noorden	voor - **15.—**
	IX.	Dirck Gerritsz. Pomp, alias Dirck Gerritsz. China. Zijn reis naar en verblijf in Zuid-Amerika	voor - **10.—**
1915.	X.	De Open-Deure tot het Verborghen Heydendom, door Abraham Rogerius	voor - **10.—**
	XI.	Reizen in Zuid-Afrika in de Hollandse tijd. Deel I	*uitverkocht*
1916.	XII.	Reizen in Zuid-Afrika in de Hollandse tijd. Deel II.	*uitverkocht*
	XIII.	De Oost-Indische Compagnie in Cambodja en Laos	voor *f* **15.—**
1917.	XIV.	Reizen van Willem Barents, e. a. n. h. Noorden. Deel I	*uitverkocht*
	XV.	Reizen van Willem Barents, e. a. n. h. Noorden. Deel II	*uitverkocht*
1918.	XVI.	Journael van de reis naar Zuid-Amerika, door Hendrik Ottsen	voor *f* **15.—**
1919.	XVII.	De Reizen van Abel Janszoon Tasman en Franchoys Jacobszoon Visscher,	voor - **20.—**
1920.	XVIII.	Verhaal van het vergaan van het jacht „de Sperwer"	voor - **12.—**
1921./1922.	XIX.	Henry Hudson's Reize onder Nederlandsche vlag.	voor - **12.—**
	XX.	Reizen in Zuid-Afrika in de Hollandse tijd. Deel III.	voor - **12.—**
	XXI.	De reis van Mahu en de Cordes door de Straat van Magalhães naar Zuid-Amerika en Japan. Deel I.	voor - **12.—**
1923./1924.	XXII.	De reis van Mahu en de Cordes door de Straat van Magalhães naar Zuid-Amerika en Japan. Deel II	voor - **12.—**
	XXIII.	Hessel Gerritsz., beschryvinghe van der Samoyeden landt en Histoire du pays nommé Spitsberghe.	voor - **8.—**
	XXIV.	De reis van Mahu en de Cordes door de Straat van Magalhães naar Zuid-Amerika en Japan. Deel III	voor - **10.—**
1925.	XXV.	De eerste schipvaart der Nederlanders naar Oost-Indië onder Cornelis de Houtman, Deel II.	voor - **28.—**
1926./1927.	XXVI.	De Stichting van New-York in Juli 1625.	voor - **12.—**
	XXVII.	De reis om de Wereld door Olivier van Noort Dl I	voor - **12.—**
	XXVIII.	De reis om de Wereld door Olivier van Noort Dl. II.	voor - **12.—**
1928./1929.	XXIX.	De eerste Nederlandsche transatlantische Stoomvaart in 1827 van Zr Ms Stoompakket Curaçao Deel I	voor - **8.—**
	XXX.	De Zeeuwsche Expeditie naar de West onder Cornelis Evertsen den Jonge	voor - **10.—**

Wat den inhoud en het uiterlijk betreft sluiten zich de onderstaande werken aan de uitgaven der L.-V. aan. Zij worden voor de leden der L.-V. tegen verminderden prijs verkrijgbaar gesteld.

Baldaeus, Afgoderye der Oost-Indische Heydenen	voor *f* **10.—**
Burger, De Poolzeereizen van 1595—1596.	voor - **5.50**
de Villiers, Storm van 's-Gravesande	voor - **12.—**
IJzerman, Cornelis Buysero te Bantam, 1616—18	voor - **7.50**
Wessels, Early Jesuit Travellers in Central Asia	voor - **10.—**

UITTREKSEL UIT DE STATUTEN

ART. 2.

De Linschoten-Vereeniging heeft ten doel de uitgave in het oorspronkelijke, van zeldzame of onuitgegeven Nederlandsche zee- en landreizen en landbeschrijvingen.

Werken van anderen aard worden slechts uitgegeven, indien daartoe bijzondere aanleiding bestaat.

ART. 3.

De Vereeniging bestaat uit eereleden, donateurs en gewone leden.

Over het toetreden der leden beslist het Bestuur.

De gewone leden betalen een jaarlijksche bijdrage van vijftien gulden.

Donateurs zijn zij, die een bijdrage in eens van ten minste *f* 500.— aan de Vereeniging schenken, of jaarlijks een contributie van minstens *f* 40.— betalen.

ART. 4.

Het lidmaatschap loopt van den eersten Januari tot den laatsten December.

De leden, die niet langer als zoodanig wenschen aangemerkt te worden, moeten daarvan aan den Secretaris vóór den eersten December schriftelijk bericht zenden. Bij gebreke daarvan blijven zij aansprakelijk voor de bijdrage van het volgend jaar.

ART. 5.

De leden ontvangen een exemplaar van de werken, die door het Bestuur aangewezen zijn voor het jaar of de jaren, waarvoor zij hunne contributie hebben betaald.

Voor alle nadere inlichtingen wende men zich tot den Secretaris-Penningmeester, Lange Voorhout 9, 's-Gravenhage.

REGELEN

VOOR DE UITGAVEN DER

LINSCHOTEN-VEREENIGING

---

1. Zooveel mogelijk zal elke Zee- of Landreis, dan wel Landbeschrijving, *afzonderlijk* worden uitgegeven. Slechts bij al te geringen omvang van een dezer, kan een andere tekst toegevoegd worden aan de uitgave; deze toe te voegen tekst moet evenwel aansluiten in onderwerp, of den hoofdtekst aanvullen. Groote teksten worden in meer dan een deel gesplitst.

2. Voor elke uitgave wordt den bewerker als eisch gesteld: dat zij bevat als Inleiding een korte *biographie* van den schrijver van 't reisverhaal; een uiteenzetting van de *Aanleiding tot de reis*; en een *Bibliographie* van eventueele vroegere drukken van het reisverhaal; voorts opheldering in den vorm van *Noten* onder den tekst, daar waar de tekst opheldering vereischt, en een *Register* of (*Registers*), benevens een lijst van geraadpleegde werken met plaats en jaar van uitgave aan 't slot.

3. De bewerker heeft vrijheid, in zijne Inleiding het resultaat eener reis ook te beschouwen in zijn verband met later ondernomen reizen naar dezelfde streek of streken.

4. De noten onder den tekst moeten *sober* blijven, en niet vervallen in uitweidingen. Is er echter bepaalde noodzakelijkheid om dieper in te gaan op het een of ander gedeelte van den tekst, dan mag dat geschieden in eene *Bijlage* achteraan. Ook hier echter blijft soberheid plicht.

5. De tekst zelve moet *met de grootste nauwkeurigheid* herdrukt worden naar de beste oudere uitgaven, c.q. nauwkeurig gedrukt naar het handschrift dat voor de uitgave dient. De origineele paginatuur van dien standaarddruk, dan wel van het handschrift, wordt in de uitgave der Linschoten-Vereeniging tusschen groote haken [ ] doorloopend medeopgenomen.

6. Als algemeene regel geldt dat de tekst *onverkort* wordt gedrukt. Uitlatingen zijn slechts dan veroorloofd, als het iets geheel onbelangrijks geldt. De bewerker moet dan echter in een noot toch rekenschap geven van wat hij wegliet.

7. Indien er voor de kennis van eene bepaalde Zee- of Landreis, behalve de aan den druk ten grondslag gelegde tekst, in archieven of bibliotheken nog andere bronnen bestaan, moeten deze bij de uitgave gebruikt en (indien noodig) in inleiding, noten of bijlagen verwerkt worden.

8. Het opnemen van kaarten en platen wordt aan den bewerker overgelaten, in overleg met de Commissie van voorbereiding.

Portret van WOLLEBRANDT GELEYNSSEN DE JONGH.
Naar het schilderij van CAESAR VAN EVERDINGEN, te Alkmaar.

DE
REMONSTRANTIE
VAN
W. GELEYNSSEN DE JONGH

UITGEGEVEN DOOR

Prof. Dr. W. CALAND

MET EEN KAART EN EEN PORTRET

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1929

INLEIDING

In de Arische sectie van het Oostersch Congres, gehouden te Leiden in 1921, deelde de Heer H. Dunlop een en ander mede over een Nederlandsch document van ± 1625 omtrent den godsdienst der Pārsīs. De Heer Dunlop bood de voor hem vervaardigde copie van een deel van dit document aan het Oostersch Genootschap ten geschenke aan. De mededeeling in dit fragment. dat te voren ook „de maniere van de Benjanen, Mogollen en Hindostanders" verhaald was, leidde tot een verder onderzoek, en al spoedig bleek, dat dit document van groot belang was, niet alleen door de uitvoerige beschrijving van den godsdienst, de levenswijze etc. der verschillende Indische sekten, maar ook door de economische gegevens daarin vervat voor Britsch-Indië in 't begin der 17e eeuw. De Heer Dr. J. Rahder, toen candidaat in de Letteren, was zoo goed het stuk, dat in moeilijk leesbaar schrift is opgesteld, te copieeren. Mede op raad van wijlen Dr. G. P. Rouffaer, die het stuk hoogst belangrijk en de publicatie overwaard achtte, werd toen besloten het document uit te geven. Door allerlei omstandigheden werd de bewerking echter uitgesteld.

Het bedoelde stuk bevindt zich thans in het Algemeen Rijksarchief (no. 2828) en is beschreven door Dr. de Hullu in Bijlage III van het Jaarverslag over 1912 van het Algemeen Rijksarchief (no. 28 op pag. 101). Het is in folio-formaat en omvat 66 folia. Hier en daar, vooral in 't begin, is het ietwat verminkt. Een titel ontbreekt, zoodat men niet weet, hoe de auteur dit werk wenschte aan te duiden. In deze onzekerheid heb ik gemeend het te mogen betitelen (naar 't voorbeeld van het dergelijke geschrift van Pelsaert): Remonstrantie. Als schrijver geldt een man, die in 't begin der 17e eeuw zekere vermaardheid verkregen heeft: Wollebrant Geleynssen de Jongh. Deze figuur werd reeds in 1854 aan het Nederlandsche publiek bekend gemaakt door een novelle (die meer fictie dan historische waarheid bevat) van Bosboom-Toussaint, getiteld: „de Alkmaarsche wees". Naar aanleiding van de correspondentie van Geleynssen de Jongh schreef Dr.

van Gelder in Oud-Holland, jaargang 1915, een artikel, waarin hij vele brieven van de Jongh publiceerde. Zijn leven had, in 't kort, het volgende verloop. Hij werd geboren te Alkmaar 8 Jan. 1594. In 1613 werd hij assistent-koopman op het fort Nassau te Banda, en 1 Nov. 1618 koopman op Halmaheira. Op 15 Juli 1621 repatrieerde hij. Op het eind van ditzelfde jaar keerde hij naar Indië terug en fungeerde sinds Jan. 1623 als opper-koopman te Barhānpur, en daarna tot 1632 te Broach. Daarna wederom gerepatrieerd zijnde, werd hij in 1636 aangewezen als secunde bij de directie van het komptoir Suratte (uit dezen tijd dateert de beschrijving van zijne reis van Suratte naar Agra, die gepubliceerd is in het Tijdschrift van het Aardrijkskundig Genootschap, deel VI, pag. 58 vgg.). Later, in 1640, werd hij Directeur van den handel in Perzië en in 1648 keerde hij als Extraordinaris-Raad van Indië en als commandant van de retourvloot naar 't vaderland terug, waar hij zich als ambteloos burger te Alkmaar vestigde. Op 28 Jan. 1674 overleed hij aldaar, ongehuwd zijnde, op tachtigjarigen leeftijd.

In zijne jonge jaren was zijn voogd en notaris Cornelis Janszoon Baert te Alkmaar. Op diens dochter Alewijntje werd Wollebrant in 1631 verliefd, zooals uit de correspondentie van de Jongh met Baert blijkt, die bewaard is van af 1619. Met Alewijntje is hij niet gehuwd, daar die in 1639 den burgerkoopman Cornelis Rijp boven hem verkoos. Een portret, door Caesar van Everdingen geschilderd, bevindt zich te Alkmaar; het is vervaardigd, nadat hij zich voorgoed in 't vaderland gevestigd had.

Het exemplaar der Remonstrantie dat zich dus thans in 't Algemeen Rijksarchief bevindt, is in geen geval eigenhandig door de Jongh geschreven, maar vermoedelijk door een klerk van hem te Broach; de kantteekeningen zijn echter van de hand van Geleynssen de Jongh zelven. Zoolang niet het tegendeel bewezen is, mogen wij de Jongh veilig als auteur aanzien. En dan is hij een van die mannen geweest, die blijk gaven niet alleen oog te hebben voor het strikt praktische van hun economischen werkkring, maar ook zich te interesseeren voor den godsdienst en de levenswijze van de lieden, waarmee hij in aanraking kwam: de Moslims, de Hindoes (vooral de Jainas) en de Pārsīs. Het blijkt, dat hij inderdaad zeer goed is ingelicht geweesr. Legt men bijv. zijne beschrijving van het Pārsisme naast die van Henry Lord in zijn: „Display of two forraigne sects in the East-Indies", die in 1630

uitgegeven werd, dan valt het onderscheid op: bij Lord is nagenoeg alles fantasie, bij de Jongh nauwkeurig relaas van de waarheid.

Dat de Jongh aan zijn tijdgenoot Pelsaert ontleend heeft, is zoo goed als zeker niet het geval. Beide auteurs geven eene uitvoerige beschrijving van de indigo-bereiding, doch, voor zoover ik zie, zijn beiden onafhankelijk van elkaar.

Zeker is het daarentegen, dat Johan van Twist in zijne „Generale Beschrijving van Indië (in „Begin en Voortgang v. d. ver. Nederl. geoctr. Oost-Ind. Compagnie", 1638, later, in 1656, herdrukt, met afbeeldingen te Amsterdam bij Hendrick Donckers) zeer veel aan G. de Jongh ontleend heeft. De twee heeren waren sedert 1630 bevriend met elkaar en stonden in correspondentie. Of G. de Jongh zijne verhandeling vrijwillig aan van Twist heeft afgestaan, of dat deze buiten weten des schrijvers er uit heeft overgenomen, valt niet uit te maken.

Uit verscheidene uitlatingen in het stuk zelf moet men besluiten, dat het in 1625 is opgesteld, en dat de slot-tirade later, in of na 1631, er aan is toegevoegd.

Aan 't slot dezer Inleiding, die uit der aard slechts kort behoeft te zijn, na alles wat over G. de Jongh geschreven is, heb ik mijn dank te betuigen voor vriendelijk verstrekte inlichtingen aan de Heeren Th. Juynboll en van Ronkel, terwijl ik dankbaar herdenk Dr. Rouffaer, die het hs. doorlas en menigen nuttigen wenk gaf. Ook Dr. J. Rahder, die het ms. kopiëerde, ben ik tot grooten dank verplicht.

C.

Utrecht, Maart 1928.

DE REMONSTRANTIE VAN W. GELEYNSSEN DE JONGH

Verclaringe en bevindinge van de stadt Brootchia, alsmede int cort vande ge(legentheyt).... van de revieren, dorpen ende omleggende .... mede van de handel ende trafficke daer,.... meest lywaten ende andere Moorse cleden en catoene gaerenen zijn, mede van haer scheepvaert, en wat daeraen dependeert, voor sooveel bij experientie bevonden ondervraecht ende tot onse kennisse becomen hebben a° 1629, in welchen tyt dese plaets met honger en sterff door godes hant noch niet besocht waren, maer floreerden. 1.a.

Eerstelick is dese stadt Brootchia [1]) een playsierige plaets, niet seer groot int begrip, leggende op een hoochte ende dicht op een cant van een schoone soete reviere; is int ronde omtrent een Nederlantse mijle groot [2]), leijt int lange op ditto reviere ruijm $\frac{1}{3}$ off qualick $\frac{1}{2}$ mijl lanck, is in de breete ruijm $\frac{1}{6}$ mijl breet, leyt op een hoochte uijt der nature; ditto hoochte is meest aerde ende gebacken steengront, met eenige cleijachtige aerde op sommige plaetsen vermenckt; ditto stat is rontom met een hooge opgemetselde muer van steen en calck; de hoochte van sich selven is een gemeen boochschoote hooch van het buijtenste van de barrem aff; niettemin heeft een muer alsvooren van clinck [3]) ende calck gemetselt; dese hoochte, waer de stat op gelegen is, leyt op een cant van een schoone revier, soodat het revierwater tegen de muijren van den selven aenspoelt; met hooch water, met het wassen ende vallen comt het water soo hooch weynich dat het sout wort, of men can het ter noot drincken, behalven als het springhvloed is, ende in de maent Februarij, Meert, April ende Maijo, dan synt de droochste tyden en syn de revieren laechts

[1]) Brootchia of Barootchia: Broach, aanzienlijke stad in Gujarāt aan de rivier Narbadā.

[2]) Eenigszins anders Pelsaert: „Brotchia.... is een cleijn steetien, maar wonderlyck wel gelegen op een passelijcke hoogte, ... heeft de spatie van een coss in 't ronde." De *coss* (Skt. *krośa*) wordt door G. de Jongh op $\frac{1}{2}$ mijl gesteld.

[3]) Zal wel beteekenen „van klinkers".

van water. Ditto heeft seven poorten daermen in en uijt can comen, uijt genomen twee daermen in en uijt dagelicx gaet, waer op d'eene het Gouverneurshuijs is gebout, ende optander staet mede een groot huijs te lande, soo dat als vooren daer niemant vande reysende man uytgaet als van de gouverneurs volck ende die hij tselve wil toelaten; daer is mede geen wech die naer eenige plaetse streckt; aen de revier zijn der mede twee die dagelicx op
1.b. en toe gedaen worden, welcke tot in de reviere toe loopen daer dagelicx het meeste water dat in de stat geconsumeert met buffels gehaelt wert; aen de poorte zijn van steen gemaect cleyne steijgertgens, hier comen mede wel schuijten aen met hout geladen die daer lossen, en mogen zonder consent van de tolmeesters daer niet aenvaren ofte zijn in boete vervallen; aen elcke eijnde van de stadt (die meest oost ende west streckt) staet een grote poorte op de lantsmanieren, elck met een groot portael ende noch een poorte binnen, alwaer tusschen beyden de wachte sit ende op de poorte passen; en behalven dese twee aen beyde eynden isser noch een aen de lantzijde, int noorden van de stadt, die meede heel groot is met een groot portael ende wert met twee poorten geslooten; in dit portael sitten gemeen tolmeesters, mede eenige wachters; op ditto portael leggen eenige bassen als valcoenen [1]), maer zijn niet claer, leggen daer om het welstaen [2]). Dese poort incomende moet men allenskens tegens een hoochte opclimmen, die seer langsaem opgaet, daer men met paerden ende carren dagelicx in comt rijden; de poorte aen het oostelyckste eijnde is mede op de selve manier maer wat steijlder, daer men mede met carren ende paerden in rijden can, maer de andere poorten zijn niet bequaem om met carren in te rijden, mede niet bequaem met paerden, door de steylte die se hebben, werden mede niet gebruijct, alleen voor de menschen, behalven een, welcke de westelickste van de stadt is, daer mede paerden ofte ruijters somwijlen in comen, maer voor geen gebruijck hebben.

De stadt is gelegen meest op de hoochte van 21 graden ende 55 minuijten bijnoorden de linie equinoctiael, hebben hier meest 14 graden 10 menuyten noortwesteringe [3]); dit wert voor een

---

[1]) Valcoenen of falcoenen, port. *falcão*.

[2]) Het geschut is niet in staat van gebruik, doch ligt daar slechts voor 't fraaie gezicht.

[3]) Dit wil zeggen dat de vrij opgehangen magneetnaald met haar noordpool 14°10′ beWesten het ware Noorden wijst.

gesonde plaets gehouden ende een gesonde lucht, als het inderdaet is, want leyt op een goede hoochte; het isser veel gesonder als in Souratte [1]), dat niet meer als 10 a 12 mijlen suijdelicker leijt; dese stadt leyt meest noortoost van Souratte ende Souratte noortwest van ditto leyt van Brodera [2]) 15 à 16 mijlen meest noort noortoost ende Brodera van Brootchia int suijtwest [3]), Cambaja [4]) leyt van Brootchia meest oost ende west 15 mijlen ofte 30 cos; ditto Cambaja || leyt op een groote soute reviere, die 2.a. uijter see comt.... soo men se recht soude noemen, een groote inbochte tot aen voor de stadt toe, alwaer ditto revier eerst sijn oorspronck neemt te lande in revierswijse, soodat Cambaja aende zee leyt, aent beginsel van de revier, een seecoopstat is, alwaer jaerlicx veel scheepkens ende fregatten van de Portiegiesen comen, als mede andere inlantse natie om haer handel daer te drijven. Dese plaets is voor heel groote schepen niet bequaem, want met alle getijen moeten haer scheepkens ofte vaertuych meest drooch vallen; met een springhtij is het water meest 3 vadem hooch ende meer. Voor de stat ist santachtich met weynich cleij vermenckt, soodat het vaertuijch dat alle tijden aen de gront moet sitten soo veel noots niet en heeft vant sitten als off het hart sant was; soo wanneer het water in dese revier begint te wassen, comt het met een baer inloopen, op de maniere gelyck op de reviere van Rowane [5]) doet, maer niet wel soo hart; het comt hier d'eene tijt harder als d'ander oploopen ende met het springhgetij t'hartste, alst op andere plaetsen doet; ditto baer ofte wassent water loopt 7 a 8 cos ofte 3¼ ende 4 mijl voorbij Cambaja aen te lande in; ditto reviere wert veel gebruijct in doottijen, vermits het voor de reijsende man de cortste wech (is), die naer Amedabat [6]) willen ende van Souratte ofte Brootchia comen, alsmede wanneer men van Amedabat comt ofte naer Souratte ofte Brootchia wil, die het leechste water dan waernemen ende passeren daerdeur met grote troppen, soo te voet, paerde als met carren. Ditto revier is weynich min als 2½ mijl breet, heeft 2 groote killen, die altijt water hebben ende staech affloopen als het laechwater

[1]) Souratte, Sorath, Surat, de bloeiendste handelstad van Indië, waar Portugeezen, Hollanders, Franschen en Engelschen factorijen hadden.

[2]) Brodera: Baroda, groote stad in Gujarāt, sinds 1723 de hoofdstad der Gaikwars.

[3]) Deze zin loopt niet, de interpunctie is onzeker, alles schijnt verward.

[4]) Cambaya of Cambay, havenstad in Gujarāt aan de golf van dien naam.

[5]) De Rhone.

[6]) Ahmadābat, n. van Cambay, op een na de grootste stad der presidency Bombay.

is; in ditto killen is het gemeen op het leechste water tot aen de middel ende dicht onder de armen toe diep van een gemeen man, ende ondertusschen weder wat drooger ende heel drooch; soo wanneer men ditto passeren wil, heeft men lootsluyden die de droochste plaetsen weten ende wanneer men overgaet moet daer wel opgepast wesen, soude anders lichtelijck een ongeluck crygen, soo op haer tij niet pasten; waermede voorgenoemde lootsluyden haer cost winnen ende anders niet doen als daerop passen,
2.b. comende met het volck den eenen dach van || Cambaya over, ende den anderen dach gaen weder nae Cambaja toe, soodat meest alle tijt de pertije van wedersijde malcanderen ten halven in de reviere (ont)moetende, waer seer naerstich op moet gepast wesen, want connen in een tij niet meer als eens overgaan; door qua(et) tij te gissen, gebeurter altemet een ongeluck datter menschen ende beesten verdrincken, en haer de vloet beloopt, soo dat ditto revier niet sonder prijckel te passeren is.

De stadt Brootchia daervooren van geseyt hebbe leggende op een schoone revier comende van boven door Decan ende Mandauw [1]), welcke Mandouw is 50 mijlen te lande in van Brootchia ende Decan ontrent 200 cos ofte 100 mijl van Mandouw, te weten die plaetse van waer ditto revier sijn oorspronck heeft, ende van daer strect ditto revier noch all hooger op ,soo dat men de rechte oorspronck ofte van waer ditto sijn beginsel neemt niet wel can weten; mede weten dese inwoonders niet van waer hij sijn oorspronck neemt. Ditto Barootchia leyt omtrent 16 cos ofte 8 mijlen oost van de zee; 7 cos ofte 4 mijlen van de stat leyt een dorp aen de zuijtsijde genoemt Hansodt [2]), vandaer begint een eijlandeken int midden van de revier welcke ditto in tween deelt, soodat men aen beijde sijde van ditto eijlandeken in zee comen can; dan aende noortsyde van ditto eylandeken is het meeste water ende aen die varen de grootste schepen uijt en in. Ditto eylandeken is ruijm 10 cos ofte 5 mijle langh, zoodat meest in see strect; ditto is breet op zommige plaetsen ½ mijl ende ¼ ditto meer ende min; door ditto eylandeken loopen verscheijden creecken, daermen met een boot door can varen ende soo van de een syde aen de ander comen can; de revier is ontrent het dorp van Hansot 3 cos ofte 1½ mijl wijt, met het eylandeken daerin gereeckent, ende streckt hem meest op ditto wijte naer zee ontrent 11 cos ofte 5½

[1]) Wat Mandauw is, heb ik niet kunnen uitvinden.

[2]) Hansot, gelegen aan den linker oever der Narmadā, 15 mijlen Z.W. van Broach.

mijl langh synde; 3 cos vande zee sijnde begint se meerder te wyden, soodat beyde de hoecken van de reviere omtrent 5 cos ofte 2½ mijl van den anderen leggen; ditto revier strect meest recht oostnoortoost ende westsuijtwest uijt en in; wanneer eenige schepen ofte fregatten van andere plaetsen comen || ende in 3.a.
Brootchia wesen willen, loopen gemeen(lyck) op seven vadem santgront tusschen het eylandeken dat in de riviere leijt ende de punte van de Noortsyde van de reviere 5 cos ofte 2½ mijl buijten lant, waer een droochte voor de reviere leyt, ontrent ¾ cos breet; van ditto droochte lecht gij mede ontrent ¾ cos geanckert als gij op seven vadem legbt; ditto droochte strect meest suijtwest ende N. Oost; het N. Oost eijnde streect heel aen tlant van de N. Oostzijde van de revier; ditto is omtrent 2 mijlen lanck ende ¼ ruijm breet; ditto droochte comt niet boven water, alleenlijck als het springhtij is, ende comt dan niet als aen het suijteynde boven ende daer de rede is op 7 vadem, als vooren geseyt hebbe, daer de schepen die van buyten comen eerst moeten setten ende dan over de droochten in de revier comen moeten, blijft gemeen met talderleechste water 1¼ vaem ofte 8 voet waters ende met het hoochste water comt daer op de droochte gemeen 5 vadem; het water valt ende wast gemeen hier 4 vaem op en needer; met springtij over de hoochte gecomen synde, sult dan weder met leech water 5 vadem waters vinden, tot meest aen teynt vant eylandeken toe dat in de reviere leijt. Comende van daer een ½ mijl de revier in, sult daer een vadem waters (met het laechste waters) hebben, van daer tot op 6 cos ofte 3 mylen naer aen Brootchia can altijt een boot met het laechste water passeren, die de reviere op ofte aff wil, want daer is niet minder als 3 a 4 voet waters tot hier toe ende op sommige plaetsen wel 2, 3 a 4 vadem diepte; van ditto plaetse, welche omtrent 6 cos als vooren van Brootchia leyt, sijn eenige plaetsen opwaert aen, daer het water heel wech valt, soo datter geen boots ofte schuyten met heel leeg water over mogen; derhalven als men daerover wil, moet men het alderleechste water niet waernemen, ofte soude vastraecken; ditto droochte, die ontrent ¼ mijl breet is, gepasseerd zijnde, is het weder een vaem, 1½ vaem diep ende op sommige plaetsen wel 2 vadem, welcke reviere strect dan soo dieper als drooger 5 cos op tot een cos naer aende stadt toe, alwaer een droge plaetse leijt, daermen met leech water niet over mach; ditto gepasseert zijnde, hebt gij weder een halff, 1½ ende 2 vadem diepte, tot voor de stat toe,

3.b. alwaer op het || alderleechste water 2 vadem is goede santgront; int midden aen de wallen is het meest altijt cleijachtich,; ditto diepte van 2 vadem waters strect voorbij de stadt opwaers aen ontrent 2 cos ofte een myl; voorder opwaers aen wert ditto weynich gebruyct, derhalven geen sekerheyt van de diepte is, soo dat altyt voor de stat meest met dootstroom het hoochste water zijnde 3½ vadem diep is, ende neerwaerts aen in de reviere meerder naer advenant: hoe nader de see hoe hooger vloet ofte hooger water, soodat men op alle droochte met het hoochste water gemeen 12 voeten water vint ende met het springtij 16 a 18 voeten, soodat een schip, dat niet meer als 18 voeten diep gaet, met springtij voor de stat soude connen comen, want het springh meer als 18 voeten waters aenbrenght, soo dat alle varende luyden, die hier dagelijcx uijt en incomen, affermeren.

Ditto revier is meestal cleijachtige gront met een weijnich sant vermenght behalven voor de stat, daer is het heel santachtich als mede in see voor de reviere, daer de scheepkens gemeen anckeren op 7 vadem als vooren geseyt; ditto scheepkens, voor de reviere geset ofte geanckert zijnde, hebben gants geen verschut voor eenige winden van eenige hoecken van de reviere ofte vant lant, maar leggen anders niet dan ofse in openbare see lagen, alwaer het lant hem al meest strect N. Oost ende Z. West. Het lant omtrent Brootchia gelegen is zeer leeg sonder geberchte, behalven omtrent 5 a 6 mijlen. Z. Oost van ditto leijt een geberchte twelcke genaemt wert Vindachil[1]), welcke strect seer veere te lantwaert in, een groot stuck voorbij Barampoer [2]). De aerde ofte tlant omtrent Brootchia is cleijachtich met swarte aerde vermenght, seer bequaem tot saijlant, waertoe het meest gebruijct wert vande huijsluijden ontrent de stadt woonende, mede in de dorpen daeromtrent, diet met alderhande cooren ende graenen meest beplanten; geeft seer goede tarruwe, rijs, garst, mijlge [3]), mede geers ofte grutte, waervan de schamele luyden meest leven, want door de abondantie goedecoop is ende de 30 lb. hier gemeenlick 8 stuvers weynich meer ofte min gelt, alsser geen dieren tijt is, soo dat een gemeen man ofte dienaer (die anders geen als van dit
4.a. meelsbroot eet) met 1½ stuijver des daechs ruijm || toe kan comen ende soo veel toespijse daerbij hebbende, mach wel een dach voor

---

[1]) Het Vindhyā-gebergte, Sanskrit *vidhyācala.*

[2]) Burhānpur aan de Taptī, een goed eind oostelijk van Suratte.

[3]) Of portug. *milho,* of milies is bedoeld.

dese 3 stuvers teeren. De tarruwe, van waer broot gebacken wort voor de grooten ofte die wat meer als de gemene man van staet zijn, gelt gemeen 10½ stuijver de 30½ lb., twelck hier een *man* [1]) wert genaemt; het cooren [2]) dat goedercoop als de tarruwe is, gelt gemeen 5 ende 5½ stuijver de 30 lb. ofte een *man*, wert veel van heel schamele luyden gegeten, in haer huijsen gemalen ende daer dan broot aff gebacken in een ysere pan ofte op een boom van ditto, mede wel op een dexel van een pot, twelck opt vier geleijt wert ende pannekoecx wijse gebacken, dat hier te lande een manier onder veele is (doch meest onder de schamelen).

Ditto garst ofte cooren wert veel aende paerden ende beesten gegeven in plaetsen van haver, want hier te lande geen haver is.

De rijs die hier te lande mede veel is. (is) wel de dierste van de greijnen; men betaelt gemeen hier voor de 30 lb. ofte een man 12½ a 13 stuijv.; erten ende boonen sijn hier mede veel, d'welcke hier mede redelijck coop sijn alles naer advenant. Dese granen wassen hier omtrent de stadt veele als mede in de omleggende dorpen ende plaetsen; ditto erten, boonen ende diergelijcken sijn niet van fatsoen het meestendeel als in Nederlant, maer is een ander fatsoen; die boonen, die hier zijn, hebben met de Turcxse boontgens [3]) weynich ofte geen onderscheijt; de erten hebben niet min een goede smaack, hoewel int fatsoen d'onse ongelijck sijn; onder dese erten ofte boonen is een soorte van de groote van een graeuwe erte, is mede seer smaeckelijck, wast seer dicht langs d'aerde op cleyne struyckgens, syn wat zantachtich; met desen wert het vee, soo paerden, oliphanden, camelen, ossen, buffels ende diergelycke dieren ofte vee veel gevoet ofte gespijst, welcke zij hier in plaetse van haver ofte gerst als voeren aen haer vee geven, alsoo alsboven hier geen haver hebben.

Hier wast mede veel cattoen, doch niet in sulcke abondantie als wel ontrent Deijta, Nederbaer, Nimogol, 't Sguppera [4]) ende andere plaetsen, dewelcke van hier omtrent 40 a 50 ofte mede wel 60 mijlen lantwaerts in leggen, doch de weijnich die hier wast is beeter || van aert ende geeft mede veel stercker luijden [5]) als de 4.b.
andere van de voorvermelde plaetsen; hier wast mede een cleijn

[1]) Engelsch *maund*, van verschillend gewicht in verschillende streken.

[2]) D. i. de gerst.

[3]) Tuinboonen?

[4]) Met zekerheid is alleen de laatste naam thuis te brengen: Chupra, o. v. Benares; Nederbaer is misschien Nandurbar.

[5]) Lees: linden(?) (linnen).

saet, twelck zij *tijl* [1]) noemen, alsmede een ander dat veel grooter is, van de groote ontrent als een Turcx boontgen, welcke rontomme gemarmelt is, waervan de meeste olij [die] hier te lande in Hindestan gebruijct gemaect wert, waervan men heele velden besaijt siet staen, ende overal tot olij wert gebruijct.

Onder de jurisdictie van ditto Brootchia ofte daer dese de hooftstat van is, syn noch drie andere steden gelegen, die mede seer treffelijcke bemuert sijn; ditto steden hebben in vorige tijden alle onder Brootchia gesorteert, doch syn nu soo seer daeraen niet subject, want werden mede soo wel als alle andere plaetsen van den coninck vergeven aen eenige grooten tot onderhout ende alsoo van den anderen gesepareert; dese steden sijn genaemt, den eenen Medepoer [2]), welcke van hier omtrent 12 dagen reijsens ofte 70 a 75 mijlen te lande wert inleijt; ditto Medapoer is door den coninck aen een *harckgen* [1]) geheten Narechan gegeven tot onderhout om bij sijn leven altijt te gebruijcken, sonder aen yemant anders te mogen geven, welcke omtrent 38 dorpen heeft, die onder sijn gebiet staen. Het twede is de stat Brodera, welcke leijt van ditto Brootchia 3 dagen reijsens, heeft omtrent 210 dorpen onder hem. Doch ditto dorpen moeten niet alle contribueren aen Brootchia, maer alleenlyck 75 a 80 van dien ende de resterende aen anderen capiteijnen ofte veltoversten, die daer haer volck ende dienaers in hebben. De derde is de stat Sjambouser [2]), welcke leyt omtrent 8 mijlen van ditto Brootchia ende heeft omtrent 53 dorpen onder hem die altesamen sjaerlijcx aen ditto moete contribueren.

Brootchia, welcke de hooftstat is van alle dese andere plaetsen als vooren geseijt, heeft onder zijn gebiet 84 dorpen die altesamen jaerlicx aen hem moeten contribueren; hoeveel gemeten
5.a. lants || dat hier onder is begrepen alsmede onder allen d'andere plaetsen, connen niet weten, want alle het lant niet besayt nocht gebruijct wert, ende dat niet besaijt is wert niet gemeten, soo datter noch veel lants tot wildernisse blijft leggen, ende niet gehavent [5]) wert, twelck tot weijde van een yders beesten gebruijct mach werden; dies daer met een harder in groote troppen tot

---

[1]) Sanskrit *tila*: sesam.

[2]) Misschien Mehidpur in Indore State.

[3]) Misschien harcarra (Hind. *harkārā*, bode, koerier, spion). Beneden heet hij „capiteyn".

[4]) Janbasir, n. van Broach.

[5]) D. i. „in orde gebracht, ontgonnen".

verscheijden plaetsen laten weyden ende bewaren. De incomste van ditto steden sijn gemeenlijck tjaers de somme 126000 mamoedis [1]) welcke bedragen 672000 carolus guldens a 40 grooten, soodat een mamoddi maect 10 stuijvers ende qualyck 4 penningen, welcke somme dese voorgenoemde steden met haer dorpen jaerlijcx contant moeten ende comen opbrengen seer weel eer meer als minder. Dese plaetse van Medapoer welcke de veerste van der hant gelegen is, die een Ameraut [2]) genaemt Narechan als vooren geseijt voor syn leven tot onderhout van den coninck gegeven is, brengt jaerlijcx 60000 *man* [3]) ofte 32000 guldens op, twelcken door sijn dienaers geregeert ende jaerlicx ontfangen wert.

De stadt Brodera brenght jaerlicx op 400000 mamoedij eer meer als min ofte 213333 guldens, dat altesamen voor als nu aen de stadt Brootchia toebehoort, soolangh het door den coninck niet wech gegeven wert aen yemant groots, als altans veel geschiet in deser quartieren.

De stadt Sjanbouser brenght jaerlicx niet minder als 100000 mamoedi ofte 53333 guldens op; daer benevens brengt Brootchia van syn selffs 700000 man op welcke 373333 guldens maken, in somma dat in alles als vooren de incoomste jaerlicx bedragen van de stadt Brootchia 1260000 mamoedi, welcke altesamen 672000 carolus guldens maken, die alle als mede alle andere steden aen eenige groote amerauwen, cappiteynen ofte groote heeren van den coninck tot haer onderhout gegeven werden, waerop een seecker getal ruijters ende voetknechten ten diensten vanden coninck moeten onderhouden ende deselve daervan gadijeren [4]); mede werden dese plaetsen alle 3 jaren gemeenlyck door den coninck vergeven aen eenige andere grooten vant hoff tot haer onderhout ende gebruyck.

Dese stadt is redelijck wel gepeupleert met volck, soo Mooren, Benjanen [5]) als mede Persianen [5]), die hier te lande geboren sijn; ditto Benjanen, die hier wel de meeste van de 3 natien zijn, brengen de meeste neringe in de stat, vermits sy haer meestal met de 5.b.

---

[1]) Muntstukken dragende de beeltenis van Sultan Mahmoed, in 1630 berekend op acht pence.

[2]) Het spaansch-portug. almirante; beambte van hoogen rang aan het hof der Mogols.

[3]) Zie noot 4 op pag. 5.

[4]) D. i. gageeren, gage geven.

[5]) Zie over hen beneden.

negotie bemoijen. Daer syn mede weynich maeckelaers hier te lande anders als Benjanen, behalven dat ditto Benjanen geen maeckelaers van de beesten sijn, soo ossen, paerden als diergelijcken, twelck door Moorsche maeckelaers geschiet; mede synder wel Moorsche maeckelaers in coopmanschappen doch heel weynich. Men can hier te lande niet te marct gaen om yets te coopen, off daer moet een maeckelaer bij sijn, anders cont niet nae u wille bericht werden; in somma dat ditto Benjanen haer cost daermede winnen, dat geen coopluijden sijn, want hebben een seker geset gelt vant gene dat gecoft ende vercoft wert; ende dat geen coopluijden ofte maeckelaers sijn, dat zijn winckeliers, cramers, graenvercoopers, wisselaers, timmerluijden, smits ende diergelijcke ambachtsluijden meer. Met dit geslacht is het gehele lant vervult, soo dat men in geen plaetsen in dese quartieren comt, off men vintser ende al met de voornoemde neringe behelpende; dit is een natie die de Sinesen niet seer ongelyck zijn in begeerlickheijt, doch niet soo bedriechlijck als die sijn. Van huysinge is dese stadt, naer syn groote ende nae dese lantsmanieren, redelijck behuijst; de menichte can men niet wel weten, doordien daer soo veele cleijne sijn ende 2, 3 a 4 huijsgesinnen in een gemeen huijs woonen; wat menichte van volck hier is can men mede niet weten, doordien der alle dagen volck comt en gaet; mede zijnse hier te lande daer niet curieus op. Om de stat leggen twee groote voorstede, een aen de Oost ende aen de Westzijde, daer beneffens noch cleyne dorpen ofte plaetsen, die haer sprake *poera* [1]) genaemt. In dese stat als mede in de dorpen woonen alderleij natie,
6.a. soo Mooren, heydenen || Benjanen, Keterijs [2]) alsmede Persies, welcke haer altesamen meest generen met weven, garen ende cattoen coopen, want hier een groote quantiteijt linden van verscheijde breete ende fijnte gemaect wert, soodat dese plaetsen van veel coopluijden (het linden [3]) halven) jaerlijcx besocht wert, welcke daer in groote menichte opgecoft ende door alle plaetsen vervoert ende vercoft wert, vermits het linden in ditto plaetse vallende voor seer goet gehouden wert ende van alle man seer begeert is; mede woonen hier de beste fijne lindewevers, die de

---

[1]) Van Sanskrit *puram*, burcht, stad.

[2]) Keterijs, elders Katris geheeten (Hind. *khatri*), beweren afkomstig te zijn van de Kṣatriyas. Zij maken een handels-kaste uit; zie over hen Baines, Ethnography (in Grundriss der Indo-arischen Philologie), § 28.

[3]) Versta: (geweven) katoen.

beste ende fijnste baftas [1]) maecken, syn mede niet alleen de fijnste maer de evendradichste. Dit linden is in alle plaetsen seer begeert, daerenboven seer bequaem tot alle Moren cleden ende behoefte gebruijckelijck, soo dat hier jaerlijcx als vooren geseijt met menichte opgecoft ende door de Moren, Portegesen, onse als de Engelsche natie van hier naer Java, Malacka, Simatra, Goa, Ormus, Aetchijn, Mocha [2]) ende veele andere plaetsen vervoert werden, twelcke daer vertiert wort ende van onse natie naer Java ende veel andere quartieren gesonden soo na de Moluijco, Anboyna, Banda, Tyckum, Privman, Anderghrij [3]) ende omliggende quartieren, mede naer Hollandt, Engelant, ende Spaengien. Behalven dese warden hier noch veel andere sorteringe van cleden voor de Moren seer dienstich gemaect, ende op alle plaetsen wel begeert, welcke door onse ende de Engelse natie meest gecoft werden, namentlycken bree als smalle, soo witte als swarte baftas, syn van de breete ruijm 1½ ellen ende dittos smalle van een elle breet schaers; geneeslywaten [4]) van 51 a 52 ellen lengte het stuck ende ruijm 1⅝ ellen breet, doch dit linden valt wel soo goet op de cust van Cormandel als hier; nicquanijs [5]) ofte gestreepte taffacila [6]), van alderhande soorte negros cleden, kandekins [7]), chelas [8]), blaeuwe assumanijs [9]), swarte ende witte cangans [10]), berams [11]), trickandis [12]), madafons [13]), fijne ende grove allegias [14]) gestreept, welcke halff sijde ende halff catoenen garen zijn van ver-

---

[1]) Perzisch *bâfta* (geweven) H. J. 47. a. Bedoeld is calico van Gujarāt.

[2]) Hier is Mokka in Z.-Arabië bedoeld.

[3]) Tikoes op Sumatra's Westkust; Priaman op Sumatra's Westkust, n. v. Padang; Indragiri afd. v. de residentie Riouw, Sumatra's oostkust.

[4]) D. i. Guinees lijwaten, 'Guinea-cloths', stukgoederen in Indië vervaardigd voor uitvoer naar W. Afrika; 't zelfde is negros cleden, H. J. 401. a.

[5]) 't Zelfde als nicannees, H. J. 708. a, uit een geschrift van 1683.

[6]) *tafāṣilah*, plur. van *tafṣīlah*, volgens Dozy (Supplement aux diction. arab., II, p. 272) 'pièce d'étoffe'; eigenlijk een stuk goed dat afgesneden is van een grooter stuk: gestreepte zijden of katoenen stukgoederen.

[7]) Bij Linschoten (id. Kern I. 42 noot 3) cannequins, by Pelsaert kannekens: kleine stukken goedkoop calico, gewoonlijk zwart of blauw geverfd.

[8]) Een stuk linnen, als sherp of mantel te gebruiken; Hind. *selā*, Skt. *chelā*.

[9]) Bij v. Twist assamanis, zeker wel hetzelfde als *osmani* by Rouffaer, de Batikkunst, Bijlage III.

[10]) Bij v. Twist langano, vgl. H. J. 525. b (?).

[11]) Perz. *bairam*, zie H. J. 81. b.

[12]) Tricandis, bij Pelsaert tircandis, van dezelfde soort als candakins, doch gewoonlijk rood geverfd.

[13]) In 1610 madafunum, H. J. 532. a, geheeten naar de uitvoerplaats Mādapollam.

[14]) Allegia of Alleja, een stof uit Turkestan, H. J. 13. a.

scheyden colure, syn gemeen 8 ellen lanck, costen meest 8 a 9 gulden 't stuck, naer haer fijnte meer ende min. Deze wevers bren-
6.b. gen groote || neringe ende proffyten in de stadt; door dittos werden hier jaerlijcx groote tollen ontfangen, van het garen, cattoen ende het linden wederom uyt te voeren, dat sondertol uyt noch in gevoert mach werden. Mede wert hier verscheyden servetwerck gemaect tot tafelaeckens ende servietten bequaem, van verscheyde breete en fijnte; in somma dat ditto stadt sonder wevers was soude sonder neringe wesen ende weynich geacht zijn, mede geen ander incomste hebben als het lant bouwen. Behalven dese costuijme heeft die alifandinge [1]) ofte tolhuijs noch de incomste van alle de tollen van de goederen ende coopmanschappen, die van Amedabat, Cambaij ende Brodera te lande hier door passeren, dewelcke jaerlijcx veel beloopen, want alle de passerende goederen geven een weynich meer as $1\frac{1}{2}$ per cento, daerenboven noch schrijvers ende andere wachters gelt, soodat de tollen meest 2 percento bedragen van de passerende goederen. Hier comen mede jaerlijcx 6, 7 a 8 Mallebaersse scheepkens van ontrent 100 ende 120 lasten groot, met haer brengende voor coopmanschappen cokosnoten en het pit daervan uyt de schael, gedroochde pijnangh ofte areka, cardemon [2]), cayere [3]) om tou te maecken van de cokos schil gesponnen, ende eenich root hout, dat zij hier patangh [4]) noemen, waermede hier veel cleden en garen root gemaect ende geverft wert; brengen mede veel dammer [5]) ofte hierlants harpuijs, waermede men de schepen callefaten ende dichtmaecken. Dit is tgene vandaer met dittos comen, twelcke hier een corante waer ende terstont vercoft is. Dese scheepkens comen hier gemeen int midden van Februario, zijn omtrent 15 a 20 dagen op haer herwaerts reijse, ende vertrecken van hier weder gemeen int midden van April die alsdan haer goet meest vercoft hebben, soo dat hier omtrent 6 weecken stille leggen; dittos nemen voor coopmanschappen van hier naer haer lant cattoene garen langh gehaspelt, affren [6]), swarte candekins heel groff ende andere diergelycke cleden van de grofste die hier gemaect zijn ofte becomen connen. Op de waren, die dittos hier brengen, winnen

---

[1]) Portug. *alfandega* ontstaan uit πανδοχεῖον. H. J. 12. a.

[2]) Cardamomon, zie Linschoten ed. Kern, dl. II, pag. 26.

[3]) Uit Tamil *kayiṟu*: 'rope, cord, twine'; van daar Portug. *cairo*, en Engelsch *coir*.

[4]) Misschien sapan-hout, H. J. 794.

[5]) Als substituut voor pek, vgl. H. J. 294. b.

[6]) L. misschien afioen (opium).

gemeen 20 ten hondert ofte daeromtrent; van de waren die zij van hier van haer quartieren weder nemen, hebben mede omtrent 20 ten hondert winst, soo dat dittos in de heen ende wederreijse || ontrent 40 tenhondert avanceren, soo behouden reijse doen. 7.a.
Mede varen hier jaerlijcx veel scheepkens van omtrent 40 a 60 lasten naer Dieuw, Goa ende andere cleyne plaetsen met cooren, tarwe, rijs, mijelier [1]) ende diergelycke waren, doen dit in [de] tijnde van de goede mosson, welcke in October begint ende eyndicht weder in April; varen mede wel in September naer ende van ditto plaetsen, maer is prijckeloos [2]); d'andere vijff maenden leggen dese scheepkens meest aen de wal, als dan is de custe door het onstuijmich weder, dattet hier dan maect, niet wel te bevaren. Dese voorseijde scheepkens op Dieuw varende, geven gemeenlyck 15 ten hondert avance voor gaen en comen, mede wel 20 a 25, naerdat het cooren ofte granen goedecoop is. Sijn gemeen 6 weecken op de reijse voor gaen, comen, als stil leggen; wanneer dittos van Dieuw weder herwaerts aencomen, brengen haer scheepkens gemeenlijck vol groff swart sout mede sagie [3]) twelcken hier gebruijct wort om de cleden ende netten voor de papiermaeckers mede te wassen ende suyver te maken waer toe het seer bequaem is ende meest gebruijct wert.

Dit is den meesten handel, die hier met haer scheepkens buijtenslant, gedaen wert; wat den handel aengaet, die dagelijcx in de stat gedreven wert, bestaet meest int coopen ende vercoopen van veel verscheyden linnewaten soo gecoleurde, gestreepte als witte die hier veel gemaect werden, als mede in cattoene garen als cattoen gelijck vooren geseijt hebbe, welcke handel al met contant gelt geschiet, want de wevers, dat arme lieden sijn, connen niet borgen, weten gemeen des smorgens wat savonts verdient sullen hebben, daer zij gemeen haer reeckeninge ende teringe nae aenstellen; behalven dat ist mede geen maniere dat men aen de wevers borcht, maer moet ter contrarie haer gelt op de hant geven, daer sy eerst garen om coopen, waervan zij linden maecken ende het gelt daervan comende het garen betalen. De Benjanen handel is met de wevers in dese plaetse wel de meeste, die dittos hier dagelijcx doen, alsoo hier niet veel anders, als linden te coopen ende vercoopen is. Dit is soo veele aengaet den handel die in

[1]) D. i. millies(?).
[2]) D. i. periculeus.
[3]) Onbekend.

Brootchia gedreven wert, door wien ende in wat manieren; sullen nu een weynich verhalen de gelegentheijt hoe ende op wat manieren ditto stat ondert gebiet van den grooten Moogool ofte Jangier Patsgha gecomen is.

7.b. Volcht hoe ende in wat voegen Brootcha ondert gebiet ende gehoorsaemheyt van den grooten Mogol gebracht is, door wien ende om wat redenen.

Dese stat staet nu onder tgebiet van den groten Mogol (ofte Sjangier Patcha [1]) dat is te seggen overal coninck ofte alle de werelts coninck), maer heeft noch over 53 jaren [2]) onder den coninck van Gouseratte, Sultan Mamoet gestaen, alsmede Amedabat, dat de hooftstat was van Cambaija, Brootsga, Brodera, Souratten ende andere plaetsen meer, maer doort overlijden van ditto Sultan Mamoet, die een soon naer liet Sultaan Modeffaer genaemt, is het rijck aen den selven geerft, d'welcke noch heel jonck was, doen syn vader overleet, derhalve wert geregeert van een Amerau ofte capiteijn genaemt Ettemetchan, welcke als coninck in sijn plaetse, totdat de coninck Modeffaer mondich soude wesen, regeerden ende geboot de andere amerauwen ofte groote cappiteijnen, die in andere steden ende plaetsen lagen, ende dittos onder haer gewelt hadde, doch door het overlijden van den onderconinck begonden haer ooren op te steecken, wilden de voornoemde Ettemetchan geen gehoorsaemheijt bewijsen, hoewel hij uijt de jonge conincx naem geboot. Ettemetchan, ziende, dat het rijck tweedrachtich was ende een yder hem socht meester te maecken van ditto rijck, heeft bij hem selven overdacht de groote schade, verlies van stede, volck als mede van zijn leven, soo zijn bij eenige van zijn contraventeurs gevangen geworden, ten anderen het leven van den jongen coninck, die noch sonder verstant ende niet meer als negen a 10 jaren out was, mede sochte te verschonen, want soude sonder twijffel een eeuwige gevanckenisse

---

[1]) Sjangier of Jangier Patcha: Jahāngīr Pashāh regeerde van 1605—1627. De naam het.: 'overwinnaar der wereld'.

[2]) Zoo de kern van ons rapport is samengesteld in 1625, zou dat dus zijn 1572, vgl. Elphinstone, History of India (7), pag. 507: „That kingdom (nl. Gujarāt) had passed, on the death of Bahádur Shah, to his nephew Mahmúd II, and on the death of the latter king, *his* favourite, Etimád Khán, who had heen a Hindu slave, carried on the government in the name of a hoy whom he pretended to he a son of Mahmúd and who hore the title Mozaffer II. The usurpation was opposed hy another chief named Chengiz Khán.... Those confusions continued to rage.... till the year 1572, when Akbar was sollicited hy Etimád Khán to put an end to the distraction of Gujarāt by taking the kingdom into his own possession."

gehadt hebben, soo in hare handen vervielen; dit alles bij hem selven overleijt hebbende, heeft geresolveert dat sonder weten van yemant ofte tselve yemant aen te dienen, jae oock selff den jongen coninck niet(aen den coninck Acabaer coninck van Hindustan) dien doe ter tijt in Agra was wesende, den vader van desen || Jangier Patcha, te schrijven om hulpe ende dat op sulcke ma- 8.a.
niere dat ditto Ettemetchan den coninck Accaber geheel Gouseratte, waervan Amedabat de hooftstat is als vooren geseijt, in handen soude leveren, twelcken doen meest in syn macht was. Den coninck, dese presentatie naer brieven van ditto Etmetchan becomen hebbende, heeft daerop niet geslapen, maer sulcken gelegentheyt ende presentatie waergenomen ende hem met een gemeene macht datelicken van Agra naer Amdabat gespoeyt, alwaer wel met zijn leger arriveerden, blijvende buyten de stat leggen, alwaer doen d'voornoemde Ettemetchan ende alle sijne beveelhebberen buijten in sijn leger onboden heeft; die soo haest bij hem quamen, altesamen (als mede den jongen coninck) gevanckelijck genomen werden. Doen nu alle dese cappiteijnen ende bevelhebbers gevangen waren, is den coninck Accabers volck in de stat getrocken deselve met garnisoen besettende ende soo voor ditto Accaber gewaert alsmede alle de steden die onder Sultan Modoffaers gebiet waren, welcke al met garnisoen beset werden. Dit alles gedaen zijnde, is den coninck weder naer Agra vertrocken, met hem gevanckelyck nemende den jongen coninck, Ettemetchan ende alle andere capiteijnen. In Agra comende heeft den coninck Accaber den jongen coninck bij een magoll [1]) laten bewaren, die daernae sijn dochter aen ditto coninck gaff ende naderhant met hem wech liep uijt des Accabers gebiet. Ettemetchan en de andere Amerauwen werden bij den coninck Accaber in regeringe gestelt, deese hier en d'ander daer. Den jongen coninck Modoffaer, een a 22 jaren out werden (de), ende hem uyt syn coninckrijck verdreven vindende, als van den coninck Accaber mede gevlucht zijnde in een roversplaetse daerbij [2]) eenige tijt was geweest, heeft de gelegentheijt op een tijt gepresenteert, als wanneer de stat van Amdabat verwisselt werden van garnisoen bij ditto Accabars volck, in welcke verwisselinge moeijten onder tuyttreckende krijsvolck geresen is, waerover commandeer-

---

[1]) D. i. Mogul (Mughal): „this name.... in India.... has come to be applied to all foreign Mohammedans from the countries on the W. and N.W. of India", H.J. 570. b.

[2]) Lees: daer hij.

den een Amerauw genaemt Saffichan [1]), uijt oorsaecke de soldaten betalinge wilde hebben, ditto Saffichan haer quaet antwoort gevende ende seggende dat haer daernaer betalen soude, twelcken zij niet aennamen nochte gelooff gaven, soodat resolveerde
8.b. met || haer 4000 ruijters bij nacht wech te loopen naer de voornoemde sultan Modoffaer, die 4 dagen reijsens vandaer onder een radgie [2]) (ofte cleynconinck uijt het geberchte soo se daer genoemt werden) lach, ende hem daer onthielde; ditto 4000 ruijters bij gemelte Modoffer comende, de oneenicheijt van de soldaten mede de gelegentheijt van de stat hem geopenbaert zijnde, is met de gemelte 4 ende noch 2 duijsent van des radges volck daer ditto bij woonde, na de stat Amedabat getrocken, die hij, soodra daer quam, in creech; daechs na hij dese stat ingenomen hadde, synder noch wel 4 duysent ruijters bij hem gecomen, die voor desen sijn subiecten geweest waren, soodat de Amerauwen ter eender syde die in, ende den anderen, die uijt den stat gaen soude, sagen de stat ingenomen was door ditto Modoffaer, hebben haer op de vlucht naer Pattan [3]) begeven. Ondertusse is Modoffaer met sijn macht die bij hem hadde (op de omleggende steden, die te vooren sijne waren geweest) aengevallen ende heeft hem van dien alle meester gemaect, tot aen Brootcha toe, maer conden over de revier van Brootcha niet resolveeren te gaen, daermede hij met vorder te trecken achterliet, soodat ditto steden een jaer in heeft gehouden, als wanneer dittos hem weder bij een Amerauw ofte veltoversten van den coninck Accabar (genoemt Gannaganna) [4]) met gewelt affgenomen werden ende d'selve weder moste verlaten, soodat sedert dien tijt Brootcha ende alle de voornoemde steden, ondert gebiet van den coninck Accabar gebleven sijn, ende naer sijn doot aen sijn soon Djangier Patcha, die tot op heden 20 jaren geregeert heeft [5]), ende ditto sijn vader Accabar heeft het rijck van Hindustan 60 jaren als coninck geregeert ende Guseratte 32 jaren, want ditto was hem weder een jaer affgenomen van Sultan Modoffaer als vooren geseijt is. Naerdat desen coninck Modoffaer dese plaetse door Gannaganna weder

[1]) Ṣafī-Chān.

[2]) Skt. *rājā*, koning, doch: applied to many humbler dignitaries, petty chiefs, or large Zemindars, H. J. 754. a.

[3]) Pattan of Patan, in 't N. van Gujarāt, vgl. Elphinstone, op. cit. pag. 508.

[4]) Gannaganna (v. Twist Chan-Channe en Chaan-ghaan): Kháni-Khánán; zoo heette later Mirza Khán, Elphinstone, pag. 513, noot 26.

[5]) Dit wijst eveneens op 1625 als jaar van samenstelling van dit stuk.

ontnomen waren, soo is ditto gevlucht op de gevoechgelickste plaetse daer hij hem verbergen conde, want werden van het leger van Gannaganna vervolcht, soodat al vluch quam in een plaetse daer een radie ofte cleyn coninckgen woonende was || van wey- 9.a.
nich macht, daer hij hem sochte te verbergen, alsoo van het voorseeijde lasker [1]) ofte leger vervolcht werde. Eijndelijck is hij bij den radgie gevangen genomen, ende aen den overste vant leger van Gannaganna, die hem vervolchde, overgelevert, want het leger dreijgde den radgie syn lant te bederven, soo hij hem ditto Madoffer niet in handen leveren wilde,; dit gedaen zijnde heeft den veltoversten van ditto leger hem wederom naer Amdabat, daer Gannaganna zijn meester was, vervoecht; op wech zijnde heeft den gevangen coninck Madoffer door desperaetheijt zijn selven den hals affgesneden, als hij gegaen was om zijn gevoech te doen, soodat ditto zijn hooft affgehouden ende Gannaganna toegesonden worde. Soo heeft ditto zijn leven geeyndicht [2]) ende alle zijn steden; dese liet twee soonen achter, die naderhant noch eenich quaet tot wraecke van haer vader aenrechten in den coninck Accabars lant, doch niet veel besonders uytrechtende alsoo geen macht hadden; sullen nu weder tot Brootcha gaen.

Ditto Brotcha staet onder tgebiet van den groten Magol, als vooren geseijt, die ditto nu ter tijt aen een groote Amerauw ofte capiteijn van 1500 paerden tot onderhout heeft gegeven als mede alle zijn incomste, als boven geseijt, waerop ditto capiteijn genaemt Narechan [3]) tot dienst van den coninck dittos moet houden ende darenboven noch 1500 voetknechten, oliphanten ende anders. Deze steden onder het gebiet van Brootcha staende sijn met sijn ruijters ende voetknechten beset, uijt den naem van den coninck. Dese plaetse als mede alle andere plaetse ende quartieren werden door den coninck soo dickwils vergeven, alst hem belieft, naerdat hij de Amerauwen ofte capiteijnen gesint heeft; sommige werden alle jaren verwisselt, alle ½ jaren, twee a 3 jaren, nae sij in gratie bij den coninck ende sijnen adel staen, soodat geen capiteijnen eenige seeckere reeckeninge op haer plaetsen die haer gegeven worden connen maecken, want zij zijn heden meester van groote plaetse, morgen sijn se daeruijtgestoten, ende

---

[1]) Perzisch *laskkar* (leger, kamp), H. J. 507. b.

[2]) In 1593. Over de laatste ondernemingen van Mozaffer vgl. Elphinstone, op. cit., pag. 512 vgg.

[3]) Nahir Khân, onderkoning van Gujarāt.

moeten dan naer den coninck wedergaen om een andere plaetse te
crijgen ofte soo daer niet gaen, soo moeten op goede vrinden ver-
9.b. trouwen, || die hem bij den coninck een goet woort verleenen ende
voor hem spreecken; alsdan wert hem weder een brieff van den
coninck gesonden, waerin hij weder heer wert gemaect van soo-
danige plaetse alst soude mogen wesen, naer des conincx beliefte,
daer hij hem dan mede tevreden moet houden; soodat ick segge,
de dienaers van den Mogol geen seeckerheijt van eenige plaetse
hebben, veel min seeckerheijt van haer leven, want werden om
cleijne reden seer lichtelyck van yemant met leugens belast soo
d'selvige maer veel gelts hebben, ende zijn geluckich soo met haer
gelt ende goet haer leven connen coopen, want meest bij alle dese
groote Mooren weynich ofte geen reden te gebruijcken zijn, als
yemant maer beschuldicht wert met recht ofte onrecht, soo maer
gelt (hebben) ofte van vermogen zijn, want haer gemeen spreeck-
woort is: eerst slaen ende daernaer reden verstaen [1]). Soodat
yemant ongelijck hebbende ende met zijn perthije in questie ge-
raecte, soo d'selve machtich is hem te slaen ofte eenich ander ge-
welt aen te doen, ende eerst den statsrechter zijn clachten doen
can, sal het beste gelijck hebben, al waert schoon dat den eersten
aenclager groot ongelyck hadde; dese prosseduren sal men in alle
quartieren van den grooten Magol meest in gebruycke sien ende
is haer coustuijm, die daer prompter als alle andere goede disci-
plinen onderhouden werden, soodat als vooren geseijt den eer-
sten aenclager het grootste gelijck hebben sal.

Onder de gehoorsaemheyt ofte het gebiet van ditto Brootcha zijn stercte meer [2]) als Brodera ende ditto Brootchia, welcke plaetsen als mede de omleggende dorpen altesamen bewaert werden van 1500 ruyters ende 1500 voetknechten als vooren geseyt.

Hieromtrent heeft men weynich ofte geen vijant in haest te
verwachten, want souden binnen uijt het lant comen moeten,
ende dat can soo stille niet geschieden, ofte men weet het gemeen
een maent ofte ses weken te vooren, daer dan alle preparatie op-
gemaect ende de macht daeromtrent wesende by den anderen
gebracht can werden; ter zee hebben voor geen vianden te vresen
10.a. als voor Portigisen, Engelsen ofte Neerlanders, die aen de || see-
cant mede weynich ofte niet verrechten connen dat haer hinder-

[1]) Vgl. beneden, pag. 39.

[2]) De zin is niet in orde! L. misschien: zijn sterkten, meer als....

lijck is, soo dat haer vianden die te verwachten hebben meest uyt Decan, Golconda, Bangalen ende die quartieren comen moeten, welcke plaetse wat veere van der hant leggen.

Behalven desen hebben noch waer te nemen eenige sluypdieven ofte haesloopers [1]) die met troepen bij den anderen rotten ende de reijsende man op de wegen roven ende beschadigen, somwijlen mede wel vant leven beroven. Dittos houden haer gemeenlijck 10, 15 à 20 mijlen van de stat int geberchte, begevende haer onder de bescherminge van eenige radges ofte gouverneurs, die mede int geberchte woonen ende niet wel vandaer te crijgen zijn, want, soo van d'eene plaetse verjaecht werden, loopen op een ander int selve geberchte, alsoo alle wegen haer daaromtrent bekent zijn. Men vint mede wel eenige van dese radges ofte gouverneurs, die drie à 4 duijsent mannen soo ruijters als voetknechten onder haer gebiet hebben; dese moeten niet veel porren, alsoo voor beter krijgsluijden als de Magollen (door den banck) gehouden werden; de dese syn meest sonder reden ende medelijden: wanneer yemant beyegenen, nement haer al aff wat zij hebben ende voerense somwijlen gevanckelyck mede, daer presumeren eenich rantsoengelt van te becomen. Voor dese ende diergelijcke struijckrovers moet hij die de wegen bereysen wil gewapent wesen, heeft van ander gewelt weynich ofte geen noot. Dese fielen ende wechrovers gaen by ongelycke troppen, sterck somtyts 12, 20, 40, 50, 100 ende meer te paerde, jae oock wel 4, 5, 6 à 700 soo te paerde als te voet, die anders niet doen als struyckroven.

De gouverneurs ofte Ameraus van hier sijn gemeenlyck vergeselschapt wanneer d'selve uijtgaet in haer tuijnen, hoff ofte andere plaetsen met 30 à 40 ruyters ende 40 à 50 voetdienaers, selve mede meest te paerde ende somwijlen wel in een pallekien gedragen, naert hem belieft. De groote meesters hier te lande voeren grote staet, elck naer sijn qualiteijt den eenen meerder als den ander. || Onse natie is hier (alsmede in de meeste van geheel Indus- 10.b.
tan) bij de groote soo wel ende beter gesien als de Portigeesen, hoewel de Portugiesen langen tyt met dese natie gehandelt hebben ende haer plaetse soo nae aen Gouseratte leggen, als Goa, Chauwel, Daman, Dieuw ende andere meer. In dese steden werden de cleyne fouten ofte dilecten bij een coetewael [2]), welcke meest

[1]) van Twist heeft: haesaert loopers; de bedoeling is: stroopers of landloopers.

[2]) coetewael of catwal, Perz. *kotwāl*: fort-commandant, in de Noordwestelijke provincies: the chief police officer of one of the larger cities or cantonments, H. J. 266. a.

gelijck een schout in ons lant is, soo wel affgedaen ende berecht als op andere plaetsen in geheel Industan; de groote dilecten, criminele ende halssaecken als andere fouten, werden bij den Gouverneur ende eenige burgers van de outste van de stat, als meden den cage [1]), die van wegen den coninck in de stat is, en noch eenige groote meer die den gouverneur daerbij wil roepen, affgedaen; niettemin heeft den gouverneur al het gesech ende moet naer zijn wil ende seggen uytgerecht werden, waer d'andere persoonen, die als raetsluijden mede zijn, weynich ofte niet in te seggen hebben, twelck hier meest overal een gebruijck is, dat in alle plaetse soo achtervolcht wert. Seer weynich werden hier als mede op andere plaetsen in dese quartieren fouten, de doot waerdich, aen den lyve gestraft, maer meestal met geltboeten vrijgecoft ende naer hare begane fouten gecondemneert. D'oorsaecke, warom veele in geldboeten gecondemneert ende niet aenden lijve gestraft werden, is, dat alle de boeten ofte condemnatie die gedaen werden, tot proffyt van de gouverneurs comen ende syn cas vullen, twelcke jaerlycx een groote somme gelts bedraecht ende syn keucken wel doet roocken; d'oorsaecke, de misbruycken weynich aen den lyve ende meest met geldboeten gestraft werden, maecken dat hier veel moetwille gepleecht wert ende die de wegen bereijsen veel overlast lyden moeten.

De maniere van hare gootsdiensten sijn hier als op andere plaetsen daer Mooren, Benjanen, ende Persianen zijn waerin weynich ofte geen verscheel is. Dit is soo veele tot onse kennisse soo doort bevragen als experientie wegen de stat Brotcha becomen hebben, soo van de gelegentheijt, coomanschappen, handel, seevaert, revieren, diepten ende droochten derselver, twelcken wij met neersticheijt ondersocht, ondervraecht ende verstaen hebben, derhalven sullen dese hierbij laten ende gaen vorder tot de stat Brodera, van welchens gelegentheyt een weynich sullen verhalen.

11.a. || Verclaringe van de gelegentheijt, coophandel, manefacture, revieren, wegen, incoomsten, hoven, tuijnen, ende wat daeraen dependeert van de Stadt Brodera, voorsooveele tot onse kennisse (door ondervragen ondervindinge ende experientie ten tijde onser residentie daer) bevonden ende connen vernemen hebben.

Dese stat Brodera is gelegen tusschen Amedabat ende Brootcha

---

[1]) Ar. *ḳāḍī*, rechter.

te weten 42 cos aen de Oostsij van Amedabat ende 30 cos by Westen [1]) Brootcha, ende Brootcha is gelegen ontrent 23 cos benoorden Souratte, 2 cos voor een Nederlantse mijle gereeckent.

Ditto stat is gemaect bij een Moor genaemt Radiadgie, welcke was een soone van den coninck van Souratten genaemt Sultan Mamoet Begera [2]), wien een Guserat gebooren was bij gelycken zijn vader Sultan Mamoet. Dit Brodera is gebout bij ofte aen de westsijde van het rechte ofte out-Brodera, verscheyden 3 cos ofte 1½ mijl ontrent jaren geleden, ende werden doen genoemt Radiepoer [3]) ende niet Brodera, welcke stat ditto Radie hier heeft laten bouwen om alleen een naem na te laten tot een eeuwige memorie. Ditto wert tot noch toe van veele geen Brodera, maer Radiepoer genoemt; naerdat ditto stat bemuert starck groot ende opgebout was, is het volck ofte inwoonders van de naergelegen dorpen om haer verseeckerheijtswille, om ende in ditto Radiepoer comen woonen als mede selve uyt het recht ende out-Brodera, soodat het in corten tyt soo aengenomen heeft, dat alle de neringe van out-Brodera naer hem heeft getrocken, eyndelyck dat out-Brodera nu een vervallen stat sonder neringe ende inwoonders is, niet voor een dorp mach gereeckent worden, soo dat (als geseyt hebbe) Ragiepoer nu van alle den reysenden man Brodera genaemt wert.

Dese Sultan Mamoet Begera, daer vooren van geseyt hebbe, was de vader van Radiaedgie, welckens regeringe strect tot aen d'Galoor [4]) toe, welcken leijt acht dagen reijsens oostwaert aen van Amdabatt, ende Brodera is drie dagen reysens || bij Westen 11.b.
Amedabatt, soo dat Brodera 11 dagen reijsens van d'Galoor is gelegen, welcke wert gereeckent ontrent 170 cos ofte 85 mylen, soodat 2 cos ongeveer een mijle maecken. Bewesten Brodera strect zijn gebiet voorbij Souratte tot Daman toe, welcke ontrent 120 cos Oostwaerts van Brodera leggende gereeckent wort. Deman wert van Brotcha gereeckent suytwaert aen te leggen, 50 cos ofte 25 mijlen, ende Souratte wert 54 cos van Brodera bij suijden gereeckent te leggen ende Brotcha wert 31 à 32 cos bij suijden Brodera gereeckent te wesen. Onder dittos gehoorsaemheijt heeft Cambaija ende d'omleggende plaetsen doen ter tyt mede gestaen,

---

[1]) Dit kan niet geheel juist zijn.

[2]) Mahmūd Bēgārā, koning van Gujarāt 1459—1511.

[3]) D. i. Rājapura(?).

[4]) D. i. Gwalior.

waerover ditto als over alle andere plaetsen mede coninck was. In desen tijt regeerden den coninck Bobor [1]) het coninckrijck van Hindustan, ende naer zijn doot quam den coninck Seersa Siluntga [2]), twelck een Patthan [2]) was van affcomste; naer dese Patchan quam den coninck Hijmoe [3]), welcke een Benjaen was van affcomste; naer dese Benjaen quam den vader van den coninck Accaber genaemt Haman [4]), ende naer dittos doot regeerden den cominck Accaber het coninckrijck van Industan 60 jaren (en) eenige maenden [5]), ende is int jaer 1605 gestorven, naerlatende een soon genaemt Seechadgie [6]), die naer zijn doot coninck van Hindustan ende Gouseratten gecoroont ende gecooren werde, want het zijn vaders naergelaten erve was. Naerdat dese coninck Accaber zijn rijck 27 jaren geregeert heeft, is het coninckrijck van Gouseratte naer den doot van den coninck Sultan Mamoet [7]) (niet Biggera), welcke doen coninck van Gouseratte was, aen den coninck Accaber gecomen, die het door den oneenicheijt, die daer onder de grooten (naer de doot van ditto Sultan Mamoet) was, eerst gecregen heeft ende tot op heden toe noch onder het gebiet van den coninck Patcha Djangier staet, welcke de soon van den coninck Accaber is, diet selve nu 20 jaren [8]) geregeert heeft, doch heeft het onderentusschen de meeste part daervan een jaer quijt geweest ende is daernaer door een Amerau van de coninck Djangier genaemt Gannaganna weder gewonnen ende onder ditto
12.a. Djangiers gehoorsaemheijt || gebracht, ende is, als in de beschrijvingen van Brootcha hiervooren verhaelt hebbe, soo dat ditto coninckryck van Gouseratte, soo bij den coninck Accaber als bij desen coninck Djangier Patcha 53 jaren geregeert is, waervan een jaer weder aen den soon van Sultan Mamoet was, die het met gewelt als practiecke in heeft gecregen, maer conde het niet behouden door gebreck van volck. (Dat) dit coninckrycke van Guse-

---

[1]) Bābar, de eerste Mogol, 1526—1530.

[2]) Seersa is Shīr shāh (Siluntga kan ik niet terechtbrengen), vgl. Elphinstone, op. cit. pag. 444; hij was een Patthan, een Paṭhān, d. w. z. een Afghaan van geboorte. „The name is applied to Afghans and espcially to people in India of Afghan descent", H. J. 746. b.

[3]) Hēmū (a Hindu who had once kept a small shop, Elphinstone, pag. 460).

[4]) Humāyūn 1530—1540, 1544—1556.

[5]) Akbar 1556—1605.

[6]) Dit schijnt op Shēkhjī te duiden (Elphinstone, pag. 539); doch de zoon die Akbar opvolgde heette Selim voor zijne troonsbestijging, daarna Jahāngīr, 1605—1627.

[7]) Mahmūd II, vgl. noot 2 op pag. 14.

[8]) Dit wijst eveneens op 1625 als 't jaar, waarin dit stuk werd opgesteld.

ratte (waervan Brodera een van de gemene steden is) aen de coninck van Hindustan is gecomen, is geweest door het overlijden van den coninck Sultan Mamoed als vooren geseijt, welcke was den soone van de vorige coninck, Latyffchia [1]) was een soon van den coninck Babor ende Babor was den soone van Sultan Mamoet Bigera, waer den vorigen radgie een soone was, die ditto Brodera heeft laten stichten, dewelcke een soone naliet, die het rijck erffde genaemt Sultan Modoffaer, die noch jonc ende niet meer als 11 à 12 jaren out was, welcke een momber hadde, die het rijck regeerde uyt sijne naem, soo lange als tot tselve bequaem soude wesen te regeren, ende was genaemt Ettemetchan. Nu, na den doot van de oude coninck hebben de groote heeren ende capiteijnen, siende dat den jongen coninck noch sonder verstant was, ende het ryck door Ettemetchan geregeert ende bestiert werden, haer ooren opgesteecken, ende onder den anderen tegen dese Ettemetchan gemurmereert als mede syn geboden ende ordren niet nagecomen, een ijder na zijn gemeure [2]) levende, twelcke de gemelte Etmetchan verdroot, soo dat aen den coninck van Hindustan, die doen ter tijt in Agra was, schreeff ende het rycke aen hem op syn aencomste voor Amadabat overleverde, als largo in de beschrijvinge van Brotcha hier vooren verhaelt hebbe, derhalven sullen weder tot Brodera keren.

Ditto stat Brodera is een lantstat, gelegen op een vlacke santachtige plaetse, heeft niet als een cleijn reviertgen bij hem dat lopent water is, waerdoor men gaen can tot de knien toe diep, ende in de droge tyt is het noch droger. Dese stat heeft veel doortrecx van den reysenden man, die naer Amedabat, van Souratte, Brootcha ende andere quartieren comen ofte daer wesen willen die mede van Amedabat ende andere quartieren naer Brotcha, Souratten, Braampoer [3]), || ende andere plaetsen begeeren te 12.b.
zijn, soodat het eene passagie voor den reysende man te lande is. Behalven dit cleijne raviertgen heeft ditto noch een groot tanck ofte staende water aen de Oostsyde van de stat recht voor een poort; ditto is redelyck diep ende wel een pistoolschodt wijt, is weynich langer als viercant, aen de eene zijde met een steene muyr opgemetselt ende aen de ander syde sonder muyre; hieruyt haelt de gehele stat in den drogen tijt meestal haer drinck ende

---

[1]) Latif Khan, Elphinstone, op. cit. pag. 767.

[2]) D. i. humeur (naar zijn zin).

[3]) Vgl. noot 2 op pag. 6.

coocwater. Behalven dese grote tanck synder in de stat noch eenige cleyne tanckgens ofte staende wateren, daer het vee dagelicx uyt gaet drincken, dat daer in menichte is, soo ossen, coeijen, buffels, schapen, bocken ende diergelijcke vee meer. Behalven dese tancken synder in de stat veel putten, die eenige daervan seer goet water hebben, doch sijn alle niet drinckbaer als bij noot. Dittos is een redelyck groote stat naer veel steden hier te lande sijn, leyt rontomme in syn muyren ende bolwercken ofte rondelen omtrent 18 à 20 vadem van den anderen met calck ende steen opgemetselt, leggen dat d'een d'ander bevrijden can, soo goede struijckweringe hadde, die hier niet zijn, heeft 6 goede poorten waer van den eenen nu bemetselt is, want geen ofte weynich wech daerheenen leijt. Dese stat is redelyck wel bewoont ende wel behuijst, de quantiteijt van volck als mede van huijsen can men niet wel weten; ditto wert meest bewoont van Benjanen, Ketterijs [1]) ende Mooren, welcke inlanders gebooren zijn, soo in Gouseratte als selve in Brodera de Benjane (die daer meest woonen) sijn ingeboornen; hier woonen mede niet soo veel vreemdelinge ofte coopluijden als in andere steden doen, vermits een lantstat is. Deze stat heeft een geheele groote voorstat aen de Westsyde, doch seer weynich grote huijsen; dese voorstat wert meest bewoont van de wevers die daer veel sijn, als mede spinsters, cattoenschoonmakers ende vercoopers. Daerbeneffens leg-
13.a. gender doch || veel groote ende cleyne dorpen dicht om de stat, die mede wel bewoont ende gepupileert syn van boeren, die het lant, dat seer vruchtbaer ende vet is, besaijen met cooren, tarwe, mijlie, garst, erten, bonen, olysaet ende diergelycke; mede wast hier veel cattoen dat heel goet is, ende wert meest voor het beste dat hier in dese quartieren valt gehouden.

Dese stat is door den coninck aen een Amerau ofte capiteijn van de coninck geheten Narechan [2]) gegeven tot onderhout voor hem, die ditto ten dienste van den coninck houden ende besetten moet met 1500 ruijters ende 1500 voetknechten, welcke tot allen tijden ten diensten van den coninck gereet moet sijn als hij se begeert; ditto heeft mede Brotcha ende het incomen van dien onder hem, welcke plaetse hij altesamen met sijn ruijters ende soldaten moet besetten, ende voor de rovers bevrijden, soo hij de vruchten ende incomsten van ditto dorpen genieten; ditto Amerau ofte

---

[1]) Zie noot 2 op pag. 10.

[2]) Zie noot 3 op pag. 17.

capiteijn is een Gouserat van affcomste ende inlander gebooren, heeft wel eer een Hindau ofte Raspout [1]) geweest, maer is daer naer Moors geworden. Dese stat Brodera wert geregeert van een capiteijn van wegen ditto Naerchan, genaemt Pierchan, welcke bij hem heeft omtrent 600 ruyters ende 600 voetknechten, waermede hij de stat bewaert, somtijts meer somtijts min bij hem hebbende.

Ondert gebiet van de stat staen ontrent 210 dorpen zoo cleyn als groot, welcke dorpen omtrent 20 à 25 cos int ronde van ditto stat leggen, waervan onder de gehoorsaemheijt van Pierchan wege Naerchan staen 75 dittos, die ditto Pierchan met syn ruyters ende soldaten moet besetten ende voor overlast bevrijden; de andere 35 [2]) dorpen syn door den coninck aen d'andere capiteijnen ende grooten tot onderhout gegeven, soodat ditto stat ende 75 dorpen heeft, de andere syn verdeelt.

Int ronde om dese stat sijn veel schoone tuijnen ende begraeffenisse, die waerdich om sien sijn, waeronder een schoon ende seer wel gemaect is, leyt int midden || van een schoone tuijn, 13.b.
met veel schoone fruijtboomen, van hierlantsche fruijten beplant; diergelycke (doch niet soo schoon ende soo wel gemaect als dese) synder noch negen ende elck met een tuijn daeromme met veele schoone boomen ende bloemhoven, als ruyckende, ende moeskruyden beplant. Men vint mede veel ongesloten cool in dese tuijnen, als mede in eenige van dese vint men cropsalaet ende tuijncars seer smaeckelyck ende goet; dese tuijnen sijn gemeenlyck met 2 à 3 putten versien, die gemeenlyck 20 à 30 vadem int ronde groot zijn, zijn seer diep, het water werter met ossen uytgehaelt ofte geput ende soo met greppen ofte gooten door al de geheele tuyn geleyt, waerdoor tgene daerin is geseijt dagelicx in den drogen tijt natgemaect wert. Behalven dese 10 begraeffenissen zijn der noch andere 5 schoone tuijnen, daer geen begraeffenissen in en staen, die mede met veel schoone fruijtboomen ende moescruijden besaijt ende beplant zijn, mede lemoenboomen ende andere ruijckende cruijden van verscheyde soorten, seer schoon ende waerdich om (te) sien; men vint in dese tuijnen mede rapen ofte cnollen, wortelen als in Christenrijck zijn, als mede comcommers ende diergelycke groenten meer, seer ongelijck onse moescruijden, nietemin van goede smaecke.

De begraeffenisse in dese tuynen daervan geseyt hebbe werden

---

[1]) Zie beneden, noot 2 op pag. 69.

[2]) Lees waarsch.: 135.

meest gemaect bij groote meesters in haar leven, die dittos dan laten beplanten met veel geboomten, alwaerse dan int midde een groote plaets d'een van selen [1]) tot een graff, twelck gemeen int ronde wert opgetrocken rontomme met cleyne glasen veijnsters versien, ende seer fraij met calck ende gomwater gladt bestreecken, welcke zij doen maken om naer doot daaerin begraven te werden als mede haer geslachten ende naercomelingen, dat meest naer haer doot naergecomen ende achtervolcht wert, doch comen niet al tot haer voornemen dat in de graven geleyt werden, oor-
14.a. saecke bij haer || leven in disgratie bij den coninck geraecken ende dan ditto tuynen door den coninck haer benomen ende aen andere bij levenden lijve vergeven werden, waerin den eijgenaer hem moet genoegen laten ende wel tevreden houden sonder eenich tegenseggen.

Aen de Oostsyde ontrent 16 cos ofte 7½ myl van Brodera leijt een hooftdorp ofte cleyn stedeken genaemt Sindikera [2]), alwaer jaerlicx omtrent 20 à 25000 lb. gomalacca valt, somtyts wel 30000 ende 35000 lb. na den tyt wel slaecht ende het jaer goet is; ditto dorp heeft de gommalacka niet van sich selven maer heeft 12 à 14 cos van daer een cleijn geberchte leggen, daer veel boomen staen, daerse de inwoonders van Sindekerij als het tijt is versamelen ende soo in Souratte, Brodera, Amedabat als andere plaetsen brengen ende vercoopen; wert gemeen tegen 70, 2 à 3en tseventich stuyvers de *man* [3]) ofte 30 pont vercoft, dat gaerlyck [4]) meest een gemene prijs ofte gesette marct is. Bij Amdabat leijt mede een geberchte, vanwaer mede gommalacka comt van gelycke mede bij Brampoer. Westwaert van Brodera ontrent 10 à 15 cos leggen 8 à 10 dorpen, die onder het gebiet van ditto Brodera staen daer gaerlijcx [4]) partija indigo valt, doch niet soo goet als die van Sirkees [5]), die vandaer naer Amedabat gebracht ende daer vercoft wert, wert mede door de wevers van Brotcha ende Brodera veel gecoft om haer gaern daermede te verwen, alsoo se beter

---

[1]) De bedoeling dezer woorden is niet duidelijk.

[2]) Niet met zekerheid te identificeeren. Ook de Laet (de imperio magni Mogoris, pag. 26) heeft denzelfden naam, misschien is Sindkheda bedoeld, in Khandesh district, Bombay.

[3]) Zie noot 1 op pag. 7.

[4]) Hetzelfde woord even later nog tweemaal; niet in het Wdb. der Ned. Taal. Dr. A. J. de Jong te Amsterdam deelt mij mede, dat gaerlike in Mnl. bet. „geheel en al".

[5]) Sharkej of Sirkej, 5 m. van Ahmadābat, vgl. H. J. 31. b. Hier werd in 1620 door de Hollanders een factory gesticht.

coop ende niet soo bequaem om linden te verwen als die van Sirkees is.

De andere dorpen generen haer meest met saijen ende planten soo cooren, garst, tarruwe, mijlge, geerst ofte grutten alsmede erten, boonen, olijsaet ende diergelycke granen; daer wert mede veel cattoen, dat voor heel goet gehouden wert, gesaijt ende geplant; tlant dat besaijt ende beplant wert, moeten de huysluyden van de gouverneurs alle jaren huyren, teene jaer meer als het andere, mede naer tlant gelegen is.

In ende buyten dese stat woonen veel wevers, soodat hier jaerlycx veel linden, soo witte als gestreepte cattoene lywaet gemaect werden; het gestreepte linden ofte cleden die hier jaerlycx gemaect werden, wert meest van hier naer Mocha [1]), Ormus, Aetchien als naer Indio [2]) ende veel andere plaetsen vervoert ende vertiert, alsmede naer || Mallacca Keda [3]) ende die omleg- 14.b.
gende plaetsen langs de geheele custe soo om de suijt als naer Mocha, doch heeft [4]) naer Mocha behalven het linden dat in alle dese voornoemde plaetsen gevort wert, werter veel linden gemaect, dat naer Brampoer ende hier te lande lantwaerts in gevoert, vercoft ende daer versleeten wert. Hier werde gaerlycx veel cleden gemaect, die van vrouwen ende mans gedragen ende hier versleten werden. Men maect hier seer goet dicht linden van verscheyde breete ende lanckte, soo van 1½ elle breet alsmede ⅞ ditto meest 19 ofte 20 ellen lanck; dit linden valt veel dichter ende vaster op dese plaetsen als op eenige andere plaetsen hieromtrent; het linden van Brotcha wert niet soo dicht geweven, waeraen het wel te kennen is, als men daer wel op let dan verscheelt weynich in de sterckte, noch bevalt het linden van Brootcha beter int dragen als dat van Brodera.

Men maect hiermede veel cleden bequaem voor de suijt als Java, Amboina, Ternaten, Banda, Aetchien ende die quartieren daeromtrent, te weten swarte ende witte baftas, taffchilas van verscheijde soorten ende streepen, mede veel nijckanis, madafons van 15 à 16 cobido [5]) offe 15 ellen lanck, soo rode als blaeuwe chelas, veel swarte als blaeuwe candekins, blaeuwe assemanis, be-

---

[1]) Zie noot 2 op pag. 11.

[2]) Dit is wel Iudio, waarmede waarschijnlijk Djiddah bedoeld is. Dit heette destijds Djoeddah, en wordt door G. de J. Iuda geschreven, vgl. p. 28 en later.

[3]) Kĕdah, gelegen op Malakka.

[4]) Schrijffout voor meest? doch meest naar Mocha. Behalven....

[5]) *cobido* of *covid*: portug. *covado* 'el'. H. J. 268. a.

rams, soo witte als zwarte tricandia, ende diergelycke soorten meer, welcke cleden voor de suijt seer bequaem zijn ende aldaer veel gevoert ende vertiert worden; de coopluyden op Mocha, Aetchien, Indae [1]), Ormus ende andere plaetsen jaerlycx handelende houden in de regentijt (welck begint in Maijo ende eyndicht in October) haere maeckelaers op ditto plaetsen om hare goederen in dien tijt op te coopen om tegen den tijt, wanneer de schepen gemeen vertrecken naer dese plaetse, haer goederen gereet te hebben; ten anderen syn de cleden in de regentijt beter coop als in den droogen, vermits daer dan weynich coopluijden van andere plaetsen (om dittos op te coopen) comen; ten anderen hebben in dese tijt van hare gesonden schepen naer de voornoemde plaetse geen retouren noch becomen, soodat het gelt hier dan in meerder waerden is als in de droge tijden; niettemin brengt zijn interest door de avance, die aen de cleden indien tijt gedaen werden ruijm op, soodat den interest van 4 à 5 tegen een ende een quaert ende 1½ ten hondert smaents ruijm ende wel be-
15.a. taelt wert met ditto cleden in || voorraet op te coopen; ten anderen can men beter ende meerder verschiet in de regentijt als wel in den drogen tijt becomen ende connen dan beter ende vaster gemaect werden; in dien tijt werden de cleden meest alle aenbesteet ende wert het gelt op de hant aen de wevers voor alle cleden behalven brede ende smalle baftas die men op de marct van de wevers opcoopt dat de costuijm is; men can in dese tijt mede bequamer eenige fatsoenen ofte vreemde sorteringe van cleden doen maecken nae sijn begeerten als wel in den drogen tijt doen, want de wevers dan soo veele werck niet hebben als in den regentijt ende dan meest bij huijs sijn, daer in den drogen tijt het leger gaen dienen.

De schepen, die van dese quartieren naer Aetchien (gaan), vertrecken tweemael int jaer van hier, te weten de eerste vertrecken in September ofte int eerste van October ende comen dan over een jaer hier weder, de laeste vertrecken van hier gemeen int jongste van Maij ofte het voorste van Junij, welcke hier dan int jongste van April ofte eerste van Meij weder comen.

Ditto schepen, die van hier naer Mocha gaen, vertrecken gemeen int eerste van Maert ofte eerste van April, welcke dan hier weder over 6 à 7 maenden comen, gemeen in October ofte ten

---

[1]) Zie noot 2 op pag. 27.

langsten int voorste van November; de schepen, die naer Ormus gaen, vertrecken van Souratten ende dese quartieren gemeen halff November, ende comen hier in Februario gemeen weder, soo dat ditto reijse 3 à 4 maenden gemeenlyck duijrt, mede wel minder ende meerder, naer haer negotie bestellen connen, welcke den tyt mede brengt; onse ende de Engelse schepen doen ditto reyse ordinaris binnen drie maenden, ende comen dan weder in Souratten vermits de ladenge, die onse ende de Engelse schepen van daer halen, tegen haer comste daer opt strant gereet leijt ende sy weynich meer als tgene daer brengen te lossen ende dat van daer halen te laden hebben.

Onse en de Engelse natie coopen bij wijlen in ditto Brodera mede veel cleden, soo baftas, witte als swarte, als mede brede dittos van $1\frac{3}{8}$ elle breet ende 20 lanck, mede madafons, chelas, berams, tricandia ende diergelijcke cleden meer, als vooren verhaelt.

Hier alsmede in Brootcha werden geen Maleijse cleden ge- 15.b.
maect gelijck op de cust van Cormandel gedaen wert, maer men soudense hiermede (soo wilden) wel connen laten maecken ende soo bequaem als zij daer doen als daer zijn, salalus [1]), soo roode zwarte als blaeuwe, estreepte dragam [2]), maleijco mede dragom, gober [3]) op de maniere als tapie goelong [4]) ofte caijen goelongs [5]), tapij kitgijl [6]) mede balatgus [7]), dewelcke meest als brede baftas zijn , polongh gober [8]) ende diergelycke meer; dese cleden te laten maecken soude men int werck moeten stellen in den regentyt, als de wevers het weijnichste te doen hebben.

Belangende hare wetten, rechten (en) policien in dese stat comen met alle dese inlantsse ende andere hier gelegen plaetsen meest ende all over een, van gelycken mede het gebruijck in hare goodtsdiensten, soo Mooren, Benjanen als Percianen die hier te lande geteelt zijn; het onderhouden ende wat daeraen dependeert wegen de iustitie als het uytvoeren derselver wert door Mooren, die hier ende meest overal het gebiet hebben, becleet en door haer

---

1) Vgl. Rouffaer, Batikkunst, Bijl. III: „sijn swarte en blauachtige Lywaten”.
2) Vgl. Rouffaer, ib.: Jav. *dĕrage̊m.*
3) Vgl. Rouffaer, op. cit. p. 437, 484: Mal. *gĕbar*, Jav. *kĕbar.*
4) Mal. *tapih gulung*, rol-doek.
5) *kaïn gulung*: samengerold doek, Rouffaer, op. cit. p. 156.
6) Mal. *tapih kĕtjil*, kleine tapihs (zeker soort doek).
7) Mal. *bĕlatju* (ongebleekt katoen), Rouffaer, Bijl. III.
8) *poleng* „geruit” (Rouffaer p. 457 noot 1), vgl. Bijlage III.

de misdadigen gecondemneert ende gestraft, welcke condemnatie ende straffe geen comparitie en heeft bij de straffe in Europa.

Dit is tgene voorgenomen ende tot onse kennisse becomen hebben wegens de gelegentheijt van dese stat Brodera te verhalen soo van hare negotie, incomste, gerechtich ende gelegentheden als mede door ende bij wien dese gesticht ende doen maecken is, derhalven sullen dese hier laten ende gaen vorder tot de stat Cambaija, van wiens gelegentheijt int corte een weynich verhalen sullen niettegenstaende hiervooren van aengeroert hebben.

16.a. Verclaringe van de gelegentheyt, coophandel, incoomsten, seevaert, bouwinge, reedgeringe, beplantinge ende wat daeraen dependeert van de oude ende vermaerde coopstad Cambaija, daervan wij in de beschrijvinge hiervooren van Brootscha ende Brodera verscheijden malen aengeroert hebbe, waerover wijt hier corter maecken sullen voor sooveele tot onse kennisse becomen hebben.

De stat Cambaija leijt dicht op de revier genaemt Mijis [1]) recht voor Cambaija meer als 3 mijlen wijt ende een weynich opwaert daer veel menschen te voet over passeren isse wel 2½ mijlen wijt; met laech water ende dootstroom canmen se te voet, te paert ende met lichte carren passeren, dan is heel periculoos: soo men niet haestich genoch en gaet ende de vloet u onderentussen comt te overloopen, soude alle om hals wesen, want ditto vloet heel starck incomt, gemeen een à 1½ ellen hooch met een baer op de maniere als de revier van Rowanen doet; met hooch water comen de scheepkens en de Portugiesen fregatten dicht onder de stat, aen de strant anckeren, daer dan met laech water bevallen.

Cambaija is een wel gemaect stedeken rontom bemeurt beslaende met zijn buijtenquartieren 2 mijlen int ronde, heeft 12 poorten behalven de binnenpoorten, die bij menichten in de stat sijn.

Ditto stat leijt meest aent ende van de Cambaijsche bocht aende seecant, soodat het seewater niettegenstaende op een revier leijt voor de stat, ende wel een mijl daerboven in de reviere oploopt, soodat de scheepkens als fragatten uijter zee comende dicht voor de stat comen anckeren; te lant waert van hem is gelegen de stat Amadabat meest Noordoost ende suijtwest van den anderen dertich cos ofte 16 mijlen Nederlants, aen de Westsyde

---

[1]) Thans Mahi.

leijt de stat Brootscha 30 cos ofte weynich min, ende Brodera leijt vandaer 2 à 23 cos ofte 12 mijlen te lantwaert suytoost ende noordwest van den anderen soo dat ditto Cambaija dese drie steden meest in een driespronck van hem heeft ende men in een dach van ditto Cambaija nae sijn gelieven eene van dese plaetsen bereysen can. || Om dese stat syn vier verscheyde schoone tan- 16.b. cken ofte staende wateren, die int ronde meest met muyren opgetrocken sijn, daer de burgerije soo voor haer selven als beestiael tgeheele jaer door water tot haer contentement uyt becomen, alsoo de reviere door haer bracheijt ondienstich is.

Om dese stat sijn gelegen vijfthien verscheijde groote ende cierlijcke welgemaecte tuijnen waerin een yder hem selven met sijn geselschap mach gaen vermaecken ende syn plaijsier nemen sonder tegenseggen van yemant, alsoot daer ende geheel Hindustan door een gebruijcke is, dat een yegelick, van wat staet ofte conditie is, de tuynen tot haer recreatie mogen gebruycken.

In dese tuijnen als mede om de stat vint men verscheijde fruijtboomen, die de Euroopsche ongelijck zijn, niettemin zijn van goede ende aengenamen smaecke, voornamelyck de manges, die hier groot, schoon ende in abondantie wassen, meer als op eenige andere plaetsen, een fruijte seer aengenaem ende smaeckelijck, niet seer ongelijck de witte pruijmen wegen haer rinsicheijt, doch wel soo smaeckelijck.

Ditto stat heeft weynich lantsteden ofte dorpen onder sijn gebiet daert eenich incomen van trect, soodat het nu weynich meer als syn eygen incoomsten jaerlicx heeft, sestien à 18 dorpen; verleden heeft dese stat voor tolle van de uijtgaende ende incomende goederen soo te water als te lande over de vier tonnen gouts incomen gehadt, behalven noch andere ordinarise pacht, schattingen ende andere ongelden meer, dwelcke jaerlicx mede ruijm soo veel opbrachten, daermen nu tertijt van den tolle te water als te lande soo wel uytgaende als incomende goederen niet meer ontfangen wert als 140 à 150000 guldens, soodat de seevaert van Cambaija 14 à 16 jaren herwaerts seer affgenomen ende vermindert is, door oorsaecke de Portugiesen met haer armade de remas [1]) (van Goa, Dieuw [2]), Masschatten [3]), Tsauwel [4]), Da-

---

[1]) D. i. „roei-vloot".

[2]) Diu, haven aan de zuidpunt van het halfeiland v. Gujarāt.

[3]) v. Twist: Mascatta, Maskat a. d. golf v. Omān H. J. 399 a.

[4]) Tsauwel of (beneden) Tgauwel: Chaul, z. v. Bombay.

bol [1]) ende andere plaetsen) nu soo veylich als voor desen plegen te doen daer niet derven comen, ende in plaetse, dat jaerlijcx daer vijff à 6 malen met haer scheepgens quamen, 't nu met een à 2 reyse berusten laten; doorsaecke hiervan is, dat de Neerlanders als d'Engelse haer de negotie in ditto Cambaija meest ondercroo-
17.a. pen hebben || ende de proffijten daer vallende soowel (als) de Portugiesen weten waer te nemen, ten anderen haer fregattgens door d'onse als d'Engelse schepen verscheyden malen genomen ende voor goede buijt verclaert zijn, welcke vrese ende verlies haere reyse naer Cambaija doet verhinderen twelcke die van Cambaija soo wel de Nederlanders als d'Engelsen openbaer derven verwijten wij de onderganck met onse coomste daer te lande (van haer stat) veroorsaect hebben, alsoo gaerne sagen overal onse haen coninck was.

De armade die jaerlicx noch continueert hier te comen, wert geconvoyeert met 10 à 12 oorlochfragatten boven open synde met 16 à 18 paer riemen (naer de Gouseratte maniere), op hebbende [de] sommige eenige metalen stuckgens van 3, 4 à 5 ll. ijser ende daerbeneven noch eenige bassen ofte falcoenen naer de gelegentheijt van haer bouwinge verdragen connen; deze armade is gemeen om ende omtrent de 70 à 80 coopvaerdijscheepgens ende fragatten starck ende gaen gemeen derwaerts in de maent van November van Tgauwel op welcke tyt zij meest van alle canten in ditto T'gauwel vergadert zijn ende scheyden soo gelyckelick van daer naer ditto Cambaija; een yder van dese coopvaerdijscheepgens ofte fregatten moeten een pas van de plaetse van waer zij varen hebben, daervoor zij seecker gelt betalen moeten naer de gelegentheyt ende pryckel van de plaetse op d'eene meer als d'andere daervooren zijn. Dese thien ofte 12 oorlochfragatten (zijn) gehouden ditto scheepgens uyt haere revieren ende plaetsen te halen ende in Tgauwel te brengen alwaer tot den geseijden tijt blijven van waer dan gesamentlijcke in compagnie vertrecken die door ditto convoyers tot voor Cambaija gebracht werden, ende sy selven blijven gemeen in see ofte loopen in andere revieren, havens ofte creken die daer verscheijden sijn naet haer gelegen comt, tottertyt dat ditto scheepgens weder gereet syn om te vertrecken een yder nae sijn plaetse, die van haer dan weder geconvoyeert werden op sodanige plaetsen als begeren te sijn. Ditto

[1]) Dabhol, eveneens z. v. Bombay aan de kust.

fregatten comen somwijlen mede wel in Cambaija maer blijven daer niet boven de 6 à 8 dagen leggen ende gaen dan weder na see tot haer armade gereet is weder te vertrecken diese alsdan gelyckelyck van daer comen halen.

Dese scheepgens brengen gemeen nevens haer dese volgende
coopmans(chappen): rouwe Sineese sijde, oliphantstanden, loot,
tin, macis [1]), noten (nagelen) [2]) weynich agelen [3]) ende ebben-
hout, supari [4]) schilpatshoorn, caneel, champhaer || pantsijna [5]), 17.b.
quicksilver, virmelioen, sandelhout, coockosnoten ende meer andere diergelycke waren van cleyne importantie; ditto scheepgens van daer treckende nemen nevens haer dese volgende cleden weder te rugge waervan de meeste pert naer Mosambique gevoert wert, namentlyck swarte smalle baftas, van 27 gas [6]), is omtrent 16 ellen, witte baftas van gelycke langte en breete, dotia [7]) van Sulnutra [8]), borael [9]), soutar [10]), patoolen [11]) van gaern ende syde, indigo sirkees,habbes[12]), chanij [13]), seckha[13]), borael, banduijckij [13]) swarte salus [14]), kannekins, kannakijgiria [13]), goederijs [15]), tgader bochdadi [16]), tgadder maddeni, tjadder piefy, pittcery, root pittcery decain, pittcerij maubatson, pitcerij rarouwa als andere diergelycke sorteringe van cleden meer.

Van Dieuw comen hier 3 à 4 mael int jaer eenige fregattgens 10 à 12 in compagnie, neven haer brengende eenich gout, gemunt als ongemunt, realen van achten, rumas [17]) ende daelders,

---

[1]) D. i. foelie, H. J. 529. a.

[2]) Hs. verminkt!

[3]) Aromatisch hout uit Kamboja: agallochum, Kern op Linschoten, deel I, pag. 83, noot 2.

[4]) Hind. *supārī*, betelnoot, H. J. 689. b.

[5]) ??

[6]) D. i. *gaz* (Perz. en Hind.), H. J. 400. b. = 2 cobidos.

[7]) Hind. *dhotī*, lendendoek, H. J. 314. a.

[8]) ??

[9]) Waarsch. hetzelfde als burral of burel, of borrel, H. J. 706. a, b.

[10]) Ar. *chautār* (H. J. 706. b), een soort van sprey vgl. Rouffaer, Batikkunst, pag. 208.

[11]) Zijden weefsel, Canar. *paṭṭuda*, H. J. 686. b.

[12]) Waarsch. Perz. *'abbāsī*, geverfde stof, H. J. 707. a.

[13]) Onbekend.

[14]) Waarsch. saloe, Hind. *sālū*, rood laken, H. J. 819. a.

[15]) Hind. *gudṛī*: des couvertures picquées de coton, H. J. 386. a.

[16]) Hind. *chādar*, een laken of stuk goed om hoofd en schouders te bedekken H. J. 217. b; bochdadi is niet terecht te brengen; al de volgende soorten van stukgoederen zijn eveneens onbekend.

[17]) v. Twist: Ruynas.

die aldaer in verscheyden cleden als hiervooren geseijt besteden ende daermede weder naer huys keeren.

In ditto Cambaija werden noch veele andere sorteringen van cleden gemaect naer Mocha ende Meecka jaerlijcx met groote perthyen gesonden werden als sommet siadder, swart ende de boordensyde [swarte de boorde syde] kanneke, geria, tsiadder, kouria, alesia montassijs, siadder borael, mocharonia, kasidi, goedria ofte gesticte deeckens van verscheyde coleur, tsiampaij, asamanij [1]) ende andere sorteringe meer, daer de Benjaense cooplieden die daer wonen haer meest mede generen ende ditto cleden doen maecken ter quamer tyt (dat den regenmouson is) die se de arbeijtsluyden dan aenbesteden ende voorcoop daervan doen en onder haer behouden, tegen den tijt dat de coopluyden van alle plaetsen comen coopen, daer se haer nu mede onderhouden ende generen, waermede gemeenlyck in 5 a 6 maenden 14, 16 a 20 per cento connen avanceren; voor desen, eer ons ofte de Engelsche natie daer gehangelt hebben, had men gemeen 30 a 35 per cento avance, in gemelten tijt, twelck met onse coomste, soo de inwoonders seggen ende beclagen soo veele verloopen is, soo dat veele van de coopluyden ons vertreck aengenamer als residen-
18.a. tie langer daer wesen soude. || Die van Cambaijen schamen haer niet opentliche te seggen in onser presentie, dat eerst de Engelse ende daernaer de Neerlanders oorsaecke zijn van den onderganck haerder stat ende dorpen daeromtrent, want de Portugiesen door vrese van ons daer nu op veele naer soo niet dorven handelen als in vorige tijden plegen te doen.

Haer rechten, wetten, ende policien zijn hier als in alle andere quartieren in Hindustan; die iustitie wert hier mede bij Mooren berecht, niet tegenstaende hier weijnich zijn, alleenlijck een gouverneur met drie a 400 Moorsche soldaten ende eenige rycke Moorsche coopluyden, de andere inwoonders zijn alle Benjanen, Ketterijs, Raspoeten, coelis ende bramans, die de heele stat meest bewoonen. Het meestendeel hiervan zijn wevers, spinners, cattoencloppers ende haspelaers, de reste zijn coopluijden ende maeckelaers.

De Benjanen [2]), van wien dese stat meest bewoont wert als

[1]) Al deze benamingen zijn niet terecht te brengen uitgezonderd tsiadder (vgl. noot 10 op pag. 33), alesia (noot 14 op pag. 11), goedria (noot 15 op p. 33) en asamany (vgl. noot 9 op pag. 11).

[2]) Benjanen of Banians (ontstaan uit Skt. *vaṇij*, koopman) zijn de Vaiśyas van het noorden. De benaming duidt vaak de Hindoes in 't algemeen aan.

vooren geseijt, sijn wel de mededogentste van alle de natien, die in de quartieren van Gouseratten woonen, houden veel van de armen mede te deelen, geven veel aelmoesse aen de nootdruftigen, verlossen veele lieden die van eenige vijanden ofte struijckrovers gevangen werden, helpen veele die verarmt ofte door haer lantheer overlast lijden; dese betonen niet alleen haer caritaten aen veele arme menschen maer mede aan alle gedierten int generael, want hebben in dese stat een hospitael [1], daer se alle verlemte ofte siecke beesten in voeden ende onderhouden, soowel vogelen als viervoetige gedierten, die se daer doen onderhouden, soo lange als genesen zijn, ende brengen se dan weder soot vogelen zijn int bos ende gevense haer vrijdom, van gelycken de viervoetige gedierten die se, naer genesen zijn, laten brengen daer se vrij ende uyt gewelt van de menschen connen leven, soo niet bij ongeluck van de jagers, dat meest Mooren sijn, weder gevangen werden, die met haer soo medogent niet sijn als de Benjanen. Soo eenige Mooren, Raspoeten ofte diergelijcke natie, die geen sonde maecken van eenich vee te dooden, eenige vangen ofte becomen ende bij dese Benjanen brengen, || haer aendienende dat zij genegen zijn 18.b.
d'selve te dooden soose haer de waerde als vercocht connen werden, ende meer daer niet voor willen geven, sullen de Benjanen soo van vermogen zijn, eer het beest gedoot soude worden, sullen het datelyck van sulcke persoone coopen ende eer meerder betalen alst waerdich is dan zyt soude laten dooden, ende soo d'selve de macht niet en hebben haer medegesellen aenspreecken, tot tgelt becomen hebben daer den vercooper mede gecontenteert is, ende naert tselve becomen hebben vrij ende liber laten gaen, ofte vliegen, soodat dese Benjaensche wet niet toelaet eenige gedierte te dooden dat leven ontfangen heeft, veel min te eeten op de verdoemenisse die anders doet, want seggen haer wet gebiet geen dingen te dooden dat leven ontfangen heeft en niemant tselve toecomt te doen als diegene die tleven gegeven heeft, seggen mede dat elck gedierte geenige uijtgesondert soo wel de siele als de mensche heeft, doch is de mensche een aengenamer schepsel als het vee ofte gevogelt, daerom de mensche geenige van dese schepselen behoort te dooden als Godt die sy in haer tale *ram ram* [2]) ofte *Permisseer* [2]) noemen.

---

[1]) De zoog. *pañjarapolas*, vgl. noot 1 op pag. 49 van: Drie oude Portugeesche verhandelingen over het Hindoeïsme, uitgeg. door W. Caland.

[2]) Vgl. beneden, pag. 79, noot 1.

Dit is int corte wat aengaet de gelegentheijt, coophandel ende wat daeraen dependeert van de stat Cambaija, twelcke wij wel wijder soude extenderen, dan, alsoo hier vooren verscheyde malen van aengeroert hebbe, achte tselve niet nodich; derhalven
19.a. sullen vorder gaan ende beschrijven een weynich van de Verclaringe van de gelegentheyt, reedgeringe, costuyme, coophandel ende coopmanschappen der vermaerde coopstat Amadabat (welcke de hooftstat van geheel Gouseratten is als hier vooren verscheyde malen aengeroert hebbe) mede syn incoomsten gelegentheijt, hoven, beplantinge, revieren, tuynen ende wat daeraen dependeert, voorsooveele tot onse kennisse becomen soo door ondervragen als eygen ondervindinge welcke is geweest inden jare 1628 [1]).

Eerstelijck is Amadabat gelegen op de hoochte van 23 graden [2]) minuten bijnoorden den linie meest onder den tropicus canser; is een groote stat weynich min als 6 mijlen int ronde, welverstaende met zijn voor ofte buijtensteden, die mede aende stat gereeckent werden; ditto heeft 12 groote poorten die rontomme inde bemuringe vande stat staen, heeft twee welgemaecte grote tancken van steen meest int ronde opgemetselt.

Om de stat int ronde leggen 17 groote cierlycke tuijnen ofte lusthoven rontomme met een muyr van steen opgetrocken met lust ofte speelhuijsgens en waterbaden, die men daer tancken noemt verciert, alwaer een yder sijn plaijsier (alst hem gelegen comt) sonder tegenseggen van yemant in mach nemen.

Dese stat leijt int lange op een revier, welcke aen de statsmuijre continueerlijck staet, die men op verscheyde plaetsen uytte stat totte knien toe passeren can. Dese reviere is soet ende smaecklijck water, vermits de gront van ditto reviere sant is ende sijn oorspronck uijt steenachtich geberchte heeft.

De gront daer dese stat opgebout is is sandich ende hart, men heefter verscheyde groote marcten ofte *passers* [3]) (soo men se daer noemt) daer dagelijcx alle tgene in de stat gemaect ende
19.b. gebracht wert || te coope comt tot gerijft van ijder coopman. Men heeft er verscheyde poorten in de stat, waermede men d'selve van den anderen can separeren ende afsluijten, verscheyde groote

---

[1]) Het rapport is dus in verschillende jaren opgesteld, vgl. noot 2 op pag. 14, noot 5 op pag. 16.

[2]) In het hs. opengelaten; lees: 2.

[3]) Perz. *bāzār*, overgenomen in Jav. en Mal. als *pasar*.

ende wel geboude huijsen 3 a 4 viercanten hooch, met haer tuijnen, doch het meestendeel zijn cleyne lage discommodabile huijsgens meest hierlantse schuijren gelijck.

De burgerie is hier weynich met tollen ofte schattingen belast; men geeft hiermede seer [1]) (ofte) weynich tollen van alle uijt als incomende goederen, alleenlijck een erkentenisse aen den gouverneur ende *coetewael* [2]) (welck de schout is) ende dat voor ijder lastcarre die d'selve geladen heeft. Hier wert jaerlijcx een groote negotie gedaen van alderhande coopluijden, soo Turcken, Arabiers, Persianen, Portugiesen, ende andere uijtheemsche natie, behalven dat de Nederlanders en Engelse jaerlijcx daer een goede somme verhandelen en veel comanschappen venten, soo datter veele vertier van comanschappen valt ende een ijegelick soo arbeyts- als coopluijden daer begeren te zijn, vermits de cleyne oncosten van tollen, ongelden als schattingen, die de burgerije als coopluijden daer betalen.

Een ijder coopman ofte hantwercxman mach hier vrij comen woonen, hem generen met sijn hantwerck ofte comanschap sonder molest ofte tegenseggen van yemant, uijtgesondert dat een coopman hem niet mach bemoeijen met eenich boscruijt ofte salpeter in te coopen sonder expres ende behoorlicke licentie van de gouverneur, twelcke becomen hebbende vrijlijck opcoopen mach, soo vele als licentie heeft ende niet meer.

De regeringe van dese stat bestaet meest in dese drie principale persoonen, welcke sijn den gouverneur, de *casi* [3]) (die van wegen den coninck daer gestelt is om alle wichtige saecken te beslechten ende volgens hare wetten (alsoo een geestlick man is) tot een eijnde te brengen); de derde is de *coetewael* ofte schout; besijden dese drie sijn der noch verscheyde andere regeerders ||
die de dagelicxe voorvallende cleijne fouten ende misbruycken be- 20.a.
straffen, doch alles met voorweten van dese drie voorn(oemden). Men heeft hier noch 2 a 3 monsterheeren [4]) wegen den coninck die haer in dese stat onthouden ende opt bevel van den coninck de soldaten van alle de quartieren in Gouseratten monsteren ende op doen trecken, doch hebben in statsregeringe niet te gebieden.

---

[1]) Lees waarsch.: „geen".

[2]) Vgl. noot 2 op pag. 19.

[3]) Perz. *qāzī*, van het arab. *qādhī*, rechter; elders geschreven caedge en cadie; vgl. H. J. 177. b.

[4]) Zooveel als „inspecteurs".

Dese monsterheeren moeten van alle coopluijden voornamentl(yck) de Nederlanders, Engelsen als Portugiesen te vriende gehouden werden, overmits men haer recommandatiebrieven (in de wegen die men dagelijcx bereijsen moet mette comanschappen) seer van noode heeft om d'selve sonder molest van hare garnisoenen, die in verscheyden plaetsen leggen (daer men door moet) te mogen passeren, die men anders sonder voorschrijven van gemelte monsterheeren ofte gouverneurs sonder wachtgelt ofte *tcgoockij* [1]), soo men daer seyt, te betalen niet soude coonen passeren, twelck met ditto recommandatiebrieven in maniere als een pas hier te lande (die se in haer spraecke *formanna* [2]) noemen) voorgecomen wert; niettemin moeten aen de principalen van sulcken dorp ofte stat een cleyne erkentenisse doen met veele complimenten vergeselschapt naer haer wijse, dat daer de maniere ende in gebruijcke is.

De dilecten ende misdadigen werden door dese voornoemde drie als principalen ende noch 2, 3 ofte vier wegen de stat (die in comparitie hier te lande bij schepenen vergeleecken mogen werden) die se in haer tale *mockadons* [3]) noemen, geexamineert, gecondemneert ende geexecuteert. Dese 3 a 4 sitten wel beneven de andere bij den gouverneur in den raet, maer hebben weynich gesech ofte gehoor, soo dat meer voor middelaers als voorstanders van de Justitie gebruijct werden, want zij moeten haer den wille van den gouverneur onderwerpen ende naer sijn welgevallen de saecken avoijeeren ofte tegenspreecken naer tgelieven van de selve, soo dat bij hem meer om gewoonte (als dat recht is te helpen mainteneren) zijn. Eyntelycken de gouverneur is het cattgen van de baen [4]), soo wel daer als in alle andere plaetsen, ende die
20.b. ijetwes van noode || heeft ofte eenige fouten begaet moet hem aenspreecken ende de handen vullen, mede de *cadgie* ende *coetewael* tot syn devotie sien te crijgen met eenige presenten. Dit gedaen sijnde ende dese drie tot u vrienden hebbende, cant niet wel qualicken gaen, noch u proces verlooren werden, alwaert schoon u perthije recht ende gij ongelyck hadde, want het gemene Hindus-

---

[1]) Hind. *chauki*, vgl. H. J. 205. b: 'a customs or tollstation, and hence.... the dues levied at such a place'.

[2]) Perz. *farmān*, Guj. *faramān*.

[3]) Van arab. *moeqaddam* (prefect): '..the headman of a village responsible for the realisation of the revenue' H. J. 569. a.

[4]) Thans zouden wij zeggen: „haantje de voorste"; zie Stoett, Nederl. Spreekwoorden (1), no. 943.

tans spreeckwoort is *pello marcau pittghie batson* [1]) (ofte: *pelle laet pithgebat*) [2]), (dat is te seggen): eerst slaen ende daerna reden verstaen. Den eersten clager heeft altyt het meeste gelijck bij den rechter, alwaert soo dat onrecht hadde; seggen voor een gewoon spreeckwoort: de eerste clager moet recht hebben, omdat hij eerst bij ons gecomen is; soo zijn wederperthije gelyck hadde gehadt, souden soo wel als d'andere bij ons gecomen hebben; eyntelijcken soo yemant eenige questie heeft en zijn perthye gewelt aen doet, slaet ofte ijetwes ontweldicht oft diergel(ycke) abuijse begaet, die daer niet gedoocht werden, heeft te letten dat de voorste int aenclagen is bij den *coetewael*, gouverneur ofte *cadgie* al hebt gij schoon ongelijck u wert gelijck gegeven, ende redelycker als u perthye gehouden. Op dese maniere wert geheel Hindustan ende Gouseratte meest geregeert ende dese voorverhaelde actien geobserveert. Die van vermogen sijn beschermt en d'armen ondergehouden.

Dootslach, roof ende diverije werden hier veel ende wel tmeeste aen den lyve gestraft; andere misbruijcken als valscheijt, hoererije, ende veel andere diergelijcke misbruijcken werden gemeen met een geltboete beslecht, mede wert de diverije dootslach als roverije meer met gelt afgecoft als wel aen den lijve gestraft; d'oorsaecke hiervan is dat alle condemnatiën van geltboeten in den gouverneurstasse comen sonder gehouden te zijn yemant daervan yetwes mede te deelen, ende soo de misdadigen (alle als wel behoorlick was) aen den lijve gestraft werden, soude den gouverneurs beurse daer niet van vullen, soodat daer soo wel als op veele andere plaetsen || tgelt veel straffe versoet, te meer alleen in 21.a.
haer handen staet ende alleen souvereyn van die plaetsen zijn voor soo lange de coninck haer in de besittinge ofte tgovernement laet, dat somwijlen niet meer als een, twee ofte soo tveel is drie jaren duijrt, ende ter wijlen meester zijn haer soo veel zich te versorgen als eenichsints conen.

Ditto Amadabat ende d'omleggende plaetsen werden geregeert bij eenen Naerchan, welck is een van de grootste ende aensienlickste capiteijnen van den coninck, die onder sijn gebiet heeft

---

[1]) Volgens prof. v. Ronkel zou 'eerst slaan dan verstaan' in het Hindustānī met infinitivi luiden: *pahlā marnā pīcche būjhrā*, met imperativi: *pahlā māro pīcche būjho*. Doch het is mogelijk dat de taal Gujarātī is.

[2]) Deze parenthese is in margine (door G. de Jongh zelven waarschijnlijk) bijgevoegd. De woorden moeten bet.: eerst een trap (*lāt*), dan de rede (*bāt*).

15000 [1]) paerden, die alle ten dienste van den coninck onderhouden ende gageeren moet van d'incoomste van Amadabat ende d'omleggende plaetsen onder dittos gehoorsaemheyt zijnde, welcke jaerlycx opbrengen over de twee ende tsestich tonnen gouts; voor desen heeft het wat meer jaerlijcx connen opbrengen dan doordien de lantman (daert al af comen moet) nu meer als voor desen belast wert, veeltijt vluchtich is, ende sijn thiende nu soo wel niet als in voortijden (pleech) opbrengen can, daerover veel lants onbesayt blijft leggen, twelcken de incoomste van ditto plaetse ofte gouverneur dien die eijgen zijn vermindert ende nu soo veel niet op conen brengen.

Onder de gehoorsaemheijt van ditto Amadabat zijn 25 groote hooftdorpen ofte cleyne stedekens, welcke noch onder haer hebben twee duijsent acht hondert achtentnegentich soo dorpen als vlecken, die altesamen aen dese voornoemde 25 stedekens moeten contribueren ende van haer gesayde reeckeninge doen; van gelijcken moeten dese 25 stedekens reeckeninge doen aen den gouverneur van Amadabat van al het lant dat besaijt hebben, waervan de drievierdepaerten aen den heer betaelt, ende een vierdepaert voor den bouwer is, die hem daerop moet generen, soo dat den lantman hier te lande niet meer als den cost bearbeijden can, ende tusschen haer ofte lijfeigenen (als in Polen zijn) weynich differentie is, want de boeren 't hier alles moeten besorgen daer de groote af leven ende haer staet op voeren moeten.

De uijtdelinge van de landen aen de lantluijden gaet in dese volgende maniere: soo yemant eenich lant van meninge is te besaijen, gaet bij den oversten vant dorp, die in haer spraecke ||
21.b. *mockedons* genaemt werden, versoeckende aen hem soo veele lants als van meninge is te besaijen ende opt sodanige plaetse als hem gelegen comt, dat hem selden geweygert maer al meest vergunt wert; alsoo hier het thiende paert vant lant niet besaijt ofte beplant wert, oversulcx een ijegelick zijn keuze ende quantiteijt dat van noode is wel becomen can ende soo veel mach besaijen als can bearbeijden, mits de gerechticheijt aen den heer daervan te geven, welck lant besaijt als beplant zijnde, door den *mockadon* of die hij daertoe stelt, wanneer de vruchten meest rijp zijn, gemeten ende getauxeert wert ende de gewonnen vruchten alle gesamelt zijnde, de drievierde paerten aen den heer ende een aenden

[1]) Lees 1500, vgl. pag. 17.

bouwer gegeven wert, twelck weynich meer is als tot zijn huijshoudinge van node heeft, soo dat men hier weijnich lantluijden van vermogen vint ende tmet haer meest eer verteert als gesamelt is.

Deze gouverneur is in grooten aensien soo wel ten hove als bij de gemeene, een man van vermogen ende repetatie, hout een groote ende aensienlicke staet, heeft veel dienaers wanneer uijt gaet om sijn plaijsier te nemen, is gemeen geaccompagneert met 30 a 40 ruijters ende over de 100 voetknechten allegader naer haerlantsche costuijme gearmeert, is seer costelijck in zijn huijshouden, heeft veele dienaers, soo gesneden, dat meest haer eygen zijn, als mannen en vrouwpersoonen, die om haer soldije dienen, is seer groot ende cierlijck behuijst, twelcke nootwendich moet voegen, alsoo van vermogen ende een groot huijsgesin heeft; besijden zijn hof ofte woonplaetse heeft een stallinge van meer als tsestich paerden, die alle voor hem ende zijn ses soonen in gebruijcke zijn, heeft daer beneven 16 a 17 groote oliphanten tot zijn plaijsier alsmede wanneer te strijde gaet te gebruijcken.

D'oorsaecke van haer groote spencis ende huyshoudinge is, dat soo veel vrouwen mogen trouwen als willen, gemeen tot seven toe, d'welcke altesamen naer haren staet behuijst, bedient, becooct ende gecleet moeten wesen, waerin seer prachtich zijn; behalven dese getroude vrouwen vermogen soo veel bijwijven te nemen, als haer || wel gevalt ende onderhouden conen. Desen gou- 22.a.
verneur heeft beneven sijn vijf getroude vrouwen noch andere 8 a 19 bijwijven, twelck (voor sulcken heere als hij) weijnich is, sijn voorsaet genaemt Gaendgan [1]) hadde vijf a 6 getroude vrouwen, daer hij drie kinderen bij teelde ende beneven die (soo men voor de waerheyt seijt) noch over de vierhondert bijwijven, bij welcken elf kinderen heeft geteelt, daer d'eene zoo waert als d'andere van hout, alleenlijck twee die bij slavinnen gewonnen zijn, die onder haer verachter gehouden werden, of bij vrouwen van staet geprocureert waren, soodat wel af te meten is in sulcken hoven veel gegasteert moet werden, ende een cleijn incomen om sulcken staet te voeren weynich helpen can.

Den handel wert hier meest door de Benjanen ende heydenen, die de vermaerste ende wel de vermogenste coopluijden hier sijn, gedreven; men vint hier mede veele moorsche aensienlicke en

[1]) De naam is niet met zekerheid te herstellen.

vermogende coopluijden, doch in quantiteyt op veele naer niet als de voorseijde twee natien; haer handel bestaet meest in dese naervolgende comanschappen, dwelcke meest contant ofte op een a 2 maenden tijt gecoft als vercoft werden, mede wel met rabbat ende inwisselinge van andere goederen; de comanschappen zijn desen: meest alle soorten van sijde ende goude laeckenen, die daer te lande vertiert ende naer haer wijse gemaect sijn, tulpbanden [1]), commerbanden [2]), welcke meest van zijde ende gout gewrocht zijn, effe als gestreepte satijnen, die zij *attalas* [3]) ende *cattonija* [4]) noemen, alleedgias [5]), platiado [6]) van Pathan, sarijs [7]) van 4 tot 10 asta [8]), tafta [9]), ornijs [10]) van gout ende zijde, die de vrouwen op haer hoofden dragen in manieren als een (huick ofte capgen hier te lande de vrouwen gebruicken) [11]) sluijer, ende goude alcatijven [12]), abdulghanys [13]) van zij en goude gestreept, ende andere diergelijcke zijde en goude stoffen meer; veele ende verscheijde sorteringe van cattoene lijwaten werden hier dagelicx gemaect, soo roode als swarte selas, berams rode als swarte, candekins swarte ende witte, baftas swarte als witte, tsijtas [14]) ofte pintades [15])deAmadabat, van verscheyde breete en langte, dotia [16]) dolca [17]) tapijte ginde [18]) ende veele andere sorteringe van cattoene lijwaten meer.

22.b. Men heeft hiermede veel candij end witte poersuijker van verscheijde prijse alsmede droogen peckhout, galnoot, witte ende swarte comijn, gommalacka, hing [19]), opiom, gedroochde gember

---

1) D. i. tulband; over het woord zie H. J. 943. b.

2) Perz. *kamar-band* (ceintuur-band), H. J. 279. b.

3) Van arab. *aṭlas*, satijn, H. J. 39. b.

4) Hetzelfde als cuttanee, van perz. *kuttān*, 'the waste selvage in silk weaving', H. J. 289. a.

5) Zie noot 14 op pag. 11.

6) Niet terecht te brengen.

7) Hind. *sāṛī*, H. J. 795. b. (door vrouwen gedragen kleed).

8) Hind. *hāth*, Skt. *hasta*: el, H. J. 412. b.

9) Van perz. *tāfta*, (geweven), eenvoudige geweven zijde, H. J. 708. b.

10) Hind. *oṛhnī* 'a woman's sheet', H. J. 11. b.

11) De parenthese in margine door G. de Jongh toegevoegd.

12) Arab. *al* (lidw.) en *qatif* (karpet), H. J. 11. b.

13) Onbekend.

14) Mahrati *chīt*, bedrukt katoen, sits, H. J. 201. b.

15) Port. *pintado*, gekleurd, H. J. 713. b.

16) Zie noot 7 op pag. 33.

17) Niet terecht te brengen.

18) Lees *tapy toginde*, vgl. noot 6 op pag. 29.

19) Skt. *hingu*, Hind. *hīng*, asa foetida, als condiment gebruikt, H. J. 418. a.

ende noch veel andere drogen meer, verscheijde ende goede comfituren, mirabulanen [1]) seer heet van smaeck, gember doch niet soo goet als van China; manges, billinbingen [2]), queebij [3]), goede orange ende citroenschillen ende noch andere daerlantsche vruchten meer. Hier omtrent valt mede veel salpeter soo gerefineerde als onsuijvere, sallermoniack, mede een groote quantiteijt van indigo Sirkees, die jaerlijcx meest door de Nederlanders als Engelsen opgecoft ende versonden wert, soo nae Nederlant als Persien. De cattoene lywaten, drogen ende comfituren werden op veele plaetsen soo te lantwaert als in alle andere quartieren vervoert, ende grooten handel mede gedaen; de comfituren ende drogen veel naer Persien, de lijwaten naer Mocha, mede eenige naer Persien, doch de meeste naer Aetchien, Malacka, Goa, Tegauwel, Dieuw, Dabol, Daman, Bassijn ende somwijlen vandaer naer Poortugael, soo dat veele plaetsen daermede geprovideert ende versien werden, behalven dat de inwoonders daervan tot haren nootdruft versorcht blijven. Diamanten zijn hier mede te becomen (maer vallen dier), gemerct eerst van Visiapoer [4]) ende Golconda hier gebracht moeten werden, soo datter cleyne winst op valt als men d'selve nae d'Euroopsche quartieren brenget; robijnen ende emerauden zijn hier mede te becomen, doch veel dierder als in Nederlant waerdich zijn, alsoo d'selve meest van daer ende andere quartieren hier gebracht werden, zijn hier meer als eenige andere steenen naer haer waerdije in achtinge.

Veel wisselaers, dat alle Benjanen zijn, woonen in dese stat meer als op andere plaetsen, die haer niet als met de wissel behelpen tot gerijf van den coopman, waerbij tallen tijden ende op alle plaetsen in Gouseratten wisselbrieven te becomen zijn soo wel gelt aen haer te tellen om op een ander plaetse te ontfangen naer de gelegentheijt van de coopman strect, als door haer aen eenige coopluijden te tellen om weder op een ander plaetse aen sijn wisselaer te betalen, mits betalende de costuijme van de wissel, die
op d'eene plaetse meer || als op d'ander beloopt. Dese wissels wer- 23.a.
den van de coopluyden ende haer facteurs veel getrocken oft geremiteert naer gelegentheijt als de wegen (dat veel gebeurt) met

---

1) Myrobalaan, vrucht van Terminalia chebula, H. J. 607. b.

2) Malayālam *belambū*, Mal. *belimbing*, vrucht der Averrboa bilimbi, H. J. 100. b.

3) In Gujarāt en Midden Indië heet de vrucht *jām*, Mahr. *jamba*, de guava, H. J. 399. b.

4) Bijāpur in Bombay Presidency.

gelt te reijsen onveijlich zijn, ende de coopluijden op soodanige plaetsen alst wesen mach haer gelt nodich hebben.

D'oorsaecke van d'onveylige wegen ontstaen veele uyt de Benjaense als heydense coopluyden, die dselve dagelycx veel gebruijcken met haer comanschappen op ende af als doort lant te reysen, welcken weynich ofte geen dienaers met geweer neffens haer goederen senden, die de wechrovers overcomende sonder eenige moijten aentasten ende alle wech nemen dat haer aenstaet. Want dese coopluyden liever haer goederen missen als yemant (hoewel thaer vijanden zijn) soude dooden, twelck dese dieven ofte wechrovers seer wel weten; dat, soo den handel niet als door Mooren ofte Cristenen gedreven ende de wegen door haer bereijst werden, men soo veel gedieften niet ontmoeten soude als nu doen, want de Mooren ofte Mogollen (soo wel als de Christenen) liever doot soude vechten als haer goederen van struijckrovers laten nemen. Men heeft hier weynich seevarende luijden, gemerct de stat wel 10 a 11 mijlen van de zee leijt, doch woonen hier verscheyde Moorsche coopluijden, die ter see reden ende haer scheepiens self ter zee senden (dan op veele naer soo veel niet als in Cambaija, Brotcha ende Souratten), waerdoor Amadabat veel neringe heeft dat sonder d'selve hem seer schadelijck in zijn negotie ende groote verhinderinge voor de coopluyden veroorsaecken soude, alsoo haer handel daer sonder tgebruijck van de zee opt derdendeel niet soo groot als nu is soude zijn.

Niettegenstaende dat dese als andere steden door de sevaert floreert, soo maecken de groote, nochte mede den coninck selven weynich wercx van de selve nochte mede van de gemene coopluijden, want bij haer een crysman meerder als een coopman geacht is; derven (alst haer wel gevalt) met stijve caecken seggen, tsij in discoers ofte quaetheijt, dat zij soo wel ende beter leven conden, doen de Portugiesen, Engelsen als Nederlanders daer
23.b. niet || handelen als nu, vermits den uytvoert van dese drie natien (ende de vertieringe van soo veele goederen jaerlycx) alles in haer lant verdiert ende den nootdruft nu soo wel tot haer onderhoudinge op veele nae voor soo geringen prijs niet becomen connen als voor gemeltens coomste hier deden, soodat de gemene man liever de drie voorn(oemde) natiens vertreck (als langer residentie) sien souden, doch bij de groote zijn in meerder aensien, omdat van veere gelegen plaetsen over see (welcken voor haer seer vreemt dunct ende bijnaest onmogelijck schijnt) haer landen commen be-

soecken, welck zij seggen niet uijt curieusheijt, maer om profijt doen.

De gouverneur van dese plaetse is in grooten aensien ende respecte (als vooren geseijt) in alle de quartieren ende seesteden van Gouseratte, alsoo Amadabat de hooftstat van geheel Gouseratte, als verscheyde malen geseijt hebbe, is, soo dat den coopman die ter zee handelt, voornamelycken de Nederlanders ende Engelsen, hem voor alle, ende soowel als den gouverneur van Gouseratte moet te vriende houden, dat sonder geschenken niet can geschieden, alsoo de grooten hier soo wel als in meest alle de quartieren van de werelt thooft naer geschencken hanget, eensdeels om trespect en de erkentenisse, die haer daerdoor wert aengedaen, (alsoo seer op haer reputatie staen), als anderdeels om 'tgeniet, vermits seer begeerlijck ende gierich (de meesten hoop van haer) zijn. Oorsaecke, dat men sijn vrientschap van noode heeft is, dese twee natien voornoemt in meest alle de quartieren ofte steden van Souratten, Brootcha, Brodera, Cambaija, Nossarij [1]) ende Daboeij [2]) haer residentien hebben, daer ditto thof van is en alle differentie van gemelte steden daer beslecht ende gemiddelt moeten werden, ende tgene daer niet beslecht can worden nae thof van den coninck gewesen wert.

Soo dat ditto twee natien eenich overlast in de wech int afsen- 24.a.
den van haere goederen ofte in haer negotien in de voorseyde plaetsen vercort werden (door de gouverneurs aldaer), haer toevlucht tot den gouverneur van Amadabat soude moeten nemen ende redres vant gewelt ofte ongelijck u in gemelte plaetsen ofte wegen aengedaen aen hem versoecken moeten, die u dan naert ongelijck ofte gelede schade door die 't u aengedaen heeft doet vergoeden ofte ten naesten bij, alsoo selven gaerne mede haer portie hebben, doch eer men tot sodanige uytspraecke comt, heeft men veel vrienden van noode ende soo de interesse ofte schade niet groot is, tmeerendeel daervan dient verschoncken te werden, soodat, alst eenichsints bijcomt, sodanige questie ofte verongelijckinge beter gemiddelt ofte heel laten varen is, als naer Amadabat veerder recht te versoecken, soo dat in alle plaetsen daermen zijn niet beter doen can ende 't profitabelste voor de residenten haer meesters is als den gouverneur te vriende houden.

[1]) Navsārī of Nausārī, oude stad Z. v. d. Taptī en Z.O. van Surat, met groot contingent Pārsīs; zie beneden, pag. 115.

[2]) Dabhoi, Z.O. van Baroda.

ende op u sijde zien te crijgen met de gevoechgelickste middel die conne practiseren, ende u selven te accommoderen naer sijn humeur, soo vermaect is met u geselschap hem dickwes te besoecken, soo tot vrolicheijt genegen is u te laten vinden, soo den dranck bemint hem somwijlen met eenigen starcken dranck te vereeren, soo totte jacht genegen is somwijlen als den tijt lyden can in sijn gezelschap te vertoonen, soo begeerlyck, alst een gemeen gebreck onder de mooren is, moet men somwijlen haer met een cleijnichheijt, dat vreemt is, sien te vereeren, die haer veel tijt meerder aengenaem sijn als gemeene dingen van grooter importantie zijn; soodat men met dese diergelijcke middel haer faveur dient te winnen — 't welcke de beste middel is om vredich uwen handel te vervolgen, alsoo onse natie in die quartieren geen gebiet hebbe, noch sij voor ons dreijgen haer niet ontsetten, wel wetende ende seggen derven onse schepen met al haer schut niet over lant connen comen ende zij de zee voor ons ten beste geven.

24.b. Onder dese voorverhaelde 25 hooftdorpen ofte cleyne stedekens is gelegen 1½ mijl noortwaert van Amadabat een genaemt Sirkees [1]), alwaer veel indigo geseijt, bearbeijt ende vercoft wert, van welck dorp den platten indigo de name heeft van indigo sirkees, vermits daer meest wast, bearbeyt ende vercoft wert (als vooren). Men vint op andere dorpgens daerontrent gelegen mede indigo doch op veele soo veel niet als omtrent het dorp Sirkees ende wert alle naer gemaect is in Sirkees vercoft. Ditto indigo [2]) wert op deze maniere geseyt, gesneden ende bearbeyt, te weten wert gemeen in de maent Juny geseijt bij groote velde in swarte santachtige aerde, mede wel in rootachtich zant, ende wert in t'jongste van Septembris ende tvoorste van October weder afgesneden ende in November ende December opgemaect, welcke geschiet op dese naervolgende maniere. Als d'eerste reijse gesneden wert, twelcken in September is, snyt mense een voet boven der aerde af, die somwijlen wel drie a 4 ellen lanck zijn; wassen meest als aelbesseboomtgens doch rechter van tacken, somwijlen veel hooger ende lager na de vochticheijt van de gront; ende naet een goet jaer is, werden dese struijcken noch wel eens ende somwijlen twees gesneden; desen indigo gesneden zijnde wert opt velt gedroocht ende daernae de bladekens van de tacken afgestreecken; dit gedaen zynde

---

[1]) Zie noot 5 op pag. 26.

[2]) Over de indigo vgl. ook Pelsaert's beschrijving, in Jahangir's India, door Moreland, pag. 10 vgg.

werden de bladen in een viercante tancke ofte waterback omtrent een vadem diep gedaen ende daerinne onder water geset, waerin drie 4 a 5 dagen blyven staen, waer dan met een groote stock omgeroert ende gemorselt werden, daer het water twelcke blaeuw is ende seer stinct, door de verrottinge van de bladen, in een andere tancke afgetapt wert ende dat water van de tweede in de derde ende vierde getapt, telckens blijvende een weynich van de dickicheyt der bladen in yder leggen, dat soo weder een a twee dagen||
blijft staen, daernaer weder omgeroert ende in twee verder tan- 25.a.
cken getapt, daert een nacht in blijft ende des smorgens naert gesoncken is, het claerste afgetapt ende het dicke dat op te gront leijt wert door een vale doecke ofte teems [1]) gecleijnst [2]) ende soo gecleynst synde op schoone plaetsen, die daertoe geprepareert zynde, in de sonne geleijt, alwaer heel drooch wert ende in stuckgens gesneden synde versamelt wert, welcken dan suijveren indigo is, soo int drogen met geen sant verswaert wert om meerder te wegen ende met olij vervalst om lichter te drijven, dat veel malen gebeurt daer d'incoopers wel op dienen te letten int incoopen van de selve(also de proef van ditto indygo door water laten de ditto stuckgens int water vallen ende hoe deselve verder weder opcoomen hoe den indygo voor suiverder ende beter geacht wert als het maer niet door oolije geschiet, (tgeen) gedaen wert om het sant daer den indygo mede vervalst ende verswaert is te lichter te doen drijven, daerop dient gelet als men den incoop doet ende seer door can bedrogen werden). Het gewas, dat het naest jaer op dese voorseyde afgesneden struycken wast, is niet wel soo goet gemeenlijck als het eerste gewas, daeromme het veel tot cleden hiertelande te verwen gebruijct wert ende weynich versonden. Soo men het saet daervan begeerden te samelen, mach dan niet afgesneden werden, maer moet opt velt van sich selven rijpen ende verdrogen ende tsaet daer naer versamelen, de struijcken ende wortelen uijtgeroijt ende verbranden, ende blijft het lant soo een geheel jaer sonder beseyt te werden ledich leggen, ende naer een jaer soo gelegen heeft, weder geploecht ende beseyt, alsoo de gront niet bestant is om drie a 4 jaren na den anderen indigo te voeden.

Int coopen van dese indigo sirkees dient men dese naervolgende proeven te observeeren: eerstelicken in de sonne opt midden van

[1]) D. i. zeef.

[2]) D. i. gereinigd (to cleanse).

de dach alst claer weder is wel besien ofte hooch van coleure ende seer naet violet trect; ten tweden in een pottgen waters dompelen: hoe dselve lichter drijft ende luchtiger boven comt, hoe beter is; alsser geen vervalsinge van olije omtrent ofte ingemengt is, dat men wel vermercken can aent water soo mer wel opleth; de derde proeve is met een weynich vier daer den indigo ingeleijt wert ende hoe d'selve beter ende sponsieuser uytbrant hoe se beter van stof is; den indigo, die met sant vermengt is, sal niet licht drijven ende die met olije vermengt is sal vlammich ende
25.b. olijich branden, ende daernaer ruijcken alsmer wel opleth. || Den indigo baijane [1]), welcke alle ronde bolletgens zijn, wert alles opt gezichte ingecoft, welcke den bequaemsten tijt van de dach (van elfen tot tween toe) is, als de son claer schijnt, (sonder dselve) niet geraden is eenige te coopen alsoo de oogen sonder de sonneschijn daer seer duijster opvallen ende beter vertoont als wel inderdaet is.

Dit is zoo veele aengaet ende tot onse kennisse becomen hebben wegen de gelegentheijt van Amadabat soo van hare waren, handel, tuijnen, wateren ende revieren, incomen, regeringe ende wat daer aen dependeert; derhalven sullen dese afbreecken ende vorder gaen een weynich de maniere van haren oorloch, wetten, manieren int trouwen, tonderhouden van hare goodtsdiensten, haer hoochmoet als ongebondentheijt ende gevolge van dien, int corte een weynich verhalen.

26.a. Deductie ofte cort verhael op wat maniere in Hindustan de oorlogh gevoert, wat wapenen zij totte selvige gebruijcken, ende op wat maniere ende hoe zij int aanvoeren ordre houden; van hare bataelges, als mede wat natie hier te lande woonachtich zijn, ende waermede een yegelicke hem meest geneert; van wat gesintheyt zijn; haer onderhouden van hare wetten, topvoeden van hare kinderen, maniere van haer huijsen, kercken, cleedinge als begravinge van hare dooden, de hoogchmoet, suberbiteijt die in gebruijcke hebben, zoo onder haer eygen dienaers, als uijtlantse natie ofte vreemdelingen; van hare pracht int generael soo Mooren, Benjanen, Raspoeten, Persianen ende haren gevolge, voor soo veele soo door experientie, ondersoeckinge als selven gesien, bij een hebben connen verzamelen, welke ist volgende.

Eerstelijck sullen de maniere van haer wapenen, die ten oorloge

---

[1]) De indigo van Bayana, of Biana, Z.W. van Agra; deze soort wordt ook door Pelsaert vermeld, Jahangir's India, p. 13.

in gebruijcke hebben, welcke van verscheyde fatsoenen zijn, een weynich verclaren; eerstelycken gebruijcken roers, corten als langen, met lontslooten, den haen van achteren op de maniere van een swamslot toeslaende, die daer te lande gemaect, ende somwijlen uijt Turkijen, Persien als mede andere plaetsen daer gebracht werden; ditto roers zijn hier in abondantie; snaphanen noch vierroers vintmen hier geen, want met d'selve haer niet connen behelpen; dese roers werden van haer soo wel tepaerde as tevoet gebruijct, doch meest te voete. Het voornaemste geweer, dat noch meer als dese roers in gebruycke hebben, is pijl en booch, twelcken zij soo wel te paerde as te voete voeren; daer seer wel ende neerstelijck mede connen omgaen, rat ende recht mede connen schieten. De ruijters voeren gemeen aen haer sadel een coocker met 40 a 50 pijlen aende rechter syde ende de booge aen haer slincker, hebbende gemeen een pieckgen van 8, 9 a 12 voeten in haer rechter hant || rustende op haer rechter voet, ofte in een 26.b.
hoosgen aende stijgelreep vast met een schilt om haer hals hangende van buffels leer gemaect, seer cierlijck overlact ende geschildert, daer een pijl ende houw zijn vaert opgestut can werden; heeft mede een, somwijlen twee cromme sabels op sijn slincker sijde ofte een aen zijn sadel hangen, op haer buijck een pomgaert op de maniere als de Malleijen haer crissen dragen. Dit zijn de voornaemste wapenen die een ruijter ten oorloge gebruijct; die een roer te paerde voert, heeft gemeen een swaert ende pongaert daer bij, sonder ander geweer, pijl, booch, schilt off pieck; de ruijters die geen roers te paerde voeren, hebben gemeen (doch niet al) een ijseren ofte coperen malie rock onder haer clederen, soo met een seer dicken gecattoeneerde rock aen, daer een pijle niet wel door passeren can; sommige hebben mede stormhoeden ofte malimutsen, doch weynige; op dese gecattoeneerde rocken hebben gemeen een stijff ende vastgesticte brede beffe, die als in gevecht sijn, overentsetten, op dat haer hals van achteren voor pijlen bevrijt zal sijn; voor de reste vresen niet.

De soldaten te voet zijn gemeen gearmeert met een roer ende swaert op haer zijde somwijlen een pongaert op haer buijck, die zij *d'imdaer* [1]) noemen; die geen roer voeren, hebben een coocker met pijlen ende booge op haer lijf hangen, een schilt om haer hals ende een pongaert ofte *d'imdaer* op haer buyck ende somwijlen

---

[1]) Hind. *jamdhar*, H. J. 469. a.

een pieckgen van 10 a 12 voeten in haer hant op de maniere als de ruijters daervooren van geseijt hebbe, de sommige op haer hooft hebbende een mutsgen op de maniere als een ringculder ofte malijerock gemaect ende veel met eenen dicken gecatoeneerde rock aen, die voor een pijl meest schootvrij is, op de maniere als de ruijters daervooren van geseyt hebbe becleet; harnassen, casquetten ofte sware wapenen souden soo wel de ruijterije als voetknechten te swaer ende moeijlijck vallen door de groote hitten die men hier te lande subiect is, want souden daermede niet connen
27.a. marcheeren veel min vechten. || Men gebruijct hier geen piecken in eenige schermutsinge of veltslagen voort inbreecken van de ruijterije als in de Euroopsche oorloge gebruyckelick zijn; zij houden hier te lande mede geen vaste gelederen int marcheren, schermutseren, aen ofte aftrecken, als men in de Europeesche quartieren doet, maer een yegelick valt ende slaet toe daert hem bequaemst ende best dunct om den vyant te krencken; niettegenstaende zij geen vaste regel houden in gelederen, evenwel houden ordre dat hare troepen ofte regementen niet onder den anderen raecken soo wel de ruyterye als voetknechten, ende int aenvallen doet een yegelick zijn devoir, weynich achtnemende wie de bataillie avant ofte arrierguarde heeft; dan hebben voor een gebruycke dat bij haer bagasij, provisie als amonitie gemeen het vierde paert van haer leger laten, opdat altijt een retret hebben soo de bataillie quamen te verliesen, alwaer zij haer dan weder versamelen opt gevoechgelickste dat connen, ende, soo haer te swack vinden, datelyck retiereren in de naestgelegenste stede ofte vasticheden, also weynich in gebruycke hebben haer te begraven, nochte geen materialen daertoe dienstich in haer legers mede voeren, doch soo eenige steden ofte starcke forten belegeren, maecken dan wel cleijne loopschansiens ofte boschweringtgens ende bolwercken, daer haere geschut achter als opplanten.

Gebruycken in den oorloch, gevecht ofte bataillie veel oliphanten, welcke op haer rugge een viercant huijsgen (van hout gemaect, boven open) hebben, waerin gemeen 3, 4 a 5 mannen sitten, bij haer hebbende 2 a 3 haecken ofte basgens [1]) met haer pennen, in ditto huysgens vaststaende, op de maniere als onse steenstucken [2]) ofte haecken [3]) op sloupen ofte andere vaertuych

[1]) ??
[2]) Zie Lodewijksz (1598) ed. Lindschotenver. 1915, pag. XXXIII, noot 9.
[3]) D. i. haakbussen.

gebruyct werden. Met dese oliphanten gaen gemeen voor aen, die haer voor een bosweringe dienen, waervan de opsittende persoonen met haer haecken als basgens seer schieten in de vijantstroepen. Men gebruyckt in haer legers troupen ofte bataillie (in haer spraecke) *laskaer* [1]) genoemt, seeckere vuijrwercken van fatsoene als een lantaerne van een cleyn stuck, twelcke zij met veel ijseren ringen ombonden ende beslagen hebben, met een lange stock || ofte staerte daeraen, een a 1½ vadem lanck, welcken zij 27.b.
vollen met een specie ofte spijse als de patarren [2]) ofte ringhetten [2]) gevolt werden, waeronder zij noch eenige andere starcke spijse mengen, soo dat dese *kokouanen* [3]) (soo sijse hier noemen) seer snel vliegen ende met een grooten cracht van den anderen springen, die zij veel gebruycken int aencomen van wedersijden, ende een van haer voornaemste wapenen zijn, want groote schade ende disordre in haer troupen maecken; werden door een cleijn laetgatgen van achteren aengesteecken ende soo uijt haer hant onder des vijants troupen ende oliphanten laten vliegen van wederzijde, die soo snel voortgaen ende geluijt maecken dat de oliphanten daer vervaert van werden en somwijlen confuselicken sonder haer meesters ofte *mouten* [4]) (soo mense hier noemt) te gehoorsamen door haer eygen laskerslach, ordre ofte regementen loopen, welcke groote disordre onder haer volck veroorsaect; daer dese *kokouanen* ofte vuijrwercken vallen, canmen wel sien datser geweest sijn, conen dwars door oliphanten, paerden ende voetvolck passeren, gebruijcken groote cracht en doen veel schade daer comen. De Nederlanders werden bij dese natie voor beter crijsluijden ende in meerder respect als de Portugiesen gehouden, hoewel de Portugisen langen tijt voor ons ende de Engelsens coomste daer omgegaen ende genegocieert hebben, sijn evenwel niet in sulcke achtinge als de Nederlanders wegen haer cloeckheijt.

Alle dilecten [5]) ende misbruijcken werden hier meest met geltboeten gestraft, soo door den gouverneur, *coetewael* ofte schout, als door de *caedge* ende noch 3 a 4 andere persoonen wegen de stat, die den gouverneur daertoe beroept soot capitale ofte halssaecken sijn, anders werden door den coetewael afgedaen ende

---

[1]) Zie noot 1 op pag. 17.

[2]) ??

[3]) Over dit woord schijnt niets bekend te zijn.

[4]) Mahaut, Hind. *mahāwat*, H. J. 536. b.

[5]) D. i. delicten.

beslecht ten profijte van den gouverneur. Alle dilecten sivile als criminele werden door den coetewael ende sijn dienaers ter exe-
28.a. cutie gestelt ende verrecht, seer weynich || misbruijcken werden hier aen den lijve gestraft voornamel(yck) aen die van vermogen zijn, maer in een geltboete gecondemneert ende voorts gepardonneert; oorsaecke hiervan is dat alle condemnatie, confiscatie als geltboete ten profijte van den gouverneur comen ende niemant daer anders genut van heeft, twelcken veel geboefte ende meeste reden zijn de wegen voor den coopman en reijsende man soo onveijlich ende met peryckel bereijst werden, welcken veel beteren zoude soo men alle wechrovers ende moetwilligen aen den lijve strafte als men int coninckryck van Persien doet, doch wert somwijlen hiermede wel gedaen, als eenige gecregen werden, die arm ende van geen vermogen zijn, anders cant gelt haer vrijen ende thooft op de rompe behouden, dat anders naet bevel van den coninck op een staecke soude moeten staen aen de wech daer een yder passeert ende tlichaem gespit ofte aen een staeck onder den arm mede aen de wech gestelt, tot een spiegel van ijder die daer passeert.

Gebruijcken verscheyde maniere van pijningen, eerstelyck een groote sweeph van touw gevlochten, die zij in haer spraecke *coria* [1]) noemen, welcken zij doen gebruijcken om yemant te doen [2]) alsmede cleijne misbruijcken te straffen in maniere als men in Europa de misdadigen geselt, daermede sij somwijlen eenige soo lange doen slaen dat in onmacht ende heel flauw werden, die zij alsdan weder naer de gevanckenisse dragen ende brengense dan weder somwijlen om de drie 4 a 5 dagen voor den *coetewael* ofte gouverneur nae tsijn gelieven is, ende soo niet bekennen wil tgene hem te laste geleijt wert, berecht men hem op voorgaende maniere, twelck verscheyde malen geschiet aen een persoon ende somwijlen maer eens, naer verdragen connen ende bekennen willen; yemant om schulden gevanckelyck sijnde ende niet wel betalen wil, wert op diergelycke maniere getracteert om den 4 a 5den dach tert tijt dat den gouverneur ofte sijn perthije voldaen ende betaelt heeft doch sterven verscheyde (doordien de slagen niet connen lyden) in de gevanckenisse.

28.b. De tweede maniere van pijningen is met een leer ondert plat ofte bal van de voeten te slaen, twelcke een groote pijn is, jae

[1]) Zie noot 3 op pag. 12.

[2]) Er schijnt iets te ontbreken; wellicht: bekennen.

soo danich dat sommige daervan verlemt blijven, ende op haer voeten niet connen gaen; sommige werden in cleijne huijsgens geset daer haer uytrecken, sitten noch strecken connen; de sommige werden met haer hooft ofte hals als mede haer beenen ende handen in een stock geslooten dat haer roeren noch reppen connen ende diergelijcke verscheyde maniere van pijningen hebben in gebruycke, waervan de gouverneurs weynich werck maecken, d'selve yemant aen te doen alsoo van niemant bestraft ende absoluyt in alles zijn, soodat de onderdanen seer qualicken te wege zijn die een rigureus, tirannis ofte onwetent mensche tot een gouverneur gestelt wert; men siet dat somwijlen soo burgers als coopluijden, wanneer een onredelijck mensche tot gouverneur in haer steden crijgen met haer huijsgesin in andere plaetsen trecken ende de stat soo lange d'selve daer zijn verlaten, stellende haer huijs ende tuynen tot believen van den gouverneur ofte latense van yemant bewoonen naer den tijt haer tselve toelaete, doch vertrecken somwijlen sonder weten van den gouverneur, door vrese hij thaer beletten soude, die alsdan haer huijsen doet bewoonen van zijn volck ende somwijlen doet vercoopen naer them wel gevalt, twelck den eygenaer soo lange zijn regeringe duijrt met goede patientie verdragen moet, doch naer syn vertreck thuys ende hof weder aenneemt ende bewoont als vooren.

Men seijt dat in den jare 1622 in de stat Brotcha een gouverneur synde een dienaer van Hetmetchan [1]) genaemt Acobbeeck [2]) geregeert heeft, die verscheyde persoonen uyt tirannije levendich heeft laten villen, om tgene (daer door hem in gecondemneert waren) niet op conden brengen ende menichte om gelijcke oorsaecken heeft doen hangen ende onthoofden, twelck de coninck ter ooren gecomen zijnde, heeft daer een anderen gouverneur gesonden, soo dat sedert dien tijt ditto stat sivielder ende met meerder discretie is geregeert, hoewel noch rigureus genoch zijn.

Dootslach wert hier voor de grootste dilecten gehouden, ende 29.a.
wel tmeeste gestraft; daer naer huijsbraecke, bij een andermans vrouwe te converseren, ende soo vervolgens die een andermans vrouwe ofte dochter beslaept; synde van cleyne vermogen ende staet coont selve met een geldboete aen den gouverneur te geven afcoopen, doch soot een moorsche vrouwe ware souden de boeten vrij wat hooger wesen als soo u met een Hindou, Benjaen ofte

[1]) Zie noot 2 op pag. 14.

[2]) Yakub Beg.

Raspoetse vrouwe verloopen hadde. Die hem vergreep met den gouverneur zijn broeder ofte eenige zynder maechtschapts vrouwe, dochter ofte eenige haer aengaende, souden moeten sterven, soo opterdaet gecregen werde, doch soo hem selven versteecken conde ende uijt die plaetse in een anders gebiet conde comen, souden tleven (doch niet sonder een groote amende van geldboete) te geven daeraf connen brengen, twelcken wij verscheijde malen gezien ende verstaen hebben.

Om sulcke ende diergelijcke boose lusten en tgebruijck van anderlieden vrouwe ende dochters te vermijden, synder gemeen in alle steden openbaer ende toegelaten hoerhuijsen, waer men sonder schroom mach gaen ofte tot allen tijden alst u gevalt d'selve in u huijs ontbieden, sonder eenige schandael opspraeck ofte schade daerdoor te becomen, maer eere onder de Mooren daervan gegeven werden, doch niet van de Benjanen, alsoo daer een afkeer (het meerendeel) van hebben, maer niet de Hindoes ende Raspoeten diese soo wel als de Mooren toelaten. Tis gebruijckelijck onder de grooten soo wel als de cleynen tsij Moor, Raspoet ofte Hindous, wanneer eenige gastmalen, bijeencomste ofte vrolijck zijn (dat veel gebeurt) altijt hoeren in haer geselschap ontbieden, sonder d'welcke niet wel vroolijck connen sijn, die voor haer dansen, singen ende speelen, waertegen de vrouwen van alsulcke mans niet hebben ofte derven seggen, alwaert schoon (dat veel gebeurt) hem mette selve quamen te verloopen, moet haer even gerust (ende oft niet geschiet was) tevreden houden.

Men siet gemeenlijck wanneer de gouverneurs van eenige plaetse (die sij onder haer gebiet hebben) scheyden moeten ende door den coninck aen anderen vergeven werden, dat zij somwijlen 20
29.b. a 25 dagen te vooren weten, de luijden in haer || steden seer schatten, plunderen ende rooven, op soodanige maniere als gevoechgelicx conen, tsij met valsche beschuldinge van ijemant verongelijct te hebben, de behoorlicke thiende niet betaelt te hebben of diergelijcke actien haer te laste leggende, waerover d'selve condemneren in een amende van een seeckere somme gelts, naer weten dat rijck ofte van vermogen zijn. Dese ende diergelijcke proceduren werden bij de gouverneurs int verlaten van hare plaetsen veele gebruijct al om den gemeenen man te plagen ende haer door ongerechticheijt te verrycken, dat veeltyts soo gaet als gecomen is, want als dese gouverneurs in ongenade bij den coninck raecken (dat veel gebeurt) ende vermoet wert veel gelt bij hem versa-

melt heeft (alles dat in de werelt soo recht als ongerechtich vercregen) weder afgenomen wert ende dan op een nieuw eenige bedieninge aen den coninck ofte die van sijnen hove versoecken moet, soo niet heel in disgratie ofte gevanckel(yck) gestelt wert, als veele gebeurt, ende tmeest met alle grooten als wat versamelt hebben. Soo gaet een gemeene plaege hier te lande.

Wat belangende is de wetten ende gootsdiensten hier te lande sijn veel diversch ende veel der hande mede veele int getal; voor eerst sullen de Moorsche een weynich beschrijven, die met de Turcxe seer overeencomt, alsmede met die van de suijderlicke eijlande als Java, Ternaten, Amboina, Banda ende de veerder gelegen quartieren, soo veele ons daervan bewust ende tot onse kennisse becomen hebbe. Alle plaetsen, castelen, steden ende dorpen onder den conincx gehoorsaemheijt zijnde, sijn meestal met Mooren ofte Mosselmans (so men se hier noemt) beset, ende door haer bewaert, waerdoor de Mooren in alle plaetsen het meest ende opperste gebiet hebben, en in haere relegie en godtsdiensten hebben den vollen toom sonder eenige verhinderinge haers geloofs vrijlich leven mogen sonder belet van yemant; hoewel de Benjanen, Hindous als Raspoeten in verscheyde plaetsen veel starcker in getalle als de Mooren sijn, evenwel wert niemant in sijn gelove als goodtsdiensten verhindert ofte beleth maer leven elck vrij.

De Moorsche tempels ofte kercken syn hier te lande meest bo- 30.a.
ven plat ende laech bij der aerden int gemeene niet meer als een gebinte ofte twee vadem boven der aerden met steen ende calck opgemetselt ende het bovenste daervan plat met plancken gevloert, ende daerop een knie [1]) ofte drie verndel elle hooch steen ende calck gemetselt ofte gestampt ende met calck overstreecken, dat seer dicht voor den regen ende in de heeten tijt voor de son koel is. Dese tempels staen gemeen op hooge plaetsen met aerde opgevult soo d'selve uijt der naturen niet hooch zijn, welcke hoochten soo wel als binnen in ditto tempels, met freije gladde sarcken ende steenen van verscheyde coleur en grote wel ende effen beleijt sijn; van binnen zijn hare muijren fraij ende suijver gewit sonder ijet anders daerin te hebben van beelden ofte dienaengaende, gemeenlijck hebbende een gemetselde stoel trapts wijse [2]) aen de suytsyde ofte ent, want haer kercken meest viercant

[1]) Een knie, als lengtemaat?

[2]) Gemetselde stoel met treden, vgl. J. Horovitz, Epigraphia Indo-Moslemica, plate IX.

van binnen zijn met drie trappen opgaende daer de priester zijn gebet ofte *namaes* [1]) (soo men daer seijt) op de hoochste doet; ditto kercken zijn gemeen aen drie syden met afdacken ofte luijfens twee a drie vadem breet daer het volck haer gebet dagelijcx onder comen doen driemael des daechs ende tweemael des nachts, te weten, de eerste reyse smorgens met het aenbreecken van den dach, als de hane kreijt, de tweede mael twee uren nademiddach, de derde mael twee uren voor den doncker, de vierde wanneer de son onder is ende den doncker begint te vallen, de vijfde ende laeste reyse, naerdat het twee uren doncker is gewerden.

De tempels syn van verscheyde groote, hebben bij d'onse in Europa geen gemeenschap, want een gemeen capel heeft de groote van een gemene tempel daer, doch hebben groote plaetsen ende afdacken, die alle met sarcken ende steenen beleijt sijn; soo men die mede voor haer tempels, gemerct haer gebeden daer soo wel als binnen doen, soude reeckenen, souden eenige met de onse over een comen; doch ditto plaetsen can men nemen voor de kerckhoven (hoewel zijlieden daer geene dooden in noch buijten haer tempel begraven) houden ofte reeckenen.

Hare groote kercken ofte tempels, die gemeen een 2 a 3 in een stat hebben, syn gebout met twee groote toorens aen de west-
30.b. hoecke van binnen hol sijnde, hoewel weynich gebruijct || werden als alleenlijck in den tijt van haer vasten ende feestdagen daer dan met lantaerns uijt ende om geviert [2]) wert, op sodanige plaetsen wert des vrijdaechs hare banges ofte bang [3]) daer uijt, door haer costers geroepen (*banges* ofte *bangh* dat is te seggen datter een man instaet sit [4]) roepende met luijder keelen) waermede een yder waerschout dat het tijt om bidden is, ende een yder die genegen is op dat uijr te bidden comen moet op de selve maniere als in Cristenrijck het teecken van te kercken te comen mette klocken te luijen een yder den tijt ende plaetse kunbaer gemaect wert, alsoo hier te lande geen clocke in gebruycke hebben, mede contrarie haer wet is. Dese kercken met hare plaetsen sijn gemeenlijck met een muijre van vier a vijf ellen hooch ende drie a vier voeten dick boven scharp toegaende ommetselt, daer niemant over can clim-

---

[1]) Gujarātī *namāj*: prayer, worship, divine service.

[2]) geviert is zeker wel gevuurd: geïllumineerd.

[3]) Gujarātī *bāng* (ook Perz.): the voice made to call Mahomedans to prayer.

[4]) Bedoeling onzeker. Het eenvoudigste is, dat men een schrijffout voor „se" aanneemt.

men, maer alleenlyck de deure ingaende daer comen mach, die meest altijt ende voor een yder open staet, die daer in begeert te gaen, soo wel Cristenen als andere natien, dan als men onder de luijffen ofte op de buijten plaetsen comt moet een yeder zijn schoenen uijttrecken ende op syn bloote voeten ofte coussen gaen.

Binnen dese gemetselde muyre staet een watertancke ofte back, d'een groter als d'andere naer gelegentheijt van de plaetse, vol waters, waerin de Mooren altijt haer handen, voeten, armen ende aengesicht wasschen eer gaen bidden, ende soo dickwils daerin comen moeten tselve doen ofte souden niet mogen bidden, op de hoope van gehoort te worden, alsoo zij seggen ende voor vast houden: een onreyn menschegebet voor Godt, die sij Alla noemen, niet aengenaem is.

De menichte van haer tempels zijn niet wel te weten alsoo geen seecker getalle ende in d'eene plaetse meer als d'andere hebben als in de Cristensteden, mede ongelijck zijn, doch soo veel isser af [1]) datter wel thien in haer in plaetse van een in onse steden zijn, want in Brotcha twelck een cleijn stedeken is, sijn binnen ende buyten de stat over de 7 a 38 soo grooten als cleyne tempels ofte Moorsche kercken; onder dese is een heel groote binnen de stat twelcke een Benjaense pagode geweest is, die de Mooren nu een stuck afgebroocken ende tot een van haer tempels gemaect hebben, welcken soo groot int begrip is als een gemene Cristenkercke; van diergelijcke groote vint men in Amadabat, Brampoer ende andere plaetsen wel meer. || Dese kercken hebben geen ofte weynich incoomsten, als 31.a.
de huyre van eenige cleyne huijskens, die boochsgewijse in haer tempels gemetselt sijn, die se aen armen luyden verhuijren, van welcken incoomste ofte huijre de kerck onderhouden wert, waermede tgene aen dese tempels vervalt wert gerepareert ende opgegemaect, soo veer alst strecken can, ende soo daer ijets te corte comt, leijt een ijegelick die zijn gebet in sulcke tempels comt doen naer sijn vermogen een seeckeren penninck tot opbouwinge ende onderhoudinge derselver in, waervan de coster gemeenlijck de administratie heeft ende mede d'opsicht van de tempel. — Dese tempels werden gemeen gemaect by groote meesters mede wel door ordre vande connick ende eenige van sijn hofgesin, doch meest bij oude Mooren, welcke voor haer doot tot een gedachtenisse en ter eeren Goodts soo zij seggen d'selve laten bouwen waerin men haerder gedenct telckens als men daer comt bidden, doch tis geen wet.

[1]) Vgl. noot 1 op pag. 74.

Dese hare papen ofte priesters staen onder niemant nochte genieten van yemant loon, maent ofte jaergelt maer doen de kerckendienst (die niet anders als bidden ende uijt een boeck leesen is) uyt goede affectie ende debvoitie; doch soo bij eenige siecken comen ofte in de huijsen daer yemant gestorven is, volgens hare wetten leesen ofte met yemant te begraeffenisse gaen, werden daervan geloont, naer de overledens erfgen(amen) van vermogen sijn; de principale priesters werden mede somwijlen met een cleet vereert van de principalen die in haer tempels jaerlijcx te bidden comen. Ider priester woont gemeenlijck bij ende omtrent sijn kercke in een huijsgen daerbij aen ofte omtrent gemaect met sijn wijf en kinderen, daer gemeenlijck school hout, daervan hij de proffijten tot syn onderhoudinge geniet; dit sijn de principale incoomsten daer de kercken mede onderhouden en de priesters, soo zelfs van geen vermogen zijn, haer nede herneren moeten soo dat haer priesters noch de kercken incoomsten hier soo groot niet sijn als die vant pausdom nochte soo vette soppen als zij op haer incoomsten conen maecken; wien hier leeft ofte sterft niemant gedenct de kercke ofte priesters ijets te bespreecken van eenige inportantie waervan soude connen leven.

31.b. Soo dese priesters haer in eenige wereltse saecken verliepen, die straffe waerdich ware, souden door den gouverneur van de stat ende alle de principale priesters van die plaetse naer deselve geexamineert ende overwoegen hebbende gecondemneert, ende gestraft werden, soo dat de priesters hier meer faveur(als de gemeene burger) hebben want een burger ofte coopman moet met het vonnis van de gouverneur, coetewael ofte cagdie tevreden sijn ende hem vernoucht houden ende sijn sententie voldoen soo niet wert in de gevanckenisse geworpen als vooren geteijt hebbe tot sijn condemnatie voldaen heeft, ende daerenboven noch met eenen sweeph offte coria geslagen tot tgeene opgebracht heeft, daerin gecondemneert is.

Wat aengaet haer relegie, onderhouden d'selve gestrict ende sijn seer divotich in haer gebeden, onderhouden haer wassen ende reijnigen veel naer de maniere vant oude testament, houden hare kinderen die van eenich vermogen sijn veel ter schoolen om leesen, schrijven ende haer gebeden te leeren, de burgers van cleyne vermogen laten haer kinderen gemeen hantwercken leeren mede dienen, soo den coop- als crijsman ten oorloge.

Hare priesters houden onse wet in genen deele voor goet nochte

geloven dat wij door d'selvige salich connen werden, seggen wel dat Godt tselve doen can, maer dat wij niettemin een verkeerden ijver hebben ende op de dwaelwech zijn ende syn verseeckert dat haer de rechte wet is daerdoor salich connen werden, waerover ons ende alle andere natien voor caffiers [1]) (dat is ongeloven geseijt) houden ende schelden, houden ons mede voor onreijn, sullen van onse spijse die door d'onse gecooct ofte gedoot is niet eeten als caes, botter, broot, comfituren, ende diergelijcke, d'welcke sommige van de fynste Mooren mede niet eeten sullen; sommige drincken mede wijn, arrack ende diergelijcke dranck, die van d'onse geparst ende gedistileert wert, hoewel tin haer wet hart verboden wert geen wijn ofte starcken dranck te mogen drincken; dit gebot gaet een weynich tegen haer nature, daerom houden t'merendeel dese artyckel niet gestrict ende binden haer daer niet seer aen.

Den dagelicxe ommeganck tusschen haer ende onse natie is re- 32.a.
delijck ende meest gelijck 't op veele andere plaetsen is daer Mooren sijn, den coopman bij den coopman, den crijsman bij de sijne, de groote by den anderen ende soo een yder met ofte bij sijn gelijcke. Onse natie werden (wanneer bij haer comen) behoorlicke eere aengedaen, ende wel bejegent, syn by haer in meerder respect ende aensien als haer eijgen natie, dat coopluijden zyn, houden veel van vreemdelingen voornamelijck van ons ende d'Engelse natie, verwonderen haer dat soo verde van daen in haer lant comen handelen, houden ende prijsen ons seer goede soldaten te zijn, zijn seer niewschierich om van ons lants geschiedenisse te hooren, discoereren als mede van andere vreemde historien, sullen seer weijnich van haer relegie tegen d'onse dispiteren noch daervan discoureren, gebruijckende onder haer een spreeckwoort (*con coeb carte toeb paijegoe*) [2]) dat is te seggen: die goet doet sal goet vinden, daer is maer een godt, die sal een yder nae zijn wercken loonen.

Van de roomsche ofte catholycke relegie houden zij noch veel minder als vande gereformeerde, ende dat doordien die vant pausdom beelden in haer kercken (twelck tegen haer wet is) in gebruijcke hebben, want de Mooren houden van geen beelden te eeren ofte dienen, hebben gantsch geen beelden in haer tempels, huijsen ofte plaetsen die eere aendoen van hout, steen ofte andere materialen gemaect, houden beter van een silver ofte gouden beelt dat vercoopen, juwelen ende armringen ofte diergelijcke affconnen

---

[1]) Arab. *kāfir* „ongeloovige", H. J. 140. b.

[2]) Perz. *cūn khūb karded khūb biyābed* ('t laatste woord eenigszins onzeker).

maecken, daerin met de gereformeerde seer wel overeencomen die mede liever silver en gout als steen en houten beelden hebben.

De trouwe ofte echte staet is by de Mooren verbreeckelyck ende wert niet langer gehouden als de man begeert op dese volgende maniere: wanneer een jongman, weduwenaer ofte vrijgesel met een dochter ofte weduwe trout, werdender seeckere bespreecken ofte huwelicxe voorwaerden gemaect met kennisse van de vaders ende moeders van beyde sijde (welcke den inhout is) soo wanneer de man, de dochter ofte alreede zijn vrouwe begeert te verlaten ende hemselven met haer niet vernoucht off tegenheijt en affkeer van haer heeft, dat hij gehouden sal wesen de somme naer luijt de||
32.b. huwelicxe voorwaerden aen de dochters ofte ouders van haer te betalen voor ende alleer hij d'selve sal mogen verlaten; ditto somme aen sijn vrouwe ofte haer ouders betaelt hebbende, mach se verlaten, ende weder een ander trouwe nae sijn welgevalle sonder tegenseggen van yemant; ingevalle een man van vermogen is ende hem met een vrouw niet vernoucht wil houden, ist geoorlooft noch een 2, 3 ofte 4 tot zyn eerste vrouwe te trouwen, soo d'selve behoorlick onderhouden can; een man van vermogen is geoorlooft seven vrouwen (ofte soo veel onderhouden can) te trouwen, ende soo d'selve in sijn huijs onderhouden wil ofte can, is niet gehouden de huwelicxe voorwaerden aen haer ofte haer ouders te betalen, maer soo d'selve verlaet ende buyten huijse set, moet tgeseijde aen haer ofte haer ouders betalen. De vrouwen hebben hier geen wille in; als de man haer verlaten wil, geeft se de besproocken somme ende sent se nae haer ouders; de suffisantse reden die de Mooren hiervan weten te geven, is, dat niets bij haer man brengen als haer gecleet lichaem, alsoo in geen gebruycke is met dochters eenich huwelicx goet mede te geven, maer ter contrarie wert aen de ouders van de dochters door den jongman ofte sijn ouders een somme gelts vereert na de staet off vermogen vande jongman, twelck hier een gebruijcke is. De vrouwen mogen haere mans niet soo wel als de mans haer vrouwen verlaten, doch soo de vrouwe getuychgenisse brengen can, dat de man haer onredelijck tracteert ende niet behoorlyck can voeden, laet hongeren ofte diergelijcke gebreecken meer lyden, macht d'selve den cadgie (welcke een rechter van de stat wegen den coninck is) voor wie alle Mooren trouwen, haer noot te kennen geven, die d'selve, soo de reden wichtich genoch zijn dat aen sijn oordeel staet, een scheytbrieff verleenen, daermede sij haer man verlaten mach, sonder aen hem

ijets te betalen, laetende hem de meestendeel van de kinderen soo daer sijn off naert de cadgie oordeelt eenige met haer te nemen ofte alle by den man te laten; om geseyde reden mach een vrouwe haer man verlaten, maer om geen hoererye, overspel, debotie ofte diergelijcke, daer haer man wel over bestraffen mach met woorden, maer heeft geen verder recht te versoecken; mede gebeurt het wel soo een vrouwe ernstich van haer man begeert te sijn, van de cadie een scheijtbrieff vercrijcht en de metten anderen || haer kinderen 33.a.
deelen soo eenige hebben, de vrouwe, de dochters ende de mans, de soonen, daermede sy vry van den anderen sijn ende elck weder haer porture trouwen mach.

Int houden van hare bruijloften ende feesten sijn seer ongelijck, dat soo men se al beschrijven soude het eene recht tegen tandere stryden soude en niet gelooffelijck zijn, derhalven sullen van de gemeenste ende die meest in gebruijcke hebben een weynich verhalen. Wanneer het huwelick geslooten is, met de ouders van wedersyden als vooren geseijt, werter een tijd bestemt, wanneer men openbaer trouwen sal. Den bestemden tijt tsij jaren, maenden, ofte dagen verstreecken sijnde, werter een wel toegemaect paert, met bloemen, roosen ende andere ruyckende cruyden behangen synde, voor des bruydegoms deur gebracht neffen noch veele andere wel bereyde paerden, meest op voorseyde maniere, ende naerdat den bruydegom van staet en vermogen is, alwaer den bruydegum dan op gaet sitten wel gecleet synde naer dese lants wijse, sijn aenschijn met een nettgen van wel ruyckende bloemen gemaect overdeckt zijnde, dat tot over sijn borst ende opt paert toe hanget, veeltijt halff ende wel heel droncken sijnde van opium, bangi [1]), post [2]) off diergelijcke substantie, waervan sij eenige pillen ofte coegeltgens maecken, die inswelgen, waervan veel dronckender sijn (als van wijn ofte arrack werden connen). Soo haest den bruydegum op sijn paert dat veeltijts van een ofte twee geleijt wert, geseten mede op haer paerden, eerstelyck die van den bloede ofte naer maechtschap zijn ende daer naer de speelnoots die somwijlen vijff 6 ende meer zijn, ende voorts alle bekende vrienden die hem gelieven te vereeren. Men heeft hier in geen gebruycke, dat den bruydegum tusschen twee speelnoots gaet naer troupen door

[1]) Hind. *bhāng*: the dried leaves and small stalks of hemp, used to cause intoxication, H. J. 59. b.

[2]) Hind.: 'poppy capsules, also narcotic liquor prepared by boiling the capsules in water with jagari'.

malcanderen, doch nemen acht dat den bruydegum meest voor ofte wat gesepareert rijt. Ondertusschen dat dit geselschap te paerde gaet sit, werdender veele toersen ontsteecken naer yder van vermogen is, alsoo dit trouwen meest bij nachte geschiet, welcke toersen ofte flambeuwen voor den bruydegum en de bruyt gedragen werden (soo de bruijt mede uijt rijt) dat bij de Mooren soo veel niet als onder de Benjanen ende andere natien geschiet,
33.b. ten sij || noch kinderen zijn; boven haer hooffden werden gedragen twee pampiere kittesollen [1]) aen hooge stocken, seer fraij verciert met loveren, clatergout als geschildert en vergult papier. Een ijder gereet ende opgeseten zijnde, gaen met den bruydegum en de bruijt soo die mede rijt, off anders metten bruydegum alleen, om en door de geheele stat sonder een straet soo te wege connen brengen te verschonen, voor haer hebbende veele trommelen, schermeijen, fluijten, trompetten, beckens, veelen, ende diergelycke instrumenten meer, veel vuyrwercken, vierpijlen, clackebussen ende roers, welcke sy door de stat rydende laten vliegen ende losschieten, mede ondert volck op de straten werpende. De geheele stat in dese maniere omgeweest zijnde, comen voor haer vrouwen, vader ende moeders deur, daer syn bruijt (soo niet met hem te paerde gegaen) in is, alwaer een cleijn halff uijrtgen op sijn paert sittende voor staet, veel geluijts met trommelen, pijpen, schieten, ende vierpijlen maeckende. Dit gedaen synde gaet in huijs op een plaetse sitten, die daer toe met tapijten bespreyt ende geprepareert is, latende sijn geselschap buyten in een plaetse daertoe mede geprepareert sijnde; een weynich met zyn ouders daer geseten hebbende, wert syn vrouwe bij hem gebracht, waarneven gemeen de ouders van de dochter comen, van gelijcken oom, moije ende hare naemaechtschap met haer brengende een mola [2]) ofte Moorsche pape alsmede den rechter van de staat (cadie genaemt) soo niet een van sijn principale dienaers die hij de last daertoe geeft om in sulcke plaetse getuijge te wesen vant huwelick, alsoo tselve sonder kennisse van ditto cadie niet bondich is off geschieden can.

De ouders ende vrienden van beyde syden ten huijse van de bruijt bijeen gecomen synde (alsook in haer kercken niet geschiet), begint den paep ofte mola een weynich uijt een boeck te leesen mede uijt haer handen ofte in haer handen kyckende, een gemeen gebet doende, d'welcke sij meestal van buijten connen; daernaer

[1]) Portug. *quita-sol* (parasol), H. J. 487. a.

[2]) Hind. *mullā* uit arab. *maulā*: „a learned man, a teacher, a doctor in Law".

wert haer de segen van de pape gegeven, wien alle de vrienden alsmede den cadie tot getuijgen daerover versoect; in wiens presentie den man sweren ende beloven moet, de vrouwe || niet te mo- 34.a.
gen verlaten, voor ende alleer de huwelicxe voorwaerden (by beyde hare ouders geaccordeert) voldaen, aen haer ofte hare ouders opgebracht heeft, twelck gedaen hebbende van sijn vrouwe scheyden mach, sonder verhinderinge van yemant. Dit huwelick soo geslooten ende alles voldaen synde, werter betel, bancket (naer haer lants wijse) en andere snoeperije voor de vrienden en de ouders geset, waervan een yder hem vrolijck maect, want wijn noch diergel(ycke) drancken werter niet gegeven, doch wel eenige coegeltgens ofte pillen van veelderleij saet en cruyden gemaect, die sy *goelijs* [1]) noemen daer men hem heel dronkcen in eeten can, als hiervooren geseijt hebbe. Dese feest deurt soo gemeenlijck drie a 4 dagen aen den anderen van gemene luyden; die van vermogen sijn houden gemeen 8 a 10 dagen dese feest ofte bruijloft, waermen seer roijael ende van alle spijse overvlodich opdist ende veel geneuchten gepleecht wert met vierwercken, schieten, trommelen, singen ende andere corte wulpsheden meer tot vermaeck, pracht ende contentement van de bruijdegom ende sijn ouders naer een yeder van vermogen is.

Dit is soo veele aengaet het gemeene trouwen ende tgene hier meest in gebruycke is, geheel Hindustan deur wat belangt de Mooren ofte Machomettanen; sullen nu een weynich verhalen hoe haer int beslapen van hare bruijt houden, welcke is soo wanneer des avonts ofte nachts getrout zijn, (twelck meest savont geschiet) beslaept haer denselven nacht ende ontblootse van het lastich maechdich pack soo een jonge dochter is, waerdoor de bruijt soo geweldich schreeuwt ende roept dat ment wel 6 a 7 huijsen en veerder hooren can, twelcken groote eere voor haer ende hare ouders is, die daervan roemen, te kennen gevende haer dochter maecht was ofte is, die men in dese quartieren weijnich (wanneer tot haer 15 a 16 jaren gecomen sijn) vint; des morgens comt de moeder van de dochter int gemeene bij haer, besiende hare slaeplaeckens; d'selvige bebloet vindende isser groote blijschap van wedersyden van bruijt als bruijdegums ouders ende wert het bebloede laecken dan by de ouders van de bruydegum gebracht ende vertoont, daerover verblijt zynde dat haer soone een maecht getrouwt ende hem wel gequeten heeft, welck laecken dan somwij-

[1]) Skt. *guḍa* (*gula*), bet. kogeltje, dan ook gekookt suikerrietsap, melasse.

len door de stat ofte tenminsten aen alle hare vrienden soo bloe-
34.b. dich || synde vertoont wert opdat een yegelick weten soude de bruijt haer maechdom aenden bruydegom besteet heeft. Ter contrarie, soo den bruijdegum de eerste 2e ofte 3e nacht geen bloet van de bruijt aen de laecken toonen can, wert dapperlijck begect ende een yder is daerover bedroeft. Behalven dit wert noch somwijlen een spinnewiel tuijs gesonden door de vrienden van de vrouwe, daermede te kennen geven dat een wijffs werck doen moet. Dit deurt gemeenlijck 3, 4 a 5 dagen dan gaet het allenskens over; niettemin is voor hem een groote schaemte geweest. Dit is sooveeele aengaet de dochters, die voor maecht gehouden werden, doch mette weduwen ist ofte gaet het mede als op andere plaetsen, waervan een jongman diergelijcke schaemte niet subiect is noch te verwachten heeft.

De cledinge ofte dracht onder de Mooren is meest door het geheele lant een fatsoen ofte maecksel; eerstelijck dragen groote tulbanden omt hooft 20 à 25 ellen lanck meest op de Turcxe maniere, synde gemeen drie quaert ellen breet van verscheyden coleur, met gout, silver ende zyde doorwrocht, mede veel witte. Aen haer bovenlijff hebben een cleijn hembtgen, dat voor open is, over malcanderen slaende, dat met bantgens toegebonden wert, zynde van heel fijn cattoen lijwaet, Camericx doeck niet seer ongelijck; onder hebben een linnen broecken van dicht linnen aen, daer dit hemtgen tot omtrent een hantbreet boven de knien overhangt, waerover gemeen in den heeten tyt een fijn wit ende wijde linnen rocxwijse gemaect hembt offte rock, welcke sij *cambaija* [1]) noemen, over trecken, die met banden aen wedersyden toebinden in de middel gefronts [2]) op de maniere als een rock ofte schorte. In den couden tijt dragen zij gemeen een gecattoeneerde cabaija ofte rock over de onderste adgavij [3]) ofte hemtgen van verscheyde soorte ofte coleure, root, groen, geel ende van satyn, armosijn [4]), goudelaecken ende diergelycke, een yder naer syn staet en vergelden can. Onder hebben een broeck aen van de selve stoffe ofte coleure,
35.a. dan houden hier geen regel in; dese broecken hangen || haer tot over de ancklauwen op haer schoenen toe gefronts [2]) die zij over

[1]) Mal. *kabaja*, kabaai. Sedert Dozy geldt dit woord voor een afleiding van arab. *qabā'*, dat bij de Perz. *qabā'i* werd. Doch dan blijft de slot *a* onverklaard. Waarsch. is *kabaja* van het hier vermelde *kambaja* af te leiden.

[2]) D. i. gefronsd, d. w. z. gerimpeld, zie pag. 114.

[3]) Herkomst van het woord onbekend.

[4]) Zijden weefsel, H. J. 645. b. Bij Linschoten I. 45 armesij.

haer linnen broeck vooren geseijt aentrecken, zijn gemeen 3 ende 3½ ellen lanck scharp naer beneden toegaende, soo dat ternauwernoot over haer hielen getrocken conen werden, voor heel toe sijnde met een rijchbant omde middel toegebonden; hebben aen haer voeten een paer schoenen ofte muijlen, schoenswijse gemaect nae dese lantsmaniere mette Nederlantse seer verscheyde welcke zij de hielen nedertreden ende niet ophalen; sijn meest van leer mede fluweel, caffa [1]) ende goudelaecken en meer andere stoffen, die elck naer sijn staet draecht; d'oorsaecke haer schoenen op de hielen nedertreden is om reden, dat veel ende meest die van vermogen sijn op witte en gecoleurde deeckens, tapijten ende goude laeckenen, plat neder op de maniere als de snijders hier te lande, sitten en om dittos te verschonen alsoo mette voeten daerover gaen, sijn genootsaect telckens haer schoenen uijt te doen (Dat moijlick vallen soude soo dickwils weder aen te trecken) soo niet op de hielen nedertraden, alsoo de aensienlijcke plaetse van gemeene ende groote luijden de vloer met voorseyde deeckens en cleden beleijt sijn, daermen op moet gaen soo men ijemant te bespreecken heeft, aen welcke incoomste van de sael, camer ofte huijs, men de muijlen uijt doet, gaende op de bloote voeten soo ver de ende ter plaetse daer men begeert te sijn ofte toegelaten wert te comen, alwaer men blyft staen ofte gaet nedersitten na den staet ende aensienlicheijt van den gene die te spreecken hebt. Dese schoenen off muijlen draecht men aen sijn bloote voeten sonder socken ofte coussen aen te hebben, alsoot hier te lande geen gebruijcke is coussen ofte socken te dragen. Om haer middel hebbe een welgemaect gordel met gout ende silver verciert 10 a 12 dik [2]) op malcanderen gevouden drie vingeren breet synde, twelck sij commerbant [3]) noemen, tweemael om tlijff gaende latende de enden gemeen een halff ellen op haer buijck nederhangen, waerover sij noch een wit gevouwen cleyn || gordel binden van wit sil- 35.b.
ver en goude gestreept linnen met goude off silveren hooffden, dwelck sij ballabant [4]) noemen, dat onder de gemene soo wel als grooten in gebruijcke is; die van eenich aensien off vermogen sijn, hebben op haer slinckersijde tusschen haer gordel ofte commerbant een breede corte pongaert steecken met een silveren off gou-

---

[1]) Lees waarsch. tafta, vgl. noot 9 op pag. 42.

[2]) D. i. zeker wel „10 à 12 maal".

[3]) Zie noot 2 op pag. 42.

[4]) Niet terecht te brengen.

den kettingtgen aen haer gordel vastgemaect, dat sij *d'imdaer* [1]) ofte *catarij* [2]) noemen; de scheden daervan syn gemeen met silver off goude montstucken; die van grooten staet is, laet se gemeen rontomme met diamanten, robijnen, exmarauden en andere steenen besetten yder naer sijn beurse vermach en van staet is. Om haer hals ofte schouderen hebben gemeen een geel, root, groen off ander gecoleurt cleet hangen dat sij *pomeri* [3]) noemen, twelck sy gebruycken in plaetse van een mantel soo voor den regen als coude ende t'een gebruijcke is; in den heeten tijt gebruijcken in plaetse van coleur een witte ditto van fijn linnen met goude en silvere streepen die haer dient in gelijcke maniere als d'arme syne mantels des soomers in Nederland gebruyct en in usantie zyn.

Haer huijsen ende woonplaetsen sijn meest boven plat met calck ende steen geplaveijt, die sij met groote patientie ende lantsaemheijt doen stampen 15 a 20 dagen lanck naert dick is continueerlijck met water sprengende dagelicx twee a 3 vingeren dick calck ende gemorselde steen daerop stroyende, totdat het twee voet min ofte meer dick is na de gelegentheijt van de timmeragie, dat soo dicht ende vast gestampt wert, datter geen water door en can; dittos sijn met groote dicke muijren van de gebacken steen ende goede calck opgemetselt 2 a 2½ ellen dick, van binnen effen ende suyver gestreecken, waerover met calck ende gomwater gewit sijn, hebbende veel cleijne veijnstertgens ende luchtgaten rontom in de muijren, sommige deurgaende ende andere die gebruycken om yetwes in te setten, als men in Nederlant de borden doet ofte riggelen gebruycken.

36.a. Dese huijsen zijn drie 4 ende somwijlen wel vijff verdiepingen hooch op een viercant bemuyrt pleijn gebout, gemeen met een groote putte, in ofte op de plaetse naer gelegentheijt van de bouwinge, welcken pleijn veeltijt met een fraije boomgaert ende tuijn beplant is van verscheyde fruijten fatsoen ende smaecke de Nederlantse seer ongelijck, uijtgeseijt de druijven, die d'Euroopsche in smaecke seer gelyck sijn, en gemeen veel beter vallen; in welcke plaetsen een a 2 watertancken ofte backen (boven open synde) hebben staen drie a 4 vadem int viercant met calck ende steen slecht geplaveijt ofte gestreecken op de maniere als vooren, rontom staende veel ende verscheyde soorten van bloemen gevallich

---

[1]) Zie noot 1, op pag. 49.

[2]) Hind. *kaṭār*, dolk, H. J. 496. b.

[3]) Als sjerp gebruikt, H. J. 665. a; Mahr. *pāmarī*.

int aensien doch van weynich soeten reuck, alleenlyck eenige roosen daermen rooswater van distileert, welcke tancken met pijpen onder de aerde beleijt sijn loopende tot aen (een) put, daert water met ossen uijtgemalen ende van daer in de tancken geleijt werden, daert met een cracht (alsoot van een hoochte daertoe gemaect comt door een coperen pijp gedreven wert op de maniere als een fonteyn) wel een ende somwijlen twee vadem hooch uytspringende, daer die van vermogen sijn haer vermaeck en plaijsier in nemen, alsoo weynich anders te doen hebben als te practiseren tgene tot haer vermaeck is streckende. Dese en diergelijcke huijsen sijn gemeen met tuijnen ende gemelte tancken versien, sonder d'welcke weynich gebout werden. — Men heeft hier [1]) ende het meestendeel van haer huijsen zijn boven scharp op de maniere als Nederlant met hierlantse pannen gedect, welcke sijn halff ront; dese huijsen werden meest door Benjanen, Hindoes, Raspoeten en gemene luyden gebout ende bewoont; die van vermogen zijn woonen in huysen hiervooren verhaelt.

Haer maniere van sitten in eenige plaetsen ofte huijsen is meest plat op de aerde neder als vooren geseijt, welcke plaetsen met tapijten ofte andere cleden beleyt sijn, die gemeenlijck met witte deeckens ofte laeckens bedect werden, twelck bij alle groote meest een gebruijcke is. Onder de Moorsche coopluyden ist gemene gebruijck op stoelen in haer voorhuysen te sitten || in haer camers 36.b.
comende sit men mede plat neder, eer men op dese spreijen ofte cleden gaet doet men sijn schoenen uijt, die op de hielen nedergetreden sijn; die gene, die laersen draecht, heeft de vrijheijt dat met d'selve op de spreyen off tapijten gaen mach sonder d'selve uyt te doen alsoo geen gebruyck onder de grooten is.

Int eeten ende drincken houden meest de maniere als de Turcken doen, sullen niets eeten dat door een Cristen ofte yemant anders die niet van haer gelove is gedoot ofte gecooct wert; haren gemenen dranck is water, want hier te lande weynich starcke dranck (als arrack is) die haer niet geoorlooft is te drincken, niettemin binden haer aen dit gebot niet hart, want veele en meest alle groote in haer eygen huijsen arrack distileren en drincken.

De nature ende conditie van dese Mooren syn veele en verscheyde, want onder dese(hoewel al Mooren syn) synder drie ver-

---

[1]) Hier schijnt iets te ontbreken.

scheijde natien ofte casten, namentlyck Magols [1]), Pathannen [2]) ende Hindoestanders; dese syn de voornaemste; besyden dese isser noch eene die sij Seyet [3]) noemen, dwelcke voor de godtvresentste van dese vier gehouden werden; dese vier casten syn yder van verscheyde conditien, te weten de hovaerdich, subarbe en bitterste van dese voorseyde vier syn de Pathannen, dat sij in alle haer wesen, gaen, rijden, spreecken, alsmede uijterlyck aen haer cledinge genoch doen blycken; dese laten haer voorstaen, dat niemant haers gelycke in onversaechtheyt ten oorlooge gelijck is, als mede de beste ende oprechtste in t'onderhouden van haer wet sijn, daerop sij haer soo trots ende moedich houden, dat bycants naer niemant en vragen, waerover meer als andere natien ontsien werden; in andere steden ende plaetsen sullen haer om een cleijne reden ofte oorsaecke in gevecht ofte moeyten stellen, ende niemant lichtelijck toe (off dispuijt verlooren) geven al hebbense ongelijck, altijt moet Pathans woort klinkcen en haer haen coninck sijn, in somma een hoochmoedich en opgeblasen natie die qualijck
37.a. van yemant in dese || quartieren door sijn trots ende hoochmoet gesien ofte bemint is; sij selven beminnen niemant ofte seer weynich, laten hun voorstaen een yder haer vreesen ende dienen moet ende 't niemant anders als haer caste waerdich is ofte toecompt.

Men hout de Mogollen voor de best geschickste ende beleeftste in haren ommeganck van dese drie casten, sijn minnelyck ende seer liefftalich ten aensien van de Pathannen, sijn het geheele lant door beter bemint als d'andere, zijn medogent ende beter als d'andere opgebracht.

De Gouseratten sijn niet soo bemint als de Mogollen nochte soo veracht als de Pathannen, loopen meest ten halven heen, sijn de slecht en weynich geachste caste off geslachte onder dese drie a 4 naties; van vel sijn een weynich bruijnder als de Pathannen, maer verschelen veel dat swarter als de Mogols zijn; bij haer is op veel nae soo goet verstant en vernuft (door de banck niet) als onder deze twee voorseyde, sijn in haer regeringe veel straffer als de Mogollen, mede veel gieriger ende nauwer geset als dittos.

Dese drie natiën syn tgeheele lant van Gouseratte Hindustan

---

[1]) Zie noot 1 op pag. 15.

[2]) Zie noot 2 op pag. 22.

[3]) De Sayids zijn de volgelingen der Mah. secte, die 'Ali vereeren; zij beschouwen zich zelven als een soort geestelijken adel, willen o. a. hunne dochters slechts ten huwelijk geven aan Sayids, niet aan anderen. Zie over hen o. a. Snouck Hurgronje, Mekka I, pag. 56—57.

en Dilli [1]) door, ende door de selve werden alle conincx plaetsen bewaert, uytgesondert eenige die door Raspoeten [2]) beset, gegouverneert ende bewaert werden, twelck mede heel goede crijsluyden ende een onversaecht volck is, die in genen deele de Pathannen wijcken toegeven nochte verswijgen sullen, en in verscheyde veltslagen haer manhaftiger gequeten hebben als ditto Pathannen, waerover haer de eere gegeven wert; dese Raspoeten sijn geen Mooren, mede geen heydenen, werden Hindoes genaemt, comen meest met het gelove van de Benjanen overeen, wat aengaet de spijse off t'nutten derselver, alsoo mede niet eeten soo wel als de Benjanen dat leven ontfangen heeft, doch bockenvleijs ende vis is haer geoorlooft, ende ondert dexel vande selve eeten tgene haer wel gevalt, alsoo haer niet seer aen de wet binden; wijn is haer mede hart verboden, evenwel conense qualyck laten; behalven dat arrack (die den brandewijn seer gelijck is) drincken, hebben noch eenige andere stercke cruijden ende drancken || daer heel 37.b.
droncken van werden, welcke sij *cossomba* [3]) noemen; eeten mede veel opium, bangh, post diergelycke en cruijden; de *cosomba* wert gemaect van folie, noten, nagelen, caneel en noch verscheyde specerijen en cruyden meer, waerin sij connen eeten dat buyten verstant en alle memorie sijn en niet doen als singen, sluijmeren en slapen.

Men vint onder dese drie natiën weynich die haer totte negotie ofte comanschap begeven, maer oeffenen haer al meest in den oorlooch; de Mogollen sijn wel de meeste die haer met eenige negotie bemoeijen, de Pathan ende Raspoeten sijn daer vijant van. Men heeft hier mede verscheyden Persiaense en Turcxe coopluyden die haer onder de Mogollen vermengen die al bij den naem van Mogol genoemt werden. Men heeft hier mede verscheyde Hermenise, Italiaense, Franse, Hoochduijtse ende Spaense coopluijden, die te lande over Alleppa daer gereyst syn ende nu met haer negotie generen, alsoo tlant voor een yder vrij ende open staet te

---

[1]) Volgens Cunningham (H. J. 302. b) is Dillī de oude Hindu-vorm van Delhi, dat uit Dihlī, den vorm dien de Mahratten er aan gaven, is ontstaan.

[2]) Rājput, uit Skt. *rājaputra* (prins), is de benaming der huidige militaire caste, vooral in Panjāb, United Provinces, Rājputāna. Het is niet waarschijnlijk, dat men in hen de directe voorzetters van den Kṣatriya-stand heeft te zien. Zie over hen Encycl. of Religion and Ethics, deel X, pag. 565, Baines, Ethnograpgy (of India), § 27, and H. J. 754. b.

[3]) Hind. *kusumbha*, saffraan, „but the name is applied in Rājputāna to the tincture of opium, which is used freely by Rājputs and others in those territories.

handelen, coopen ende vercoopen. Int begraven ende naet overlyden van de dooden gebruyken dese navolgende maniere, namentlijck soo haest een siecke ofte yemant bij ongeluck sterft, beginnen de vrouwen, soo moeder, suster, huijsvrouwe (soo getrout is) en alle andere vrienden ten huijse van de dooden zijnde met luijder keelen te schreuwen en te roepen, treckende het haer, cloppende voor haer borst, ende diergelijcke misbaren meer gebruyckende, op welck geschreuw de nabuijren op 8 a 10 huijsen daer omtrent woonende mede in huijs comen, van gelycken eenige vrienden, die buyten haer huysen woonen, voegende haer bij de andere, crijten de wijven omtrent de dooden, mede met luyde keelen, schreuwen en roepende veel tijden int roepen vragen aen de dooden ofte hij in sijn leven eenich gebreck gehadt heeft ende wat de reden ende waerom hij gestorven is, met veele andere diergelijcke vragen ende oude wijvenpraetgens meer, den dooden
38.a. verscheyde malen omhelsen en cussende. Dit geschreuw deurt gemeen totten derden dach toe, dan begint het lantsaem te verminderen ende wert dan van wegen de doode aen de huijlers een mael gegeven ende naer gegeten hebben gaen de buyren weder een yder nae syn huijs; niettemin schreyen die van den huysen noch continueerlyck maer niet heel luijde; onder dit geschrij ende roepen wert den doode ondertusschen gewassen ende met schoon lywaet becleet mede met ruyckende cruyden muscus, sandelen ende agelenhout [1]), cleyn gewreven ende onder den anderen gemenght, bestreecken, het lichaem bestroyt met veele bloemen, daervan kettintgen gemaect, die se om den hals en thooft winden; dit gedaen sijnde wert int linnen toegeneijt ofte gebonden ende soo op een coets ofte catel [2]) geleyt, daer somwylen twee, drie ende meer papen naer van vermogen is nacht en dach malcanderen vervangende bij sitten ende leesen, dat soo lange duijrt als naert graff gedragen wert, die dan op een coetse offe catel (soo men daer seyt) met hoepen overspannen synde, geleijt wert, overtrocken synde met wit linden, satijn, fluweel, off diergelycke stoffen, naer den overleden rijck is; dit cleet is met veele bloemen bespreijt ende overhangen en werden soo met 4, 6 a 8 mannen gedragen op de schouderen, alle singende met hem naet graff gaende; van gelycken doen mede alle de andere die het lyck volgen; desen sanck wert door een pape, die voort

---

[1]) Zie noot 3 op pag. 33.

[2]) Cot „ a light bed stead", catel uit Malayālan *kaṭṭil*, H. J. 263. b.

lijck gaet, opgeheven, daer d'andere naer singen, twelck sij naer de Neerlantse tale verduijst een lofsanck ofte dancksegginge noemen aen Godt dat de mensche soo lange gespaert heeft ende geluckich laet sterven; mette dooden bijt graff comende, welcke suijden en noorden gemaect sijn, setten hem neder en bidden gelijckelijck een yder in syn selven mede overluijt; daernaer wert de doode int graff mette voeten int suijden geleyt ende thooft naet noorde op haer rechtersyde met het aensichte naet westen toe met plancken ofte eenich ander houtwerck schuijns overdect, datter geen aerde opt lichaem vallen can, want in geen gebruycke hebben yemant in kisten te begraven. Dus bedect synde vullen het graff met aerde ende gaen tsamentlyck na den overledens huijs, waer gemene een uijr ofte twee bidden, en vandaer gaet een ijegelick nae sijn huijs, latende de vrienden || van den overleden 38.b.
daer bij de papen, die daer twee a 3 dagen alrede gebeden hebben ende noch eenige dagen blijven continueerlyck biddende ende soo van vermogen sijn blijven de papen daer somwijlen 30, 40 ende wel 50 dagen, doch de vrienden blijven somwijlen een, 2 ende drie dagen naet haer welgevalt, daer geen wet in te volgen hebben. Ten huijse daer de doode gestorven is mach men in drie dagen coocken nochte eenich vier stoocken; tgene dan eeten, wert buytenshuijs door anderen gecooct ende toegebracht als vooren, tgene door den overleden nagelaten wert naer eenige dagen doot geweest is onder de erffgenamen gedeelt (naer dat de huwelicxe voorwaerden aen de vrouwe ofte haere ouders voldaen zijn), de reste gaet aen de kinderen ofte vrienden soo der eenige sijn; soo niet, aen den coninck ofte gouverneur vande stat, doch de grooten hare goederen ofte schatten aen den coninck van daerse gecomen sijn alsoo haer schatten door de [1] van den coninck versamelt hebben niemant eygen erve heeft.

Het coninckryck van Hindustan is overal seer volckrijck, waervan het getal niet wel te weten is, alsoo daer qualick plaetsen syn daer eenige regel gehouden wert ofte weten can wat quantiteijt jaerlycx sterft ofte gebooren wert. De arme luyden ofte bedelaers zijn niet wel te noommeren, die dagelicx in alle steden ende vlecken haer broot gaen bidden; besyden dese synder noch menichte van arme luijden die uijt Decan met groote troupen over-

[1] Lacune in 't origineel.

comen naer een plaetse die sij Dauwelmalick [1]) noemen haer bevaerden doen; dese plaetse leijt benoorden Amadabat 3, 4 a 5 dagen reysens alwaer een heylich ofte een van haer sancten begraven leijt, die bij haer in groote achtinge is, ende niet alleene door die van Deccan maer veele andere veere gelegen plaetsen daer Mooren sijn, besocht ende gevisiteert wert, die uijt debvotie eenige hondert mijlen doort lant tot penitentie van hare sonden gecluijstert ende geboeijt tot dese sant ofte Dauwelmalicx graff comen, die aen hem also veel afflaet verwerven als de gene die onse lieven vrouw van Halle [2]) ende Scharpenheuve [3]) uijt deb-
39.a. voitie comen besoecken, ende haer gebeden opofferen. || Dit is sooveele aengaet de Mooren hier te lande, haer maniere, regeringe, oorlooch, huwelicken, begraven ende syn gevolge voorsooveele ons kennelijck is ende de Mooren aengaet, derhalven sullen dese hier laten ende beschrijven een weynich van de costuijme der Benjanen, Hindoes ende Bamans. (met andere hand: natcijo) [4])

De affcomste ende van waer de Benjanen besprooten sijn, can men niet wel weten, seggen dat haer wet en geslachte over de 3700 jaren ende meer geweest is. In somma conen niet seecker seggen van waer d'selve gesprooten ofte hier gecomen is, nochte hoe langh geleden haer gegeven ofte t'onderhouden geboden is; ditto Benjanen sijn inlanders gebooren ende hebben vant begin aen hier gewoont, want connen nochte weten van geen andere plaetsen te seggen als Gouseratten, Hindustan, ende die omleggende plaetsen ende houden tselve voor haer vaderlant; in Agra ofte 8 a 10 dagen vandaer leijt een reviere (de Ganges genaemt) waerin meest alle jaren (die van eenich vermogen sijn) haer eens gaen wassen, waermede grooten afflaet verdienen en van veel sonden haer suijveren. Tot dese reviere comen jaerlicx ontalbare menschen om haer te wasschen ende afflaet te verdienen, houden dese plaetse omtrent de reviere veel heijliger (als andere) ende men godtvresender hier als elders conen leven. Men vindt dese natie ofte Benjanen langs dese geheele cust als Goa, Cormandel, ende Bangalen, haer generende metten coophandel, aen d'ander

---

[1]) Volgens Encycl. of Rel. and Ethics, dl. XI, pag. 70. 6: 'to a Shah Daula of Gujarāt in the Panjab parents dedicate microcephalic children'.

[2]) Z.W. van Brussel.

[3]) D. i. Scherpenheuvel in België.

[4]) Natcijo, beteekent?

sijde vint men se in Persien, Ormus, Gameron [1]), Dieuw, Dabol, tot in Mocha [2]) toe, die haer als vooren mette negotie generen ende veele van haer maeckelaers sijn, sijn seer verstandich ende correct op haer reeckenen, seer naugeset, begeerlijck ende seer geltgierich, maecken geen sonden yemant te bedriegen, doch sijn vijanden van openbare diverij; waer eenige proffijt valt ofte wat te verdienen is, sal men haer gemeen vinden; men can dese natie ende haren ommeganck bij niemant als Sineesen off Jeuden vergelijcken, syn seer (b)armhertich, derven haer tegen geen gewelt stellen, soo wel op prijckulose wegen tegen struyckrovers alsmede in eenige plaetsen daer woonen tegen eenich gewelt van particuliere persoonen als overicheden, die haer met onrecht yetwes verongelijcken; sijn terstond perplect || en voegen haer tot geven 39.b.
soot hebben, een gemeen soldaet ofte derselver syn dienaers (alsoo eenige hier dienaers hebben) derven sonder nadencken lichtelicke bestaen eenige dese(r) Benjanen sonder weynich ofte geen reden wacker aff te smeeren ofte slaen, alsoo geen perikel te verwachten heeft wederom geslagen (sullen) werden; ten anderen wert de clachten van een Benjanen weynich bij de Mooren geacht, nochte haer persoone in grote estime gehouden voornamentlijck die cleijn van staet sijn.

Onder dese Benjanen sijn seer treffelijcke coopluijden die groote negotie doen, soo dat de meeste ende treffelicxe handel door d'selve (die daer te lande geschiet) gedaen wert, ende stercker als de Mooren daer te lande negotieren; sijn seer scharp int dingen ende redelijck int betalen; de Benjanen, dat geen coopluyden syn, generen haer met winckel te houden van allerleije coopmanschap als eetbare waren, uijtgesondert vleijs, vis ofte diergelijcke, dat leven ontfangen heeft, alsoo tselve niet dooden off handelen mogen. Dat geen winckeliers, cruijdeniers, apoteeckers ofte diergelycke zijn, generen haer met maeckelen van allerleij comanschap, hoedanich die oock mach wesen, uytgesondert eenich bestiael. Men heeft onder haer natie veel wisselaers op alle plaetsen in deze quartieren, mede vint men eenige Persianen hiertelande gebooren, die haer met wisselen generen, doch heel weynich. Men heeft onder haer veel verwers, lijwaetcloppers ende die boerenwerck doen, ploegen en sayen, mede veel hantwercxluyden

[1]) Gameron of Gamrūn is de oude naam van 't tegenwoordige Bandar 'abbās, H. J. 384. a.

[2]) Hier Mekka, niet Mokka.

als timmerluij, smits, schoenmaeckers, cleermaeckers ende andere hantwercken meer, doch de dese sijn niet soo gestrict aen haer wet gebonden als wel degene die haer mette negotie generen, die mede voor de beste ende suyverste van de Benjanen geacht werden. In somma weten haer te voegen ende met alle dingen te generen naer sijn caste off geslachte mede brengt want een yder moet soodanige neringe doen als syn ouders ende geslachte gedaen heeft, te weten een timmermans soon noet een timmerman werden ende aen een timmermans dochter heuwen, van gelycken
40.a. een smit, snijder, || schoenmaecker, wever, ende soo voorts, waeronder el(ck) trouwen ende blijven moet, soo geacht wil sijn, ende soo eenige onder sijn eygen geslachte niet troude is veracht ende wert voor een schande gereeckent. Soo twee jongelingen sonder ouders synde ende elck van besondere caste aen den anderen quamen te trouwen, souden uyt haer geslachte verstooten sijn ende geene nochte mede haer kinderen in hare voorgaende casten gereeckent nochte aengenomen mogen werden, maer alleene een geslacht op haer selven sijn; om dese reden, dat een ijder onder sijn geslachte moet trouwen, sijn hier te lande veele oude jongmans, vermits geen vrouwen naer haer sin conen crijgen, mede dat geen gelt op voorraet hebben, niettemin gebeurt tselve wel onder de dochters (dan dit isser aff) [1]) dat de vrijsters geen gelt ten huwelick mede behoeven te brengen als de jongmans gehouden sijn; men heeft hier in gebruijcke, dat, soo een vader sijn dochter aen een jongman geeft, dat den jongman een seeckere somme gelts aen den vader van den dochter geven moet, twelck met kennisse van de ouders aen beijde syde geschiet ende weynich beter als vercoopen is.

Onder dese Benjanen is een caste die *Beyera* [2]) genaemt wert, die haer vrouwen naet overlijden van haer eerste man niet weder mogen trouwen, alwaert oock dat haer getroude man haer noijt beslapen hadde, dat lichtelijck gebeuren can, want al meest door haer ouders 7, 8, 9 a 10 jaren out synde aen den anderen gegeven werden ende dan datelijcken getrout werden, die soo bij den anderen tot haer 15 a 16 jaren toe opgebracht werden, ende somwijlen wel gebeurt dat den vrijer ofte jongman van de dochter comt te sterven eer tot geseyde ouderdom comen, twelcke geschiedende sulcken dochter haer leven in de maechdelicken staet moet eijn-

---

[1]) „af" in den zin van „van": „dit is er van waar, dat" vgl. pag. 57 en 104.

[2]) Welke soort Benjanen hiermede bedoeld is, heb ik niet kunnen vaststellen.

digen sonder weder te mogen trouwen, ende hoe dit geslachte jonger trout hoet meerder eer is. Onder dit geslachte wert dese ordre ofte wet seer gestrict achtervolcht, hoewel een ongeregelt ende goddeloos gebot is en tierannije voor de vrouwen gereeckend mach werden; tselve maect dat veele vrouwen onder dit geslachte ofte secte haer tot hoererije begeven; de manspersoonen aengaende || mogen soo dickwils wedertrouwen als haer vrouwen overlijden, 40.b.
daerin de wet haer wat meerder vrijicheijt toelaet alsse de vrouwen doet.

Onder dese natie, die men generalijcken bij den naem van Benjanen noemt, syn vier verscheyde hooftsecten en geslachten, die noch onder haer veele verscheyde bijloopers voeden, tot 60 a tseventich in getalle waervan de versmaetste off verachte van dese vier *Sarrawacken* [1]) genaemt werden, de tweede *Sammaraet*, de derde *d'Goegi* en de vierde *Bissino*, waervan in elcx bijsonder een weijnich haer gelove, diensten ende gelegentheijt verhalen sullen. Eerstelijck sullen de *Sammaraten* [2]) haer costuijme int corte verhalen, d'welcke geen dinck ter werelt dooden sullen, dat leven ontfangen heeft, ende om geen gedierten van vliegen, muggen off diergelijcke beesiens te benauwen ofte van haren asem te doen sterven, hebben de leerraers ofte papen, soo wel in haer tempels sijnde als over straten gaende, veeltijts een doeck voor haer mont boven haer neus achter toegebonden, tot op haer borst nederhangende, in haer hant hebbende gemeenlyck een besemtgen van vlas ofte hennep gemaect daer telckens als in eenige plaetsen ingaen, mede veeltijt over straten gaende, de aerde vegen, daer over gaen om te verhoeden dat geen gewormte, mier of diergelijcke cruijpende gedierten van haer dootgetreden wert, ende wanneer sij in eenige plaetsen gaen sitten, maecken met dit besemtgen d'selve eerst schoon, op datter geen gedierte

[1]) v. Twist heeft *ceurawach*, waarvan hij o. a. zegt: „sy bidden aan een Sanct of heylich, die sy Tiel Thencker (d. i. *tīrthaṅkara*) noemen". Ten onrechte wil dr. A. J. de Jong (register op de heruitgave van Baldaeus' Afgoderije, pag. 227) *ceurawach* lezen en dit in verband brengen met Sioura of Sewra. Blijkbaar zijn G. de Jongh's *sarrawack* en van Twist's *ceurawach* hetzelfde als *śrāvaka*: een Jaina (leek), vgl. Baines, Ethnography, pag. 33 s. f., Colebrooke, Misc. Essays, II, pag. 195: „In Hindustán the *Jainas* are usually called *Syauras*; but distinguish themselves into *Srávacas* and *Yatis*. The laity (termed *Śrávaca*) includes persons of various tribes" etc. Vgl. ook Wilson, Selected Works, deel I, pag. 342. — Over de leefregels der Jainas vgl. Jacobi in Encycl. of Rel. and Ethics, deel VII, pag. 470, Wilson, Sel. Works, dl. I, pag. 318. — Over de andere sekten, zie beneden.

[2]) Vergissing voor „Sarrawacken".

door haer nedersitten verplettert werde. Dese papen haer cledinge is een viercant cleet tafelakenswijse van groff linden daer onder een weijnich cameelshaer gemenght om de middel gegort, het bovenlijff naect, daer int gemeen een cleet om d'eene schouder geslagen hebben hanget van wollen geweven, haer armen bloot sijnde, hebben altijt een houten potswijse gedreyde nap bij haer daer se haer eeten in hebben, twelck sij van die van haer secten sijn crijgen, gekooct ende toebereijt naer haer wijse, alsoo selven niet coocken; twater dat drincken (alsoo haer geen starcken dranck geoorlooft is) wert mede door die van haer secten (eerst
41.a. gewarmt || sijnde) aen haer gegeven; d'oorsaecke hiervan is, dat int water somwijlen wormtgens zijn, die (soo se indroncken) sterven souden ende door haer dootsonde soude begaen onwetende ende tegen haer wille; haer houten potten en nappen gebruijcken om dat in d'aerde wormen gevoet werden, die int bereyden somwijlen omgebracht werden, daerom de aerde onsuijver ende de potten daervan onreijn sijn tot tgebruyck van haer eet en drincken. Deze gebruycken geen vier nochte licht in haer huijsen, om voor te comen dat geen beesiens in hout synde verbranden ofte muggen in de lamp versmooren mochte, om welcke reden sy by nacht niet eeten sullen, vermogen tmede niet te doen omdat geen muggen off diergelijcke bij ongevalle in haer mônt comen mochte; die van haer secten sijn, vermogen mede bij nachte niet te eeten hoewel het bij sommige gedaen wert, nochte mede eenich gedierte eenich leet te doen of te dooden, doch wert bij haer gemeene luijden soo gestrict niet als by haer papen achtervolcht. — Dese papen gaen blootshooft, blootsvoets, met een swart stockgen in haer hant, waerdoor beteijckent wert dat se Sarwackse priesters zijn en een ordre onder haer secte is, waeraen men t'onderscheijt van haer priesters kennen can, alsoo onder d'selve twee secten sijn, yder met een stockgen gaende en beyde Sarwackse priesters sijn, die op de selve maniere gecleet gaen, doch hebben een wit stockgen in de hant daer d'andere een swart hebben [1]), maer die vant swarte stockgen werden de divotichste ende geleerste gehouden, en meerder eere als die vant witte aengedaen werden; de differentie van haer gelove is seer weynich, evenwel conen nochte willen malcanderen niet verstaen, soodat wijt selve mede niet wel

---

[1]) Dit doelt blijkbaar op de twee secten van Jainas: Digambaras (naaktloopers) en Śvetāmbaras (witjassen). Over het verschil in kleur van hun staf kan ik niets vinden, slechts de zwarte staf wordt vermeld, Elphinstone, History of India, pag. 118.

verstaen nochte begrijpen conen, ende soo men tselfde beschreeff naer haer seggen, teene directelyck tegen tandere stryden soude, en bij veele niet soude aengenomen coonen werden, en veele verwondert sijn, datter in een secte soo veel veranderinge gevonden wert; uijt dese spruijten noch veel andere bijloopers die mede Sarrawacken genaemt werden. De desen geloven niet datter een Godt is [1]), nochte weten van hem niet, maer seggen dat het geluck ende ongeluck regeert ende dat die wel doet, hiernae wel vinden sal; alsmen haer vraecht wat men doen moet om hiernaer wel te ontfangen of te leven, seggen veel vasten, aelmoessen te geven, en bidden aen hare verstorven sancten [2]) (die in steen in haer tempels uytgehouden staen) goet is ende tgeluck u dan meerder sal sijn; welcke sancten sy met verscheyde namen noemen ende 41.b.
syn van verscheyde vermogen; de desen hebben haer de wetten gegeven en d'selvige geleert mede in haer naergelaten boecken, beschrijvende dat alles niet meer als geluck ende ongeluck op dese werelt is, tsy off het ijemant qualyck ofte wel gaet ende dat de mensche, tgene doet vant geluck voor goet aengenomen wert, alles goet is ende hiernaer wel vinden sal ende diet geluck tegen is, syn doen niet goet bevallen can, ende syn arbeyt hem tot quaet strecken sal, alsoo sijn geluck hem geen goet toegeleijt heeft. So men haer vraecht, wie de goede wercken belonen en de quade straffen sal, seggen dat het geluck ofte de fortuijne die belonet ende na verdiensten straft, soo die goet geluck in de werelt gehadt heeft wert nae syn doot met geluck geloont ende heeft het nae sijn wensch; die in contrarie qualyck geluck gehadt heeft, sal nae sijn doot quaet geluck ende veel verdriets vinden.

Seggen mede dat de lucht, aerde, son, maen, sterre, water, wolcken, beesten ende alle vee, van gelycken boomen, met alle ende alles wat in hemel ende op aerde van syn selven is ende gene kennen, die d'selve geschapen ofte gemaect heeft, datter mede twee sonnen ende twee manen sijn [3]), die malcanderen vervangen, dach om dach de werelt verlichtende, dat de regen en de wint uijt sijn selven valt ende weijt sonder door yemant bestiert te werden,

[1]) Vgl. Jacobi in Encycl. of Rel. and Ethics, deel II, pag. 186. b: „Jainism is atheisticai if by atheism we understand the belief that there is no eternal Supreme God, Creator and Lord of all things, for the Jains flatly deny such a Supreme God".

[2]) De Tīrthankaras.

[3]) Vgl. Colebrooke, Misc. Essays, dl. II, pag. 224: „Accordingly they allot two suns and many moons.... and imagine that these appear, on alternate days, south and north of the Meru".

hart, sacht, veel ofte weynich, dat de donder en blicxem van sich selven lichtende rammelt, zoo hart ende sacht als thaer gevalt sonder alsvooren van yemant bestiert te werden, geloven niet datter een hemel, hel ofte vagevier is, daerinne met die vant pausdom seer discorderen, eyntelijcken geloven nochte weten van geen godt, veel min van eenige sijner geboden, seggen dat, wanneer in dese wereld sterven, de siele datelijck weder in een ander mensch, beest ofte veracht cruypende gedierte vaert, naer de fortuijne haer goet ofte quaet deijlt, daer de siele hem mede te vreden moet houden ende syn geluck sodanich geweest is.

Soo dese siele van de verstorven in een veracht beest vaert, soo heeft de fortuijne hem tegen geweest, ende al syn bidden, ael-
42.a. moessen geven, vasten ende goede wercken heeft || de fortuijne voor quaet aengenomen, ende wanneer de siel in een mensch, beest ofte diergelijcke schepsel vaeren (dat onder haer niet veracht is) alsoo verscheyden beesten hebben die weynich min als een menschen schepsel achten, heeft de fortuyne hem mededegedeijlt tgeen gunstich geweest van tgene op dese werelt gedaen heeft alle ten goeden geduijt .Soo wanneer de siele hem transformeert uijt het eene lichaem int andere, vaert het altijt in een wijffgen ofte femenien ende wanneer een vrouwe, wijffgen soot een beest is ofte gevogelte bevrucht wert, gaet dese siele in dat gebooren kint ofte beestiael, soo dat dese siele daerin weder op de fortuijne leeft tot het selve weder sterft, soo dat eyndelycken gesuijvert sijnde met alle de fortuijne door de werelt sweeft; houden voor seecker dat de siele van quade ende boose menschen in slangen, serpenten, padden ende diergelijcke cruypende gedierte varen, die de fortuijne niets goets toewijst als continueerlijck daerin te leven en beschadigen een yder die coonen; varen mede wel in vissen, ende andere beesten, die haer in de see onthouden; eyntelycken seggen, datter niets is als de fortuijne, ende d'selve absoluijt commandeert ende alles bestiert dat in de werelt geschiet, en niets geregeert wort als door hem tsij hoedanich geluck ofte ongeluck de mensche toecomt. Geloven mede niet datter een hemel is, daer de siele (alsse) alles voldaen heeft rusten sal, maer dat de locht, sterren, son ende maen uyt hem selven is, op de maniere als een hemel ofte overtrecksel in een camer, daer yemant van buijtenen in comende niet weten can wie d'selve daer gespannen heeft, alleenlyck d'selve siet en geen andere seeckerheijt daer verder van weet; van gelycken seggen de lucht

sterren ende wolcken wel sien ende niet anders geloven connen als door geval ofte fortuijne; daer uijt men genoch speuren can, hoe sij in al haer doen, wercken ende ommegangen wesen moeten, meer veele onredelycke dieren die noch haer heere kennen, als menschen gelijck.

Dese caste wert van de drie andere voornoemde voor de snootste onbehoorlijck ende verachtste secte gehouden, die op aerde wesen mach, ende genochsaem voor verdoemt, waervan sij in haer wet gewaerschout werden, mette selve niet te vermengen, ende van haer wachten moeten, meer als een smettige siecte, te weten voor desulcke, die niet gelove datter een *ram ram* [1]) ofte *permisseer* [1]) is, die alles wat in de werelt leeft ofte sweeft, alsmede 42.b
de son, maen, locht en sterren gemaect heeft ende d'selven dagelijcx regeert naer syn welbehagen, aen welcke dese drie volgende secten meest geloven, doch kennen geen Cristum.

Eenige van dese drie volgende casten mogen in dese Sarwacxe huijsen eeten, drincken, nochte voet binnen de deure setten, alwaert schoon dat van haer vijant ofte eenich wilt gedierte omgebracht ofte verscheurt soude connen werden en met in haer huijsen te loopen bevrijt conden sijn.

Soo wanneer eenige van de drie volgende secten bij ongeluck sonder weten in dese voornoemde Sarwacxe huyse quame ofte in de wech door haer aent lichaem ofte clederen geraect werden, souden seer bedroeft en treurich naer huijs gaen, ende haer ongeluck bewenen, dat in sulcken onreyn menschenhuys geweest ofte aen syn clederen geraect was. Dese hare tempels [2]) ofte pagoden sijn int viercant gebout boven plat ende in de midden met een viercant open gat, waerover een cleyn huijsgen staet meest met pannen gedect ende somwijlen geplaveijt; onder welck huijsgen ofte dackgen dat meest aent Oostende van haer tempels is (die sij in haer spraecke *deera* [3]) noemen) een outaer met veele affgodenhuijsgens en beelden staet, seer cierlijck ende wel gemaect, twee ende somwijlen drie vadem hooch, boven scharp toegaende, int viercant onder gemeen 8 a 10 vadem groot, met drie a 4 solderingen waerop gemelte goden ofte *pagoden* (soo sij se noemen) een yder naer syn staet ende aensienlijckheijt gestelt is, welcke goden sij voor fortu-

---

[1]) Rāma, de incarnatie van Viṣṇu; Permisseer (parameśvara) is of Viṣṇu of Śiva; hier is echter blijkbaar Parabrahma bedoeld, vgl. noot 4 op pag. 84.

[2]) Vgl. Wilson, Selected works, deel 1, pag. 343 vgg., Elphinstone, op. cit., pag. 118.

[3]) Het woord is niet terecht te brengen.

nabile ofte geluckige mannen in haer leven gehouden hebben, daerom sy oock aen haer bidden, dat d'selve fortuijne die haer goet gedaen heeft mede dienen ende toecomen mach; houden dese beelden voor getuijge ende wetgevers van de fortuijne ende, soo haer naer volgen, haer d'selve dienen sal ende hoe meer aelmoessen aen de dienaers van de tempels geven en weynich gedierten dooden, de sancten eer bewijsen ende voor d'selve doen speelen ende dansen, hoe haer fortuyne beter wesen sal. Dese tempels ofte pagoden syn veele en verscheyden in alle steden, de gemene niet
43.a. meer als 30 || 40 a 50 vadem int viercant, rontomme met een muyr opgetrocken ende boven geplaveijt, uytgesondert het viercante gat dat aent oosteynde daerin is als vooren geseyt, synde de muijren daervan gemeen twee vadem hooch sonder eenige glasen ofte veynsters daerin, met een deur gemeenlyck aen de Westsyde. Hare beelden sijn veel van steen gemaect, haere plaetsen daer sitten ofte staen, zijn met veel lampen omhangen, die den avont aencomende alle ontsteecken, ter eeren dese beelden, twelck de grootste eer is (soo sij seggen) die haer aendoen conen; houden het voor een van de voornaemste stucken haers wets, dat de tempels des smorgens vroech voor ende alleer haer selven gewassen hebben gaen besoecken ende de heyligen groeten, des avonts gaen gemeen dagelicx daerin, voornamelyck in de maent Augusti [1]), alsoot dan haer grootste feestmaent vant geheele jaer is; in deze maent vasten veel, waardoor gesuijvert werden van veele begane misdaden, die de fortuijne haer heeft toegedeelt, de sommige boven naturen soot schijnt, seggen 20, 25 a 30 dagen ende meer, sonder eenich broot, melck ofte diergelycke spijse te nutten haer onthouden connen, den tijt met bidden ende vasten passerende, alleen water ende eenich gewreven hout op een steen [2]) (waervan tsap seer bitter is) nutten ofte gebruycken. Ick ende meer andere Nederlanders hebben verscheyde vrouwen gesien, die men seyden voor waerachtich te sijn, de sommige 15, 20 a 25 dagen gevast te hebben sonder meer als water ende dit gewreven hout daerin gedaen genut te hebben; off het waer is laete daer, dan wat ons aengaet can het beter aennemen als verwerpen, alsoot van loffwaerdige persoonen verstaen ende verscheyden malen diergelycke persoonen seer debiel ende ongevallijcken gesien hebben. In dese voornoemde maent Augusti, welck begint wanneer de maen in deselve maent gesien wert, gaen

[1]) Zie M. Stevenson in Encycl. of Rel. and Ethics, dl. V, pag. 875. b.

[2]) Vgl. pag. 100 (n. 3), midden.

veel ende verscheyde malen haer tempels besoecken, somwijlen twee, drie ende wel viermael des daechs in deselve comende offert een yegelijck naer sijn vermogen haer affgoden die meest beminnen; dit gedaen synde, gaen bij malcanderen naer haer wijse plat op de aerde neder sitten een halff uijr lanck in haer selven biddende met devotie malcanderen aensiende, daernaer beginnen malcanderen aen te spreecken ende te || discoereren den eenen van sijn 43.b.
negotie, omegangen, vrienden, ouders ende diergelycke, sommige van haer voorsaeten, coningen en regenten, in somma een yder naer hem in de sin comt; hare heijligen ende daden derselver, werden in dese discoersen mede wel geroemt ende aengeroert, doch het minste, dat is al haer leer, oeffeninge en goodtsdienste die in haer tempels gebruijct werden; hare papen prediecken nochte leesen uijt geen boecken haer de wetten voor, alleenlyck vertellen (soo men haer vraecht) de daden van sodanige affgoden ende het leven derselver, hoe ende in wat manieren sy haer gedragen hebben. Dit is tgene de papen de gemeente weten te leeren ende voor te stellen, ende al haer leringe die tot onderwijs van hare gemeente voortbrengen conen, is dese, doch om haer gemeente door haer devotie te stichten sitten seer modest omtrent het outaer met een doeck voor haer mont, omdat haer uytgaende asem geen vliegen, muggen off diergelycke dooden soude alsvooren geseijt, twelck sij de gemeente mede inscharpen ende wijs maecken, tselve een van haer voornaemste hooftstucken der leere is.

Een yder die in dese tempels comt, tsy van haer off een ander gelove, moet voor de goden offeren, een yegelick naer vermogen, waertoe voor yder outaer in haar tempels een coperen becken gestelt is, op der aerden neder, waer een yder tgene offert inwerpt. Dit gedaen synde wert van een priester die bijt selve becken sit met eenige smeringe van sandelen, agelen hout ende ruyckende olijen gemaect, aent voorhooft en de ooren bestreken mede op syn clederen, twelck een groote eere ende teecken is de tempels en de affgoden besocht heeft, ende ter eeren van haer dese smeringe ontfangen en aen haer lijff dragen, daermede geabserveert en perdoen van veele sonden heeft vercregen.

Ondertusschen dat dese gemeente in haer tempels by den anderen sitten, werden de affgoden met dansen singen en spelen van mannen ende vrouwen die daer toe gebruijct werden vereert op verscheyden instrumenten, trommelen, trompetten, scharmeijen fluijten, veelen ende diergelycke instrumenten meer, welcke sin-

gers en speelluyden weynich anders doen als desen dienst van haer goden, waervan sy haer generen; tgelt daer dese mede betaelt werden comt uijtte offerkiste ofte becken, dat voort outaer staet vooren geseijt; toverschot daervan wert gebruijct tot cieraet en opproncken van haer goden. Dese versamelingen, dans ende gespel deurt gemeenlyck drie a 4 uren, twelcke gedaen synde, een yder
44.a. gaet ter plaetse daervan node is || d'eene naer zijn werck d'ander naer syn negotie off daer te doen heeft. Hebben in geen gebruycke haer dooden te begraven, maer verbranden d'selve in de plaetse van te begraven, uytgesondert de kinderen die geen drie jaren out sijn, d'welcke in de aerde geleijt werden; dese hare vrouwen mogen naer toverlyden van haer man niet weder trouwen, maer soo haer leven eyndigen, waermede met de Bissynos [1]) wel overeencomen, alsmede in haer trouwen, bruijloften, feesten ende dienaengaende, alsoo d'selve mede niet hertrouwen mogen naet overlyden van haer man. Onder dese secte ist een ijder geoorlooft paep ofte priesters te werden, als maer op de maniere van de selvige gecleet ende haer gebruycke navolgen willen, soo dat de geleertheyt onder haer geen plaets heeft ende een yegelick hem daerin mach begeven als de sermonije naervolgen wil, soo in haer cledinge als eeten, waer uijt lichtelyck te bemercken is wat kennisse onder ende by dese priesters is, die alleenlyck met het gemene leven van de werelt een weynich te besnoeijen priesters conen werden, alwarent kinderen van 6 a 7 jaar; hare vrouwen, die de werelt affsnyden willen, mogen soo wel tot het priesterampt comen als de manspersoonen, ende wert haer niet meerder als de mans ontseyt, doch moeten niet onder de twintich jaren sijn, soodat ouder wesen moeten als de manspersoonen.

Dese priesters [2]) hebben geen vrouwen, noch de priesteressen geen mans, mogen mette selve geen gemeenschap houden ofte vermengen, alsoo, eer tot haer priesterampt gegaen syn, aen haer goden reynicheijt belooft hebben. Het teecken daer men dese priesters uijterlijck aen kennen kan, is dat altijt gaen met blooten hooffde, hebbende een wit ofte swart stockgen in de hant met het bovenlijff naect op de maniere als hiervooren verhaelt. Wanneer yemant onder dese secte voorneemt priester te werden, mach syn getroude vrouwe verlaten en vrylyck van haer scheyden; van gelycke mach een vrouwe haer man verlaten en priesteresse werden,

---

[1]) Vgl. beneden.

[2]) De Yatis dus, vgl. noot 1 op pag. 75.

welcke verlaten vrouwe soo wel als een weduwe niet wedertrouwen mach, naer de doot ofte het priesterampt haer eens gescheyden heeft, maer moeten haer leven in dien staet eyndigen.

Onder dese secte vint men verscheyde die aen malcanderen soo wel vrou als man by haer leven reynicheijt beloven en met den anderen leven ofte se gescheyden ende noyt getrout waren geweest, sonder eenige conversatie meer te hebben, twelcken zij (soo seggen) stricktelyck aen wedersyden achtervolgen ende soo haer leven eynden, doch dit siet men meest onder oude maer niet veel onder jonge gepaerde geschieden. Deze papen werden genoemt 44.b.
Siewerat [1]), in welckens huijsen geen andere Benjanen comen sullen nochte mogen, dat meer is, aen haer lijff ofte cledinge niet raecken, want sij haer onreyn ende voor vervloect houden, als hiervooren geseyt hebbe, doch dese onreynicheijt wert de papen toegeeygent, maer niet alle de personen die van de *Sarwacxs* secten syn, alsoo de andere drie secten met haer dagelycx comanschap drijven, converseren mede wel in haer huysen; dese comen mede wel in d'andere drie secten haer huijsen, maer geen van haer papen.

Dit is soo veele aengaet de *Sarwacse* secte, hare goodtsdiensten ommeganck, costuijme ende tgene daeraen dependeert, twelcken met naersticheyt ondervraecht als door experientie ondervonden hebben, sullen vorder gaen totte tweede secte, welcke syn de *Samaraten*, die haer ommeganck en costuijme int corte een weynich beschrijven sullen, voor soo veele ons bewust is.

Wat aengaet de tweede secte, welcke *Samaraten* [2]) genoemt werden, de dese sullen mede soo wel als de voorgaende geen gedierte ter werelt dooden dat leven ontfangen heeft veel min tselve eeten, uytgesondert de smits, timmerluij, swaertvegers, barbiers, schoenmakers, wevers, verwers, cloppers ende diergelycke ambachtslieden meer die meestal van desen sectens gelove sijn, d'welcken geoorlooft is bockenvleys ende vis te eeten en geen andere spijsen meer dat leven ontfangen heeft; dittos vermogen mede

---

[1]) Vgl. H. Lord, Display of two forraigne sects in the East Indies (1630), pag. 72: „(Jainas) called by the Banians *Verteas*, by the Moores *Sevrahs*"; vgl. ook noot 1 op pag. 75 (syauras), en over de Verteas noot 5 op pag. 49 van Drie oude Portug. verhandelingen over het Hindoeïsme.

[2]) Hiermede zijn bedoeld de zoogenaamde Smārtas, waarover een Gujarātī woordenboek zegt: „a brāhmin skilled in jurisprudence and traditional law (nl. de smṛti), one belonging to the sect of Śaṅkarāchārya"; verder vgl. het artikel van Rice in Encycl. of Rel. and Ethics, deel XI, pag. 631.

stercken dranck te drincken, als wijn, arrack, *touwack* [1]), *bosa* [2]) *post* [3]) ende diergelycke hierlantse dranck. Dese arbeytsluyden sijn in cleyne aensien onder dese secte, vermits vleijs en vis eeten mede wijn drincken, twelck in haer wet scharp verboden wert, ende hoewel dese vleys eeten, sullent daeromme niet dooden, maer gaen copent ter plaetse daert door de Mooren geslacht en vercoft wort; haer wet verbiet seer strictelyck dat men geen gedierte hoe tselve genaemt mach werden dooden sal en dat degene diet doet onreijn ende uijt haer caste verstooten syn; niettemin wert het onder de arbeytsluyden als vooren geseyt opentlyck gedaen, seggen sonder tselve te nutten niet machtich syn te arbeyden; doch vint men onder dese arbeystluyden die religieus syn
45.a. ende geen vleijs, vis noch || starcken dranck nutten sullen, en niet minder haer werck als andere doen connen. Dit volckgen ofte natie generen haer met alderhande comanschappen, winckel houden, hantwercken, oeffenen haer mede in den oorloch, begeven haer tot schrijvers, wisselaers en diergelycke bedieningen meer, soo dat onder dese secte meest alle hantwercken gemaect en offitien bedient werden alsmede onder de voorverhaelde *Sarwacx* gedaen wert, die hierin met d'anderen niet veel verschelen.

Onder dese is het trouwen, bruijloften, tonderhouden van hare feestdagen ende diergelycke sermonije meest alst mette voorgaende secte is, maer verschelen veel metten anderen int gelooff, want de desen geloven [4]) datter een is, die alle dinck geschapen, gemaect ende dagelycx noch naer syn wil regeert ende onderhout, d'welcke sij in haar spraecke *Permisseer* noemen; beneffen dese *Permisseer* hebben noch drie andere die se mede eeren ende in soo groote (off weynich min) respect als haer *Permisseer* houden; dese drie hebben elck een offitie en noemen d'selve als volcht, de eerste *Brimma*, de tweede *Bissinae* en de leste *Mayis*; de eerste, die *Brimma* genaemt is, heeft de macht over alle de sielen en heeft d'selve in sijn gewelt, deelt die uijt aen degeene diet hem gelieft,

---

[1]) toeak of toewak (Mal. *toacca*), de gegiste drank bereid uit het sap van verschillende palmsoorten.

[2]) Niet door ons terecht te brengen; komt ook pag. 89 voor.

[3]) Vgl. noot 2 op pag. 61.

[4]) Vgl. Rice in Encycl. of Rel. and Ethics, deel XI, pag. 630a: „The leading tenet of the sect is the recognition of Brahma Parabrahma (by G. de Jongh Permisseer) as the only existing being, the sole cause and supreme ruler of the universe, and as distinct from Śiva (de Jongh's Mayis, d. i. Maheśa), Viṣṇu (de Jongh's Bissinae), Brahmā" (De Jongh's Brimma).

met voorweten van *Permisseer*, die hem d'selve ordonneert te geven aen eenich mensch ofte beest naet hem wel gevalt. Daermede heeft dese *Brimma* uijt ende syn werck gedaen, de tweede, welcke *Bissina* is leert ende onderwijst de werelt naer *Permisseers* gebodt te leven, versorcht de werelt van spijs en dranck, geeft het cooren ende andere vruchten syn wasdom, naerdat *Brimma* tleven daerin gegeven heeft, dat aen hem staet. Dese *Bissinae* heeft haer mede wetten voorgeschreven, in vier boecken [1]) gedeelt, die hij haer naergelaten heeft waer naer zij leven, en soo scharp onderhouden als eenichsints conen; de derde welcke sy *Mayis* noemen heeft de macht te dooden, ende nae gedoot heeft sent de siele bij een secretaris van *Permisseer*, welcke siele daer sijn reeckeninge ontfanckt van alle syn doen, goet off quaet, dat op de aerde synde gedaen heeft; dit gedaen synde wert bij *Permisseer* gebracht, die gebiet d'selve te brengen, daer verordonneert is, naer || dat veel 45.b.
goets off quaets in sijn leven op de werelt bedreven heeft. Die dan weder naer sijn sententie ontfangen hebbende (alsoo niet suijver geoordeelt wert) in een beest geoordeelt wert te varen naer veel ofte weynich penitentie te lyden heeft. Soo weynich te voldoen heeft, wert geordonneert in een osse ofte coe (die sij seer geluckich houden) te gaan, en soo veel schults te voldoen hebben, wert geordonneert in een oliphant, buffel, bock, luijpert, esel ofte diergelycke beestiael, mede wel in slangen, padden, off diergelycke cruypende beesten, gelovende haer sielen in tlichaem van dese beesten en door den arbeyt die doen gesuyvert conen werden, ende alsoo d'selve voor een vagevier haerder sielen gebruijcken, als die vant pausdom haer purgatoriam doen. Dese siele nu reyn zijnde wert by *Permisseer* gebracht ende bij hem voor syn dienaer aengenomen, dan, bij soo verre het beest daer een siele om voldoeninge synder sonden ingevaren was, sturft, eer d'selve heel suyver ware, soo wert dien terstont weder in een ander beest geordonneert, daer soo lange in moet blijven tot heel suyver ende syn opgeleyde penitentie ten uytersten voldaen heeft; voldaen synde sterft het beest ende de siele gaet recht naer *Permisseer*, daer se een dienaer van blijft alsvooren.

Dese hebben mede een gebruycke haere dooden te verbranden, uytgeseyt hare kinderen die geen drie jaren out sijn, welcke zij begraven [2]), waerin een maniere volgen als de voorgenoemde *Sar-*

[1]) De vier Wedas.

[2]) Vgl. W. Caland, Die altind. Todten- und Bestattungsgebräuche, § 49.

wacken. Hare dooden werden op de cant van een reviere ofte lopent water gebracht, alwaer d'selve gewasschen werden ende daernaer op een beddinge van gestapelt hout twee voeten hooch ofte daeromtrent geleyt, ende weder met hout bedect, een voet hooch, daer den brant dan ingesteken wert, ende werden soo tot pulfer verbrant; somwijlen wert dit hout wel met botter en olij begooten, dat het te beter branden sal, en meerder eere voor de dooden is als allene met slecht hout verbrant te werden. Veele onder haer principalen die van vermogen sijn, werden heel sieck synde en weynich hoop van beterschap in haer te verwachten is, veeltijt aen de cant van een reviere gebracht, die daer sterven, dat onder haer een groote eere en voor saliger geacht wert als ofse in haer huysen gestorven ware, alsoot een van de principaelste geboden haerder wet is, ende de salicheyt betreft; dese so op de cante van de
46.a. revier stervende werden op de selve plaetse || daechs daeraen verbrant, alsoo haer dooden niet meer als 24 uren ofte daeromtrent onverbrant houden, op datter geen onsuijver gedierte in ofte aen haer lichaem gevoet werde. Onder dese secten vint men veel vrouwen die haer selven na de doot van haer man ende int vier daer hij verbrant werdt mede laten verbranden, jae somwijlen met een goede coeragie int vier springende, als mede haer selven met haer doode man in een huijsgen van droge dorenen gevlochten laten besluijten, twelcke zij selven met een coragie aen brant steecken, ende verbranden soo met haer doode man; dit huijsgen van dese vrouwen binnen aengesteecken sijnde, wert het van buijten mede tot veele plaetsen van de naeste vrienden ende hare priesters (die met toersen gereet staen) aengesteecken met een groot geschreuw, geclap in de handen, trommelen, ende fluijten, twelck sy doen om tgeschreuw van de vrouwe niet te hooren; dit wert hier voor een groote eere en een vrouw van eerlick geslacht gehouden, die haer selven met haer doode man laet verbranden, seggen mede tselve uijt grote lieffde ende affectie, die tot hem in syn leven gedragen heeft, doet, ten anderen wert het haer van haer papen geleert (twelck sy vastelyck geloven) dat *Permisseer* desulcke hiernamaels met haer man veel meer vreuchden sal laten genieten als voordesen gedaen heeft, ende niet alleen soo veel maer mael [1]) meer geneuchten, leven ende vermaeck sal laten genieten, twelck een groote aenlockinge voor de vrouwen is, die voor soo corten pijn sulcken leven weder te verwachten en toegeseijt wert. Het is seecker

[1]) Lees waarsch. „sooveel meermael".

(hoewel ongelooffelyck schynt), dat de vrouwen hierin een vast geloven stellen ende tselve voorseecker houden, souden haer anders soo niet laten verbranden, alsoo het doen en laten aen haer wille staet.

Wanneer [1]) hare vrouwen gelegen sijn ende een soon ofte dochter ter werelt gebracht hebben, wert des anderen daechs by dat gebooren kint een inctpot, pampier en schrijffpen mede een pijl ende booch (twelck wapenen ter oorloch zijn) in de camer daer de moeder met het kint is, gebracht, d'welcke zij drie dagen in de selve camer laten staen, waerbij zij seggen willen, eerstelijck met den inctpot, papier en pen, dat *Bissina* haer kint de wetten ende het geluck in sijn voorhooft wil schrijven, ende dat op dese werelt wel en vreuchdich leven mach ||. Met de booch en pijlen willen sij 46.b.
beduijden, dat het kint sijn geluck ten oorloge groot wesen mach, soot daer toe genegen is ende gebruyct wert, dat ditto *Bissina* mede syn goede geluck ten oorloge met dese penne in syn voorhooft schrijven wil, soo wel alst geluck der coopmanschappen; en als de drie dagen soo gepasseert synde, nemen den inctpot, papier en pennen die onbeschadicht ist, van gelycken den booch en pylen die onverbroocken sijn, wederom uijt de camer, met groote blyschap en contentement, gelovende dat *Bissina* dit kint alle syn geluck en ongeluck perfect in syn voorhooft geschreven heeft, en geluckich in syn leven wesen sal.

Onder dese secte is mede een natie die men *Raspoeten* noemt, d'welcke haer vrouwen uijt lieffde tot haer mans hebben meest met haer doode mans selven sullen verbranden; dat onder haer grote eere is ende veel van groote meesters vrouwen geschiet, wanneer dittos subijt sterven ofte in eenich veltslach blijven, jae niet alleen haer vrouwen, die somwijlen 2 3 ende meer hebben, maer mede alle haer huijsgesin als dienaers tot de selvige haer kinderen toe, welcken alle met een coragie int vier springen, het leven met haer wil verlatende, en gewillich met haer heere verbranden, en soo d'selve van heel grooten staet sijn, werden weijnich van haer dienaers geexcuseert, en soo eenige, als somwijlen wel gebeurt, onwillich waren met haer heere te laten verbranden ende dselve van grooten staet is als geseyt, werden eenige van haer, die onwillich sijn tegen haer wil ende danck daerin gebracht, ende moeten hoewel niet genegen sijn haer laten verbranden.

---

[1]) Dit ongetwijfeld zeer laat gebruik wordt niet in de Gṛhyasûtras en verwante teksten medegedeeld.

Sommige vande grooten heeren wanneer sieck sijn ofte in eenich veltslach gaen, bespreecken wel dat geensints begeren haere vrouwen naet overlyden van haer verbrant sullen werden, alwaertsoo dat sy tselffve ernstlick begeerden te doen, nochte geenige ofte weijnich van syne dienaers, dan soo sulcken heere sonder daervan mentie gemaect hebbende sterft, sullen de vrouwen die hem lieff hebben haerselven met tdoode lichaem laten verbranden, daer de dienaers het meestendeel navolgen, in manieren als vooren, doch de vrouwen van dese heeren zijn niet verobligeert ofte moeten haerselven niet laten verbranden tegen haer wille nae sijn doot,
47.a. maer doenent selve uijt lieffde die tot hem dragen; || daer benevens wert haer als mede alle de dienaers, vande *bamans* [1]) (welcke haer priesters syn) geleert ende ingeprent, dat alle die haer met hare heere gewillich laten verbranden, weder metten anderen in een onkennelicke plaetse leven sullen, opde selve maniere ende met veel meerder vreuchden als in dese werelt gedaen hebben, alleenlyck dat den anderen niet kennen sullen, alsoo weder op een nieuw gebooren en de siele uijt haer lichaem scheydende weder in een swangere vrouwe gaet ende soo weder gebaert ofte gebooren wert, waer metten anderen (soo heer, vrouw als dienaers) een ijder weder naer syn staet en bedieningen onkenbaar vroylick leven en de dienaers haer meesters en vrouwen onwetende dienen en leven sullen en op de selffde maniere naderhant noch ses mael weder herbooren werden, en soo wanneer de sestemael gestorven sijn de siele, sonder eenich angst ofte aenstoot te lyden, directelyck bij *Permisseer* gaet, alsoo sijn misdaden door het verbranden en ses mael herboren te werden gesuijvert sijn, vastelijck gelovende tselve tot voldoeninge haerder sonden genoch en doort verbranden alles gesuijvert is.

Onder dese die met haer meesters verbranden sijn geene vrienden, broeders, kinderen nochte eenich van de overleden sijn geslachte, alsoo d'selve niet met hem verbranden mogen als alleenlyck sijn vrouw ende somwijlen eenige dienaers.

De caste ofte secte van *Raspouten* [2]) sijn wel de beste ende onversaechste krijsluijden in dese quartieren van Gouseratten, seer moedich ende fors, sullen haer selven liever in prijckel vant leven geven

---

[1]) In sommige streken van Indië heeten de Brahmanen: Bahmans, H. J. 111 b.; het kan evenwel hier een slordigheid zijn voor Bramans, vgl. pag. 92 waar voor *brannans* is te lezen: *brammans* of *bramans*.

[2]) Vgl. noot 2 op pag. 69.

als eenich onrecht te lyden; men hout voorseecker de sommige soo trots ende hoochmoedich sijn, dat te paerde sittende haer voor geen putten, hagen, grachten off diergelycke ontsien noch d'selve wycken sullen, om tprijckel vandaer in te ryden tontgaen, alsoo onbeschaemt ende opentlyck derven zeggen datter niets is hoe gevaerlijck twesen mochte daer een *Raspoete* voor behoorde te wijcken, ten ware dese hare paerden beter wegen sochten als sij d'selve leyden willen, souden veel meer ongeluck gemoeten als nu doen; men bevint in eenige haerder oude historie geschreven onder andere hare moedich ende onversaecheyt meer, datter vijff 47.b.
derselver *Raspoetse* casten, te paerde comende van een plaetse te lande daer op den boer geweest waren, vermoeijt sijnde, daerenboven den avont haer bevallende, genootsaect waren het naeste dorp tot ruste van haer ende hare paerden te kiesen, daer sij een cleijn ledich huijsgen (met stroij gedeckt) vonden, waer sij haer selven ende paerden nedersloegen, en naer een weynich gerust hebbende metten anderen een seeckeren dranck (die sij *boosa* [1]) en *post* [1]) noemen) droncken soo dat eijntelycken verheucht werden; ondertusschen is bij ongeval brant in dit dorp gecomen, dien seer hart naer dit huijsgen, daer ditto *Raspoeten* in waren, quam, waer over van veele gewaerschout werden daer uijt te willen gaen, alsoo dit huysgen mede in brant begonde te raecken, waerop drie van dese vijff antwoorde: sullen wij voor de brant wijcken, wij hebben noyt voor ijemant op aerde geweecken, die ons met forsse aenquam, den brant die ons met syn snelheijt aencompt en meent te vervaren, mach voor ons wijcken, doch twee van deze vijff, siende den brant hart naerderde, wilden wijcken doch werden van d'andere drie verhindert ende met pratgens gehouden, menende dat zij haer mede soude laten verbranden twelck niet in den sin hadden, ende ten lesten, als de brant seer naecte, vluchten, treckende eene van dese drie tegen danck van hem uytte brant, en lieten d'andere verbranden; desen die uyt het vier vande andere twee getrocken werde, was seer bedroeft dat bij sijn andere twee compainjons niet verbrant, en voort vier geweecken was; dit voorverhaelde seijt ende hout men voorseecker geschiet te sijn, waervan de *Raspoeten* noch huyden ten dage roemen en haer onversaecheijt daermede te kennen willen geven, hoewelt onder de Mooren voor een groote onwetentheijt gehouden wert.

---

[1]) Vgl. noot 2 en 3 op pag. 84.

Men seyt ende hout voorseecker geschiet te sijn datter drie ruijters van de selve natie metten anderen overt velt rydende, by gevalle een groote vervallen put ontmoeten, daer eene van de selve met syn paert voorquam, twelck stil bleeff staen, waerover den meester daerop sittende verstoort werde, segge: vreest gij daer ick niet vrese, ende sult gij voor ijets ter werelt wijcken meer als ick doe, dat sal niet sijn, waermede hij tselve de sweeph en spooren geeft, twelck naer lange geslagen synde met syn meester (menende daerover te springen) te corte quam ende raecte daerin, soo dat de ruijter met syn paert in de selve versmooren moste, alsoo geen
48.a. remedie was haer daer uyt te trecken; dit was voor hem een groote eere ende wert onder de *Raspoeten* huydendaechs noch voor een loff van haer onversaecheyt verscheyden malen geroemt ende vertelt; dese ende diergelijcke onwetende hoochmoedige moetwil is in voorige tijden bij de *Raspoeten*, naer de historien schrijven ende oude luyden getuijgen, veel gepleecht, doch syn hedensdaechs op veele nae soo onwetent niet, niettemin syn de meestendeel seer moetwillich en opgeblasen, hoovaerdich, latende haer voortaen weynich haers gelycken zijn.

Onder dese *Samaraetse* secte vint men veele die op seeckere feestdagen, op de daecken van haer huysen gecoocte spijse setten, opdat de vogelen daervan sullen eeten, als mede apen ofte meercatten, die op sommige plaetsen veel sijn, waermede geloven wercken van caritaet doen, alsoo niet weten wat verstorven sielen in sodanige vogelen off beesten gevaren syn; d'sommige hebben in gebruijcke dat twaelff dagen lanck naer eenige van haer vrienden gestorven sijn, het gevogelte [1]) op haer dacken met verscheyde spijse die daer setten, voeden [1]), en coppen met soete melck daarbeneven tot haer dranck toebrengen, d'welck sy alle jaren eens op den dach dat haer vrient ofte ouders gestorven sijn, achtervolgen, vertrouwende het de overledens siele bij *Permisseer* (wanneer daer comt) aengenaem maecken sal, ende dat *Permisseer* haer op aerde daeromme meer geluck als andere die niet doen sal toesenden, alsoo alsvooren niet de vogelen maer d'affgestorven sielen, die in de selve gevaren mochte sijn, soo wel als de vogelen gevoet werden; onder dese secte vint men veele religeusen die niets eeten voor ende alleer sij daervan een weynich aen het gevogelte ofte gedierte gegeven hebben, twelck groote eere onder haer ende een

---

[1]) Vgl. Rogerius, Open deure pag. 75 met noot 1 (uitg. der Linschotenvereeniging).

van de voornaemste stucken haerder relegie gehouden wert; van tselve gevoelen synder onder alle de drie secten, doch onder de eene meer als d'andere.

Dit is soo veele aengaet de *Samaraetse* secte, soo van haer geloof ommeganck, handel, manieren en sijn gevolge, voor sooveele ons daervan bewust; derhalven thier by laten sullen en gaen totte derde secte, welcke zijn *Bissinoos*, die haer leven een weynich verhalen sullen.

De derde secte van dese vier werden *Bissino* [1]) genaemt, die int dooden der dieren en nutten der spijsen mette voorgaende overeen comen, alsoo niet nutten noch dooden sullen dat leven ontfangen heeft; sijn seer gestrict opt onderhouden van hare wetten mede int vieren van haere feestdagen, die gemeen in Julie ende Augusto sijn ||; sijn seer divoet in haer gebeden en sermonije te 48.b.
voldoen, voornamentlyck in haer vasten die 40 dagen deurt, beginnende in Julio ende eyndicht in Augusto, die sij in haer spraecke (off den uytganck daervan) *dijeuwali* [2]) noemen, in welcken tyt dagelicx in haer sinagogen gaen bidden en vasten tot savonts toe ende sommige twee a drie dagen achter den anderen.

Hebben beneven dese 40 noch andere verscheyde feestdagen meer, diese divotelycken vieren, voornamentlyck den eersten dach van alle manen, wanneer den gehelen dach niet eeten ende verscheyde malen in haer tempels gaen offeren ende de affgoden ofte *ram ram* [3]) (soo sy se noemen) besoecken ende aenbidden, voor haer knielende ende het hooft tegen d'aerde aendruckende, versoecke d'selve tot haer hulpe en tgene van noode hebben haer toesenden wil; veele synder die in plaetse van bidden voor hare sancten singen, welcken sanck sij houden als onder de Cristenen de psalmen ende loffsangen gedaen werden; seggen door ditto sanck *ram rams* eere verbreyt en sijn naem gepresen wert. Op hare feestdagen hebben veele dansers en speelders, soo vrouwen als mannen in haer tempels, welcke voor de steenen goden om haer te vereeren dansen en speelen op fluyten, trommels, beckens, en diergelycke hierlantse mosijcken; haere goden sijn cierlijck opgepronct, staen gemeen aen wedersyden aen tincomen van de deur in donckere plaetsen, de sommige met een ende twee dienaers ver-

[1]) De Vaiṣṇavas, die Viṣṇu als hoogste godheid vereeren.

[2]) Diwāli, het lampenfeest ter eere van Lakṣmī of Durgā, H. J. 308. b. en vgl. Rogerius, Open Deure, pag. 136 met noot 1.

[3]) Vgl. noot 1 op pag. 79.

geselschapt, die op haer waecken ende dienen, omhangen met veel ruijckende goude en paerle kettingen met braseletten van gout en steenen beset om haer armen en hooft, de ooren van boven tot beneden met pandanten behangen, haer voeten met costelicke voetringen verciert; rontomme haer staen veel brandende caersen en lampen, hebbende elck syn vrouwe nevens hem staen off sitten seer vet met olije en verwe bestreecken, daer een yder voor comt bidden ende offeren, principael tegen den avont. In dese pagoden ofte tempels hebben geen outaren als de *Sarwacken* doen, maer alleene haere goden in verscheyde huysgens staen; hare priesters die sy *brannans* [1]) noemen doen geen dienst in hare kercken met prediken ofte leesen voor de gemeente, maer onderrechten haer gemeenlyck de daden en tleven van sodanige sancten
49.a. || als daer staen (soomense daer naer vraecht); dit is den dienst die de priesters voor de gemeente doen, doch bij haer selven leesen ende ondersoecken haere wetboecken die verscheyden hebben; dese *bamans* ofte priesters werden gemeen van de gemeente gevoet ende onderhouden, tmeestendeel van die de kercken bedienen leven vande almoessen.

Wanneer dese coocken ofte eeten willen, moeten haer soo wel als de *Samaraetse* secte ontcleden ende wassen en daernaer haer spijse coocken, hebben alleenlijck een stuckgen linnen voor haer schamelheyt, alsoot niet geoorlooft is andere spijse als door haer selven *braman* off haer vrouwe gecooct te nutten, mogen geen spijse eeten die van de *Samaraten* off *Sarwacken* gecooct is. Wanneer de vrouwen haer spijse coocken, moeten haer soo wel als de mans wassen, doch is haer onderlijff ende borsten bedect, de armen en tvorderlijff naeckent, ende soodra gegeten hebben, cleden soo wel de mans als de vrouwen haer weder; jonge vrouwen van 20 a 25 jaren ist niet soo wel als oude vrouwen geoorlooft te coocken, alsoo het wassen ende ontcleden van haer soo wel niet voucht (als van de oude) die mede met haer volcomen clederen eeten, wanneer gewassen zijn, twelck de mans jongh noch out geoorlooft is te doen.

Haer vier daer haer spijse by coocken, is gemeen van coemist gemaect, die sij in de wegen ende stallen doen versamelen en niet gaern by vier van hout coocken, alsoo d'selve mist voor reijner en beter als thout houden, alsoo seggen het hout meerder worm

---

[1]) Vgl. noot 1 op pag. 88.

als de coemist subiect is, ende soo onwetende veel wormen verbranden connen. Men vint hier te lande dese coemist met groote menichte te coop in ronde coecken van de son gebacken met stroij vermenght, daer alle de Benjanen haer spijse by coocken, doch de Mooren gebruycken hout soo wel als de Cristenen doen; wanneer hare kinderen ses a 7 jaren out synde eeten ende en doen haer clederen niet uijt noch en wasschen haer lijff, alleenlyck hare handen en voeten dat voor de sulcke genoch is; soo ouder syn doen als vooren geseyt hebbe.

Dese sullen mede geen broot noch eenige spijse eeten, dat vier en twintich uren gebacken ofte gecooct is, door vrese datter eenich levendich gedierte in wesen mochte, || maer backen en 49.b.
coocken yder mael haer spijse, tsy door haer selven, *bamans* ofte vrouwen, als vooren geseyt. Haer dagelicxe spyse is groenten en moescruijden, erten en boonen, daer seer toe genegen sijn, comcommers, wortelen, rapen, cool, miloenen, pompoenen ende diergelycke aertvruchten; gebruyken veel botter, die in eenige feesten malcanderen somwijlen toedrincken, in maniere als op veele de wijn gedaen wert, doch niet boven twee a drie copgens, de groote van een gemeene roemer; dese botter is versch sonder sout ende wert twee a drie dagen naer gemaect is gesooden off gesmolten, die soo een jaer twee en meer can duren; eeten veel soete als gestremde melck, gebruycken veel carmelck tot haer dagelicxe dranck, eeten weynich caes, die hier te lande op veele plaetsen gemaect wert, als alleene die in yder syn eijgen huijs gemaect is, de andere werden aen de Mooren vercoft ende door haar genut; dese caesgens sijn cleijn ende niet meer als een ofte twee pont swaer, seer sout, connen mede niet lange duren, want door de hitten haest drooch werden ende dan sonder smaecke sijn; haer spijs is mede veel gesouten ende suijren *aetsgaer* [1]), diese van halff volwassen lamoenen, manges, rapen, wortelen en meer andere diergelycke vruchten maecken, mede van groene gember, curcuma, comcommers en peper, welcken gesouten wert op de maniere als de spaense olijven ende somwijlen, naer eenigen tyt gestaen heeft, de peeckel affgegoten ende met syn azijn bedect wert, die d'sommige seer gesont en smaeckelyck is, seer bequaem tot versche spyse te gebruycken.

Onder dese secte vint men veele coopluyden, maeckelaers, wis-

[1]) *āchār* (perzisch), bij Baldaeus (vgl. register op de heruitgave van Dr. de Jong, pag. 225) achaar.

selaers en hantwercxluijden; in haer polissijen en ommegangen sijn de andere secten seer gelijck, doch wel soo religeus en sinceer; in haer trouwen en bruyloften houden meest de maniere als de andere drie casten soodat onder haer allen weynich ofte geen differentie gevonden wert. Int verbranden van haere doden hebben deselve maniere als de voorgaende daervan geseyt hebbe, uytgesondert dat hare vrouwen noch dienaers mette selve verbrant mogen werden, alwaert schoon haer begeeren was, soudent ver-
50. a. hinderen. Eenige van dese op off in de wegen stervende en || geen gelegentheijt ware d'selve te conen verbranden, vermogen de dooden in de aerde te begraven ende soo bij gevalle yemant quame op see te sterven, mogen de dooden in see werpen soo niet doenlyck is d'selve aen lant te conen brengen, doch dit isser aff [1]) dat weynich Benjanen haer op de see begeven, daerover te sterven weynich subiect syn. Deze (wanneer te see gaen) vermogen niets te coocken, soo op de selve sijn, maer doen spyse coocken en backen met suyker, botter en olij voor haer reyse, dat haer geoorloft is te doen en d'selve te bewaren en nutten soo lange als goet houden conen, hoewel hiervooren geseyt hebbe dat geen spyse langer als 24 uren bewaren mogen, dese spyse wert niet gemeent, niet die men van suijcker, olij en botter bact, welcken men op alle reijse voor syn provisie mach medenemen.

Onder dese casten is in gebruijcke en een van de voornaemste poincten haerder wet, dat de vrouwen naet overlijden van hare man niet weder mogen trouwen, alwaert schoon dat se haer man noijt beslapen hadde, dat lichtelyck geschieden can, alsoo int gemeen en onder haer een gebruycke is, dat de kinderen 6 a 7 jaren out sijnde aen malcanderen trouwen en om de 13 a 14 jaren malcanderen laten beslapen.

Onder deselve secte is over hondert jaren off daeromtrent in gebruijcke geweest dat den eenen broeder den anderens huysvrouwe naer sijn doot trouwen ende beslapen mochte [2]) (soo d'selve noch ongetrout was) en syn broeders saet verwecken en, soo de tweede quame te sterven, soude de derde broeder ditto vrouwe trouwen mogen, en soo voort tot soo veele alsser wesen mochte; doch bevinden dat in haer wet tselve nu niet toegelaten wert ende gestrict verboden is, alsmede dat een vrouwe, haer man verlooren hebbende, ongetrout in den wedulicken staet haer leven

[1]) Vgl. noot 1 op pag. 74.
[2]) Dit is de bekende *niyoga*, vgl. Jolly, Recht und Sitte, pag. 70 vgg.

moet eijnden als vooren geseyt. Dese caste zijn de beste ende gestadichste van de andere drie soo in haren ommeganck, leven, spreecken en godtvresentheijt, seer ervaren coopluijden, goede reeckenen meest schrijvers, doch begeerlijck, twelck een gebreck onder haer allen is, en den anderen hier in niet veel verschelen; de consentie is bij haer seer ruijm, binden haer aende selve niet ||
seer hart; soo men in den handel met haer daer geen achtinge op 50.b.
en namen, souden veeltyt bedrogen werden. De stoffen ende maniere van hare cledinge is meest wit lywaet ende somwijlen in den couden tyt een gecoleurde rock van satijn, camelot off diergelycke daerover; eerstelyck hebben een witten tullebant om thooft twintich a 25 ellen lanck en $\frac{3}{4}$ breet met een lange witte fijne rock van lywaet hangende tot op haer voeten toe, die soo onder haer slincker arm toebinden met cleyne bantgens op de borst en buyck over den anderen slaende, op de maniere als een vrouwenschort ofte rock om de middel geployt synde, daeronder hebbende een stuck linden, sonder eenich naet om haer lijff ofte middel toegebonden, waervan de enden tusschen haer beenen door en achter op haer rugge (aen een coorde die om tlyff hebben) vastmaecken, in plaetse van een broeck, twelck in haer spraecke *langi* [1]) noemen; dragen geen coussen maer schoenen van leere op verscheyde maniere gemaect (gantsch geen gemeenschap met d'Euroopsche hebbende), om haer middel een stuck wit gevouden (drie vingers breet) linden damast ofte dier gelijcke, vijff a ses ellen lanck, twelck sij *commerbant* [2]) noemen; om haer hals ofte schouderen hebben een root, geel off groen cleet gemeenlyck vier a vyff ellen lanck en twee breet, dat sy *pomeri* [3]) noemen, welck sy gebruycken in plaetse van een mantel, is gemaect van fijn cameel ofte schaepshaer, dat gemeen cost 30, 35 a 40 gulden, daer soo mede overstraet gaen ofte ryden naer van staet sijn, hebbende swaert, pongaert noch eenich ander geweer bij haer, alsoo daer niemant leet mede mogen doen. — Dese als mede de drie andere secten hebben een gebruyck en is een van de voornaemste geboden haerder wet (d'welcke de een neerstiger als d'andere onderhout), dat haer alle morgen vroech in de reviere moe-

---

[1]) Hind. *lungî*, zie o. a. het citaat bij H. J. 519. b.: „Longui est une petite pièce de linge dont les Indiens se servent à cacher les parties naturelles".

[2]) Vgl. noot 2 op pag. 42.

[3]) Vgl. noot 3 op pag. 66.

ten gaen wasschen [1]), sooder een is, dat de sommige mede wel in haer huysen doen, naer de gelegentheyt toelaet ende het cout water verdragen connen, wanneer sy in de reviere gaen ende daerin sij gebruijcken veel sermonijen, met twater te werpen, haer te ||
51.a. wenden en dreijen verscheyde malen in de selve haer onderduijckende binnents monts leesen ende biddende, haer dickwils na de priesters ofte *baman* keerende, die opt strant ofte cant van de reviere, met een craemtgen van verscheyde smeringe, soo root, geel als anders versien, sit, biddende voor degeene die haer int water gaen wasschen, tsij vrouw, man off kint (also niemant hiervan geexcuseert wert) seggende in haer gebeden, dat sij getuijgen zijn van dese die haer wassen ende dat de son en mane haer mede reynigen ende suijveren wil van haere misdaden ende diergelycke beuselingen en sermonije meer gebruyckende. Eer den persoon van vrou, man off kint int water gaen wil, gaet eerst bij een van dese papen ofte *bamans* die daer veele sitten op de canten ofte water van de reviere elck net syn craemtgen als vooren en ontcleden haer by de selve tot op een ondercleetgen ofte *longentgen* [2]) (soo sijt noemen) toe, en leggen d'selve by de *baman* van wien haer ofte hem drie a 4 stroijtgens in de handen tusschen de duymen cruijswijs over malcanderen leggende gegeven wert, daermede na de reviere gaende ofte gaet. Onderwijlen dat gaet ende hem wascht wyst den priester ofte *baman* met syn hant na deselve, daerbeneven overluijt biddende, dat die gene gaet geluck ontmoeten mach, die hem in dit water wascht ende voorspoedich leven en alle hare goden favorabel wesen mogen. In dit gewas ende ondert water duycken hout dese 3 a 4 stroytgens tusschen syn duymen vast continueerlyck binnens monts biddende, welcke deurt gemeen $^1/_{16}$ van een uijr, daernaer comt den gewasschen uijt het water by den *baman* ofte priester sijn clederen weder aentreckende; dat gedaen synde stryct den *baman* hem ofte haer mette voorgeseyde roode, geele ofte andere smeringe voorthooft, aende neus, ooren als mede aen de hals, daermede sij de absolutie wech hebben, ende een teecken is van haer gewassen te hebben, twelck soo aen haer hooft, ooren, neus en hals opentlyck dragen, sonder affwasschen, dan als gaen eeten, daernae geven aenden

---

[1]) Over het bad vgl. Baldaeus, Afgoderije pag. 189 der heruitgave van Dr. de Jong met Bijlage F.

[2]) Hind. *langoṭī*: „a pretty broad piece of cotton cloth tied round the breech by men and boys bathing", H. J. 525. b.

baman een weynich rijs, tarruwe ofte mijlge, mede wel gelt naert haer gevalt tot danckbaerheyt van de benedictie die van hem doort smeren ontfangen hebben. || De *Bissinase* caste off geslachte 51.b.
hout weynich van dese smeringe en is onder haer niet veel in gebruycke, sijn wegen haer wet niet gehouden te doen, maer in de *Samaraetse* ende onder ambachtsluyden ist een van de voornaemste geboden en houdent voor ten uytersten nodich te zijn.

Dit is soo veele aengaet de derde secte van tgene ons daervan bewust en tot kennisse gecomen is, sullen vorder gaen totte vierde, welcke de *d'gogijse* caste is, en int corte verhalen tgene ons daervan kennelyck is ende ondervonden hebben.

De vierde secte ende laeste hooftsecte van de Benjanen wert genaemt *d'gogi* [1]), d'welcke haer met geen handel, bouwinge, hantwerck, comannije off diergelycke bemoeyen, mede geen gedierte dat leven ontfangen heeft, ofte daer leven incomen can doden ofte vernietigen, onthouden haer veel tyt buyten de steden op eenelycke plaetse, mede veel in cleyne als vervallen dorpen, in haer eenicheyt van de menschen gesepareert, daer sij haer tijt als een cluijsenaer met bidden ende vasten soo voornemen te eyndigen; de voornaemste daeraen bidden noemen sij in haer tale *Brim* [2]), die zij de eere van Godt geven, beneven hem bidden aen een heylich, die zij in haer spraecke *Maijis* [2]) noemen, d'welcke de wet die onderhouden haer geleert ende geboden heeft, die op deselve maniere gecleet ende in pelgrimmagie als sy nu doen, op aerde gegaen ende geleeft heeft. Dese secte heeft geen tempels nochte godthuysen op haer selven, maer behelpen haer met de tempels van de *Samaraetse* secte, niet om te bidden, hoewelt daer mede doen, maer om bij nacht daerin te slapen, want geen eygen noch huyrhuijsen bewoonen, twelck volgens hare wet is, derhalven vougen haer tegen den nacht in dese tempels die veel by de wegen op verscheyde plaetsen staen van steen ende calck opgebout; dese secte houden haer seer affwijsich van de menschen, gaen veel naect, alleenlyck een cleyn stroockgen linden voor haer schamelheijt hebbende, het geheele lijff, aensicht en al met assche bestreecken en waer || neer sitten hebben gemeen altijt asschen 52 a.

---

[1]) De schrijfwijze *d'gogi* (d'g heeft bij G. de Jongh de waarde van j, d. w. z. dzj) wijst op Jogī, de Hind. vorm van Skt. *yogī* (v. Twist: d'goegy). De Yogins zijn niet een bepaalde secte, doch veeleer asketen, sannyāsins.

[2]) D. i. Brahma (v. Twist: Bruijn!); over Mayis zie noot 4 op pag. 84.

omtrent haer leger, daer zij altijt met haer handen, stock ofte yetwes anders in besich sijn; thaer opt hooft laten se lange wassen twelcken sy vol asschen strijcken, dat soo met lange riemen aenden anderen gepapt synde byt hooft nederhanght; de sommige hebben daer vleugelen aen wedersyden vant hooft affgemaect, en achter een platte stroocke bij haer rugge nederhangende, sittende soo op de wegen en andere plaetsen onder eenich geboomte op de aerde neder, sonder yemant wie daer voor bijgaet ofte passeert eens aen te spreecken, alwaert oock soo dat eenige Benjanen haer aenspraecken off yetwes affvraechden, souden van thien reijsen qualick eens antwoorden; passeren verscheyde malen door groote en peupuleuse steden sonder yemant aen te spreecken off ergens naer te vragen, al ist als vooren geseyt men haer aenspraecke. De reden hiervan syn, dat sy haer te reijn ende suijver achten, hoewel vuijl ende stinckende genoch sijn, om met de gemene menschen te spreecken off haer te antwoorden, alsoo seggen heijligen (van haer godt, die sy *Brimma* ofte *Brim* noemen) syn. Dese sullen niemant vergen om yetwes van haer te begeren, mede niet bedelen alwaert soo dat se honger leden; maer, geeft men haer wat uijt goede wille, sij nement aen, seggen wanneer de luijden haer met geen spijse versorgen, dat *Brimma* haer voet ende cruijden als fruijten langs de wech wassende bestant genoch sijn haer te onderhouden. Dese eeten anders niet als haer goetwillich gegeven ende toegesonden wert. Van dese secte ofte caste synder sommige die twee, 3 a 4 dienaers achter haer hebben, op haer passen en dienstbaer zijn alleenlyck uijt goede affectie en yver haers geloofs, vertrouwende syluyden doort goede leven dat dese *d'gogins* leyden en sy sulcke heylige mannen dienen, daerdoor salich sullen zijn, en een van *Permisseers* dienaers werden, soo wel als de *d'gogins* die sy geloven nae haer overlyden in deze werelt recht na den hemel gaen sullen. Dese *d'gogins* sullen hare dienaers die eenige heeft niet belasten eenich eeten te halen, coopen ofte coocken, dan, soo d'selve yetwas doen uijt haer selven, sullent aennemen ende eeten, soo niet vasten soo lange datter ijemant wat geeft als vooren geseijt.

Dese secte reyst veel in alle plaetsen ende doort geheele lant,
52.b. houden geen vaste plaetsen, syn als pelgrimms, die geen || tuijs hebben, die meestal in woeste plaetsen haer onthoudende; dese *d'gogins* sijn generalyck onder de Benjanen in achtinge en werden voor religeuze mannen gehouden, uijtgesondert van de *Siewe-*

raetse secte [1]), die haer in genen deele eere noch respect bewysen.

Onder dese secte is de eene meer in achtinge als de andere, vermits den eenen geleerder, en int onderhouden haerder wetten veel gestricter en devoter als d'andere, die van de Benjanen, naer yders geleertheijt meest geeert ende voor de heylichste gehouden werden, houden haer voor seer geluckich, vermits de werelt niet aentrecken, ende haer alleene om godt ende hare heijligen te dienen beneerstigen, hebben onder haer geen souvereynen, sijn yegelick evenveel meesters, en die best haer wet volcht is de heylichste. Dese *d'gogins* hebben nochte trouwen geen vrouwen, vermengen haer in geender manieren daermede dat men can weten, sullen niet gaerne vrouwen aen haer lijff laten comen, als alleenlyck degene die haer commen eeren ende aenbidden, versoeckende onder haer gebet datse haer by *Brimma* zynde gedachtich wesen willen; dit gebet gedaen sijnde raken de *d'gogi* aende voeten mette handen en drucken haer hooft daeraen, somwijlen mette hant alleen raeckende die sij dan op haer hooft leggen, tot danckbaerheyt vande *d'gogijs* toesegginge aen haer, daermede sij naer huijs off daer te doen hebben gaen, menende veel verdient te hebben, dat dese *d'gogins* voeten geraect hebben. Dese *d'gogins* geloven, datter een is die alle dingen geschapen heeft en noch naer sijn wille en welgevalle regeert, d'welcke sy *Brim* noemen in haer tale; seggen dat dese al hetgeen geschapen, soowel wechnemen can als tselve gemaect heeft, mede dat dese *Brim* overal tegenwoordich is, soo wel in mensch als in alle geschapen gedierten, dat hij mede in geen forme ofte eenich gestalte van mensch off beest, maer soo claer schynende is, dat geen mensch ter werelt hem aensien ofte ooch op houden can, daerbij voegende dat hij de sijne het licht heeft gegeven en noch geeft, dat mede de son, maen || en sterren het licht van hem ontfangen en veel on- 53.a.
mogelicker hem te aenschouwen is alsoo de son sonder glas voor de oogen te hebben, soude connen aensien alsoo hij alles het licht als vooren gegeven heeft.

Soo wanneer de *d'gogins* dese werelt comen te overlijden, geloven vast, dat directelycken tot *Brim* en syn rijcke ingaen wie zij als godt achten ende daer altijt bij hem leven, van syn claerheyt deelachtich en daerinne vermenght werden, in welcken gestaltenisse sij hem dienen ende heijligen bij hem sijn, nevens hare *Maijs*,

---

[1]) Vgl. noot 1 op pag. 75 (syauras) en noot 1 op pag. 83 (sevrahs).

die de principale dienaer van hem is. Dese secte is gantsch niet bekoorlijck noch aenlockende, alsoo haer cledinge seer vuijl, onreijn en tlichaem niet minder is, sijn van suijverheyt de schouvagers [1]) in Europa niet seer ongelijck, hebben gantsch geen lust om haer lichaem te suijveren, maer gebruijcken alle neersticheijt om tselve vuijl ende onsienlyck te maken.

Daer haer lichaem mede smeren en onsienlijck maecken, is asch ende stoff van de straten, daer sij twee a drie mael des daechs mede strijcken en continueerlijck soo onderhouden, eyndigende haer leven in de selve staet. Men vint verscheyden vrouwen, die dit heylich leven van dese *d'gogins* mede aennemen ende haren tijt daerin verslijten, doch seer weijnich. Deze *d'gogins* haer leven wert voor heylich gehouden, geloven dat reijn ende heijlich leven, hoewel van buijten seer vuijl ende onbehoorlyck sijn ende meer een beestich als divotich mensche leven gelijck sijn, ick late staen heijlich ofte dienaer van Godt soude wesen. Naer dese *d'gogins* haer leven in sulcke miserie en pelgrimmage geeyndicht hebben, werden niet verbrant maer begraven [2]), d'welcke contrarie de andere Benjaense secte is. Onder dese wert het veelvoudich vasten voor heylich gehouden, dat onder haer veel doen, en in gebruijcke is, synde een van de voornaemste poincten hares wets, niet alleene onder dese *d'gogins* maer de Benjaense caste int generael, voornamelyck de *Sarwackse*, waeronder sijn die 15, 20 a 25 dagen sonder eeten als vooren geseyt haer connen onthouden, alleenlyck nuttende een weynich warm water, daer een worteltgen ingewreven twelck *criata* [3]) in haer spraecke genoemt wert, daerop sy haer onthouden soo seggen en by veele gelooft wert sonder yetwes anders te nutten twelck niet alleen
54.a. by haer, maer die || contrarie en vijanden van haer secte sijn, geaffermeert en toegestaen wert. De Mooren ofte Machomettanen (daer woonachtich) geloven tselve ende nement voor waerheyt aen; wat ons aengaet soudent eer connen geloven als verwerpen, doch latent tot yders oordeel tgene daervan gelieft aen te nemen; soot waer is, souden dese persoonen int pausdom in groote achtinge sijn om haer mirakelen daerdoor beter als nu

---

[1]) D. i. schoorsteenvegers.

[2]) Dit is de regel voor sannyāsins, vgl. W. Caland, die altind. Todten- und Bestattungsgebräuche § 50.

[3]) Mahr. *kirāītā*, „a Himalayan herbaceous plant of the order Gentianaceae, the dried twigs of which, infused, afford a pure bitter tonic", H. J. 203. a.

somwijlen comen te bevestigen, die haer daerinne een goede hulpe soude sijn en meer uytrechten conen als nu doen.

Dese voornoemde secte nochte generalyck de Benjaense, welck hier vooren in vieren affgedeelt hebbe, en laten niemant toe onder haer secte te comen, alwaert schoon ijemant zijn gelove verlaten en tharen aennemen wilde, en in alle haer sermonijen naer comen, tsy oock wat natie het soude mogen wesen als niet in ofte onder haer caste geboren waren, tsy Turck, Moor, Cristen off diergelijcke, want begeren de hemel voor haer alleen te houden en niemant nevens haer daerin te hebben, als alleen van hare caste off die generalyck mette naem van Benjanen genoemt werden, want seggen dat niemant, die buyten haer sectengevoelen leeft, in de hemel connen comen, vermits alderhande spijse nutten en dieren dooden, dat bij haer een dootsonde is.

Doch seggen Godt, die sij *Permisseer* noemen, in den hemel neemt die wil en barmhartich betoont aen diet hem gelieft, soo dat in sulcken gevalle eenige van dese voorseyde natie in haer hemel connen geraecken, twelck uyt genaden (maer geen verdiensten) als de hare is; soo eenige versoecken en ernstich aenhouden om in haer secte te syn, houden d'selve voor niet eer daerin aengenomen connen werden voor ses maenden achter den anderen syn lichame met coemist (die sy voor een reyne spijse) houden, waerdoor tselve gesuyvert can werden, alsoo de coeijen bij haer reyn ende tgeachtste onder de beesten gehouden wert, gesuyvert is, welcken coemist drie maenden lanck tot suyveringe van sijn lichaem $\frac{3}{4}$ ofte een pont daechs cleyn gewreven ende onder syn spijse vermenght nutten moet; dus drie maenden genut hebbende, wert hem des daechs wat minder gegeven tot de ses maenden vol syn, wanneer dan suyver is, soo sij geloven, en mach dan in haer laechste caste || aengenomen werden, alsoo het 54.b.
lichaem van vleijs eeten en wyn drincken gepurgeert en onreijn geoordeelt wert, doch dese en wert [1]) niettegenstaende de ses maentens penitentie geleden hebbende voor volcomen suyver geoordeelt, vermits onder de suyverste caste niet gereeckent noch hem selven daeronder vermengen mach.

Soo haer kinderen bij ongevalle bij eenige Mooren quamen gevangen te werden, waerover genootsaect waren vleijs ofte ongeoorlooffde spijse te nutten, souden moeten (wanneer weder loss

---

[1]) Hier schijnt „niet" te zijn overgeslagen.

geraecken) eenigen tyt coemist in haer spijse eeten voor ende alleer weder in de Benjaense caste off secte aengenomen mochten werden. Dit voorverhaelde is seecker en geschiet veele in dese plaetsen en quartieren van Gouseratten en Hindustan, hoewel ongelooflyck voor veele schijnt en een yder tniet wel te doen geloven is (niet minder is het waer) latende een yder daervan aennemen ofte verwerpen tgene hem gelieft.

Dit is tgene ons kennelijck ende van dese laeste secte *d'gogijs* genaemt als mede tgene ons van de voorgaende drie, *Sarwack*, *Samaraet* en *Bissinose* secten bewust ende tot onse kennisse becomen hebben, soo door ondervragen als dagelicxe experientie ondervonden. Derhalven dese hier by laten ende een weynich van de vier voorverhaelde sectens superstitie die in gebruycke hebben en by veele geobserveert en naergecomen werden, verhalen.

Dese voorverhaelde vier naties hebben veele vreemde superstitien ende imaginatien, die onder haer voornamelyck de coopluyden geobserveert ende naergevolcht werden, insonderheyt onder de grooten, wanneer yetwes voornemen te verrechten, welcke syn: Wanneer yemant uijt syn huijs gaende yetwes van importantie te verrechten off een coopman eenige negotie te drijven heeft, daer seer toegenegen is ofte op eenige andere plaetsen voorneemt te gaen, waert soude mogen wesen ende hem dese navolgende teeckenen gemoetende, hout het daervoor dat geluck in syn voornemen ontmoeten zal, waerover hem te meerder spoet syn voornemen te effectueeren, soo hem ofte haer een oliphante in de wech ontmoet, tsij geladen ofte ledich is een goet teecken; van gelycken
55.a. een cameel geladen; een paert sonder last ofte man || ophebbende, is beter als een ruyter ofte lastdragende ditto. Soo haer een coe ofte osse gemoet is seer goet, beter ledich als geladen; een buffel met water geladen is goet, sonder water is niet soo goet; een bock ofte manneken van een geijt is seer goet; een hont met eeten in de mont is goet, sonder eeten is quaet; een cat comende van de rechterzyde na de slincker toe voor haer overpasserende, is seer quaet; yemant haer met vleijs gemoetende mede vis is goet; soo haer yemant met cooren ofte graen gemoet, een man ofte vrouwe haer met gestremde melck ontmoetende is goet. Dese naervolgende teeckenen sijn mede goet: yemant aerde dragende als mede poijer ende candij suijcker voort alle soeticheden, soo haer een haen loslopende voor haer overpasseert; eenige Benjaen, Moor ofte Cristen

coopluyden ontmoetende is seer goet, soo haer snijders ofte yemant van haer geslachte ontmoet, als mede maechden off getroude vrouwen, die niet bevrucht sijn, vrouwen met kinderen bij haer gaende, kinderen alleen, dit is alle een goet teecken; eenich fruijt ontmoetende dat van syn selven niet seur is, is goet, seur synde is quaet; soo haer eenige bloemen dragende off by haer hebbende ontmoet, yemant met linden, packen ofte balen dragende off yemant met groene cruyden haer gemoetende, syn al goede teeckenen; soo haer yemant met eenich gelt dat eerst ontfangen heeft gemoet, is heel goet; van gelycken syn mede alle de bovengenoemde meest heel goet en geluckich soo haer dselve ontmoeten int uytgaen als boven geseijt. Volcht hetgene sij voor ongeluck achten soot selve ontmoeten int uytgaen en tgene voorgenomen hebben geensints effectueeren sullen, al wast soo haer ten hoochsten daeraen gelegen was, want geloven niet goets verrechten sullen noch eenige negotie tharen voordeel ter hant nemen conen, derhalven haer naer huys keeren ende tvoornemen tot den naesten dach sullen vuijtstellen, ende soo lange haer d'selve al wast 3, 4 a 5 dagen achtereen ontmoeten, soude niets voornemen te doen; welcke sijn dese volgende: soo haer een cameel sonder last gemoet, een ongeladen buffel, een esel geladen ofte ongeladen, een hont sonder dat eeten in syn mont heeft, een geytenbock, een losse ape, na de middach haer ontmoetende off aen d'een ofte d'ander eynde voor haer overloopt; deze teeckenen syn || al quaet; soo haer 55.b.
een ongebonden hart, een goutsmit, een timmerman, cleerwasser, cattoencaerder, off clopper na de middach bejegent is quaet, een doode ontmoetende in de wech is heel quaet; soo haer yemant bejegent om een doode te gaen begraven ofte verbranden als mede van daer comende in de selve clederen sonder haer vercleet te hebben, dit sijn quade teeckenen en beduyden ongeluck; soo haer een smit off veger gemoet, dat is quaet; soo yemant haer ontmoet botter off olije dragende is quaet; soo haer yemant met soete melck ongestremt dragende bejegent, is quaet ofte ongeluck; yemant yser tot wapenen geprepareert synde dragende ontmoet, is goet; alle seure fruijten, lamoenen, appelen off dat van sich selven seur is, is quaet; soo yemant int uytgaen van hare deuren daer omtrent staende by gevallen feniest, achtent heel quaet, en sullen weder in haer huys ofte sulcken plaets daer zyn weder te rugge gaen, en een weynich daernae eerst uijt treden, en soo selve geschiet eer uijt syn, sullen haer ganck noch eens verhalen

en liever weder in huijs treden als haer wech vorderen; van gelycken sullen doen soo haer eenige van dese voorgemelte ontmoet, en liever weder in haer huijsen gaen als de straten veerder betreden; op de wech synde sullen een weynich blyven staen en die haer ontmoeten voorbij laten passeren, en sooder een andere wech omtrent is, sullen d'selve inslaen en soo haest conen haer naer huijs spoeden; soo haer eenige deser niet ontmoeten in haer wegen, sullen haer met alle vlyt spoeden om haer negotie ofte voornemen te volbrengen. Behalven dese voorverhaelde fabulen, hebben noch veel meer andere in gebruijcke daer vrij wat geloves instellen, die onnodich achte alle te verhalen alsoo niet als voor grillen houde, derhalven sullen dese daerbij laten.

56.a. Hier vooren hebbe verhaelt de maniere van de Benjanen, Mogollen, en Hindustanders, haer maniere ende den gevolge van dien, sullen nu een weijnich int 't corte de hercomste van de Persianen [1]), en hoe d'selve hier te lande, namentlijck Gouseratten gecomen sijn, verhalen, alsmede de wetten, sermonijen, cledinge, goodtsdiensten, superstitien en wat daeraen dependeert.

Eerstelijck de heercoomste van de Persien ofte Persianen in dese quartieren (segge Gouseratten) woonachtich is uijt het rechte Persien, soo Spahan, Jeran [2]), Caresan [3]), als andere daerom leggende plaetsen. De naem van Persien heeft sijn hercomste van dese Persianen, want bij tijden, dat ditto Persianen daer noch woonachtich waren, heeft het de namen van Persien gehadt, in welcken tijt daer noch geen Mooren nochte Machomettisten waren, men wisten in Persien doen van geen Mooren, maer naderhant in 't jaer 630 is Machomet (naer haer seggen) opgestaen [4]) ende bekent gewerden, wiens affcoomste van Persianen was naer hare seggen, doch sooveel isser aff [5]), dat zijn moeder een Persiaense vrouwe ende haer man een Persiaan was, ende is in Persien van sijn moe-

---

[1]) D. i. Pārsīs, de in Hindustan, voornamelijk in Gujarāt gevestigde aanhangers van de leer van Zoroaster.

[2]) Lees waarsch. Teran (Tehran, Teherān), v. Twist: Feram.

[3]) D. i. Chorāsān.

[4]) Wat G. de Jongh hier van Mohammed verhaald, is ten deele onjuist en blijkbaar afkomstig uit anti-mohammedaansche kringen. Hij was *niet* van Perzische afkomst; zijn ouders zijn gestorven, toen hij nog zeer jong was. Aanvankelijk is hij grootgebracht door eene Bedoeïnenvrouw Halimah onder den stam Banoeja'd, later door zijn ooms te Mekka. De Mah. jaartelling begint 6 Juli 622. Mohammed stierf in 632. Zijn vier opvolgers zijn Ahoe Bekr, 'Oemar, 'Oethman en 'Ali. Tijdens Ahoe Bekr is er nog geen veldtocht tegen Perzië geweest.

[5]) Vgl. noot 1 op pag. 57, en noot 1 op pag. 74.

der gebaert, doch in Arrabien opgevoet, bij en omtrent Mocha [1]), Juda [2]) ende die quartieren van een Abbobacker, welcke plaetsen doen noch al te samen heijdens ende wilde mensche waren, mede heel Turkijen. Dese Machomet, in die quartieren opgevoet ende tot sijn verstant gecomen wesende, sonder sijn ouders te kennen, alsoo jonck uijt Persien gegaen ende onder vreemden opgevoet was, hoe d'selve daeruijt gevoert off gecomen is, weten geen sekerheijt dan seggen ende houden voor vast sijn vader een duijvel geweest heeft ende niet bequaem ijemant op te voeden, ende sijn moeder dat een Persiaense vrouwe was als vooren, ende van dese duijvel bevrucht is geweest, van waer zijn affcoomste ende onder haer gerekent wert; dese Machomet tot den ouderdom van twintich jaeren gecomen wesende, en onder dit wilt en heijdens volck
opgevoet || sijnde, heeft met hulpe van sijn vader (den duijvel) sijn 56.b.
nature beginnen te openbaren ende het volck wijs te maecken, dat sonder wet te hebben, niet wel te leven was, ende Godt hem in sijn droom geopenbaert en belast hadde, dat hij 't volck (die sijn medebroeders waren) t'onderrechten ende een wet gegeven soude en 'tgene hij hem in den droom openbaerde voorhouden, leeren ende doen onderhouden moste, welcke leere (die seijde van godt hem geopenbaert was) hij haer voorschreeff ende strengelijck belasten te onderhouden; eijntelijcken dit volck, die noch wilt ende sonder gelove waren, sijn geboden volchden, en hem in alles gehoorsaemden, 'tgene hij haer geboot; eijntelijcken hem onder haer, als een prophete opgeworpen ende verclaert heeft, seggende hij haer van Godt de leere ende sijn wille te onderwijsen haer toegesonden was, haer leerende, soo sijn wetten volchden, behouden ende salich souden sijn, waerover grooten aenhangh creech, en al doen conde, dat hem geliefdde ende geboot, en die hem tegen sijn wetten, om d'selve te achtervolghen stelde met gewelt ende oorloch daertoe sochten te brengen, soodat veel plaetsen, die hem niet wilde gehoorsamen, geruineert ende t'ondergebracht heeft, soodat lantsamerhant tot aen Persien ende Caroson gecomen is, waer hij mede oorloch aenvingh (niet in persone) maer sont een capiteijn uijt sijnen naem, welcke Abbobacker was genaemt, ende noch drie andere neven hem, welcken waren genaemt: Omoer, Ossema ende Aly [3]); dese Abbobacker was diegene, die Machomet gevonden

[1]) Hier is Mekka bedoeld.
[2]) Djoeddah, thans Djiddah.
[3]) Over de namen zie noot 4 op pag. 104.

ende opgevoet hadde; dese vier capiteynen omtrent Persien gecomen sijnde met een macht van 36000 ruijters, ofte daer omtrent, hebben haer tegen het gewelt van den coninck van Persien gestelt, die weijnich min als 900 000 mannen (soote paerde als te voet) starck was, niettemin moste voor het cleijne hoope Mooren vluchten, door de groote verbaestheijt, die in haer leger quam, 't welck zijluijden huijden ten dage noch voor een plage van Godt (haer toegesonden) achten, die haer lange te vooren voorseijt was, en in haer wetboeck off propheetsijen soo beschreven vinden, dat op sulcke maniere met gewelt uijt haer lant soude gedreven werden.
57.a. Soo haest dese || twee legers Mooren als Persianen aen malcanderen gecomen waren, hebben haer die Persianen binnen een ure tijts op de vlucht gegeven, en haer soecken te salveren in haer huijsen, steden, hagen, bossen en wildernissen, gevende hare plaetsen aen de Mooren tot een rooff, soodat den voorseijden capiteijn Abbobacker geheel Persien naer zijn wil ingecregen ende degene, die daer bleven hem heeft doen sweeren Moors maecken en nae sijn believen daer plaetse tot haer wooninge vergunt, en die geen Moors wilde werden, namen de vlucht nae 't geberchte en elders, soodat de Persianen in veele plaetsen haer verdeelt hebben, om haers gelooffs vrij te leven, als blijct datter schepen van Persien hier in dese quartieren van Hindustan gecomen zijn; in Persien vint men noch heden ten dage soo (Spahan, Carasan en naer gelegen plaetsen) veele die haers geloofs sonder Moors te sijn, noch leven, die den coninck van Persien Shabas [1]) en sijn voorsaten daer met vrede heeft ende noch laet woonen, oeffenende haer relegie, soowel als haer eijgen Machomettisse leere, sonder eenige verhinderinge, alleenlijck betalende de behoorlijcke schattinge aen den coninck, soodat die Machomettanen sedert gemelten tijt Persien bewoont ende beseten hebben. Dit geschiedt sijnde als vooren geseijt, dat de Mooren haer meester van Persien gemaect hadden, en de ingesetenen siende de Mooren haer plaetsen bewoonde, en om d'selve weder te verlaten geensints aenstelde, mede niemant in dien tijt daer wilde gedogen, als degene, die 't Machomettische gelove aennam, datter veele waren, die haer int geberchte en spelonken (als vooren geseijt) verhielde, ter tijt, dat Abbobacker overleden was (welcken was degene, die dese plaetse geincorporeert hadde); nae 't overlijden van ditto heeft sijn na-

---

1) Sjāh 'Abbas I (1586—1628) van Perzië.

saet laten uijtroepen, dat alle Persianen, die noch in eenige quartieren verborgen mochte sijn, vrijlijck souden incomen, en sonder eenige verhinderinge haers gelooffs leven, soodat doen eenige gevluchte weder in haer plaetse quamen en d'selve neffens de inwoonderen ofte Machomettisten bewoonden, doch ter tijt, dat dese Abbobacker noch leeffde ende || eenige maenten het lant in- 57.b.
gehadt hadde, is den coninck, naerdat geen uijtcoomste noch middel sach 't selve weder uijt de Moorsche handen te becomen, genootsaect geweest hem te behelpen, 't beste, dat conden, soodat voornam met eenige scheepgens, die hij in Chamaran en Ormus hadde leggen, naer Gouseratten te vertrecken [1]), en sooveel volcx wijff en kinderen neven hem in de scheepgens te nemen, als gevoechelijck conde mede voeren, soodat den coninck eijntelijck met 15 scheepgens ende omtrent 18000 mannen, vrouwen als kinderen van Ormus vertrocken is, ende in seventien dagen met 8 van ditto 15 in de haven van Sindgan [2]) (welcke dicht bij Oandivi [3]) leijt) te lande gecomen sijn, alwaer den coninck van ditto plaetsen, off die d'selffde regeerde, 't welck een Hindou was, haer plaetse om te woonen verleende, alwaer sij boude, ende tot op heden toe tot eenige woonen, vereerende haer schepen, daermede over gecomen waren, aen den coninck van Sindgan, in recompense, dat haer plaetse in sijn lant vergunt hadde; die andere seven van de vijffthien voornoemde scheepgens, waer den coninck met een pertije van sijn volck in persoone in was, sijn in Cambaija aengecomen, alwaer den coninck van ditto Cambaija, dat mede een Hindou was, aen den coninck van Persien plaetse vergunt heeft om te woonen, die mede hare scheepgens aen den coninck van Cambaija vereerde. Soodat sedert dien tijt de Persianen, die huijden ten dage in Hindustan en Gouseratten noch woonen, hier op dese maniere gecomen sijn, ende haer ondertusschen lantsamerhant beginnen 't geheele lant door te verspreijden in alle quartieren en op alle plaetsen, voornamentlijck aen de seecant, generen haer nevens de burgers van die plaetsen, soo met handel als arbeijt, een ijder nae sijn staet ende van vermogen is, alsoo d'selve nu soo wel ingeboornen, als de eijgen natie hier te lande zijn, alleenlijck, dat

[1]) De bizonderheden van de emigratie der Pārsīs naar Indië zijn bekend uit een boek: Kissah-i-Sanjān, samengesteld in 1600, vgl. Encycl. of Rel. and Ethics, deel IX, pag. 642 en Grundriss der Iranischen philologie, deel II, pag. 698.

[2]) Sanjān in Gujarāt. Volgens de bronnen zouden de Pārsis eerst 15 *jaar* te Hormuz gewoond hebben.

[3]) ?

de naem van haer geslachte noch behouden haers gelove leven [1]).

Dese Persianen ofte d'affcoomste derselver staen soowel onder de rechten en polissijen van dese landen in alle plaetsen daer woonachtich sijn, als selve de ingeboornen, genieten meer noch min
58.a. vrijicheijdt als sijlieden vermogen, soowel als selve de inwoonderen van de plaetse haer met handelen, winckelhouden, arbeijden, hantwercken en diergelijcke generen, als selve de ingeboornen van de plaetse, sonder eenige verhinderinge, soodat men onder haer secten van alle ambachten, hantwercxlieden vint, uijtgeseijt smits, ofte seer weijnich; men heeft onder haer wisselaers, cooplieden, winckeliers, coetsiers, lantluijden, arbeijders om dach, jaer ende maentloon, veele vint men onder dese die haer met tijfferen[2]) (welcke is de touwack [3]) uijt de boomen te tappen) generen, diese vercoopen deselve mede drincken, dat in haer wet toegelaten is, alsmede andere starcken dranck, soo arrack, wijn en diergelijcken. Dittos mogen geen ijser ofte goutsmits werck doen, als vooren, alsoo geen vier met water blussen mogen (hoe 't oock soude mogen voorvallen) als hier naer breder sullen verhalen; in dien ter noot dit ambacht moeten doen, sullen haer ijser niet met water, maer met sant off drooge aerde blussen ofte coelen, waermede sij 't vier wel mogen smooren off verdooven, maer met geen water blussen. Vraecht men haer off smooren ende in 't water blussen niet alleens is, seggen daerop, dat het een meer sonde als het ander is, en daerom reden hebben van twee quade de beste te kiesen, ende dat het smooren in 't sant soo groote sonde niet is, als het in 't water uijtblussen, niettemin het beijde groote sonde is. Wanneer eenige

---

[1]) Behalve dat de naam van hun afkomst behouden is gebleven, en dat zij naar hun eigen geloof leven. Dit schijnt te zin te zijn.

[2]) Veth „Uit Oost en West, p. 197" is van gevoelen dat de Portugeezen dit woord aan eenig dialect der Kleine Soenda Eilanden of der Molukken hebben ontleend. De oudste tot dusver bekende plaats in de Nederl.-Ind. literatuur (voor Rumphius) komt voor in een „Grondig Verhael van Amboyna door Aert Gijsels, oppercoopman, dd. 8 Mei 1621, uitgegeven in Kroniek Hist. Genootschap te Utrecht Dl. XXVII. Men leest daar op p. 392: „Den Sagouweer is wt einen boom, niet halff soo hooch getapt (off getijffert soo sij seggen). Desen boom is nieuwers nut toe ofte bequaem, anders als desen dranck wt te tijfferen". Dit woord overigens nog slechts bij Rumphius (zie het citaat in H. J. 920. a). Waarschijnlijk kende die het uit v. Twist, die 't op zijn beurt van G. de J. kent. Portug. tiffar, tiffadores. De inboorlingen, die zich met dit werk bezig houden, hebben niet alleen de insnijdingen in den wijnpalm (Borassus flabelliformis) te verrichten, maar moeten buitendien elken dag in de vroege ochtenduren het in de bamboebekers verzamelde sap naar beneden halen. — Vgl. ook Dr. de Haas, Priangan II (1911), pag. 761.

[3]) Vgl. noot 1 op pag. 84.

van dese twee ambachten bij noot ('t sij gout off silversmit) ijets smooren om de hitten ende 't vier te blussen, bidden datelijck aen Godt (d'welcke sij *Dadaer* [1]) off *Ormusdaer* [1]) noemen) dat hij haer sonden (die in 't smooren van 't vier begaen) vergeven wil, dat sij geloven datelijck vergeven wert, sonder eenigh nadencken.

Dese Persianen geloven, datter een Godt is, die alles naer zijn welgevalle regeert, sonder ijemant in de volvoeringe zijns willens te roepen, ofte te kennen, maer dat hij daer beneffens noch seven dienaers [2]) heeft, die heel groot bij Godt geacht sijn, ende alle in een qualiteijt bij hem hebbende elck een offitie in den hemel, dat tot haren laste comt (welcke sijn genaemt als volcht) den eersten is *Hoosmosda, Bhaman, Ardijbeest, Sarijwar, Espandaer, Aurvadaet* ende *Ammerdaet*. Dese heren hebben elck haer || offitie beson- 58.b.
der (te weten *Hoosmosda*) gouverneert de menschen ende wil, dat die alles goets sullen doen. *Bhaman*, welcke de tweede is, die gouverneert al het vee en gedierten op der aerden ende in de wateren. De derde, *Ardybeest* bewaert het vier ende let, dat het niet uitgeblust wert. De vierde is *Sarijwar*, welcke bewaert alle metalen, ende wat met die namen genoemt wert, soo gout, silver, cooper en diergelijcke, bestraffende die eenige heeft en 't selve niet schoonmaecken, niet onderhout, die alsdan door hem aen Godt (off *Dadaer*) bedaecht en daerna bestraft wert. De vijffde, *isSpandaer* genaemt, heeft opsicht op de aerde ofte gront ende het lant, dat 't selve suijver en daer gehouden niet geslagen ofte gestooten wert, ende diergelijcke overlast meer comt te lijden. De seste, *Amradaet*, bewaert ende gouverneert het water, datter geen onreijnicheijt in wert gewasschen ofte geworpen. De sevende heeft het gesech ende opsicht op de boomen, bloemen ende groeijende dingen, cooren, tarru en diergelijcke, wat uijter aerde can spruijten [3]), doch dese alle hebben geen gesech over 't leven, te geven ofte nemen, noch vermogen ijets te dooden, alleenlijck hebbende opsicht daerop,

---

[1]) Dādār perz. bet. schepper; ormusdaer fout voor ormusdadaer = ormazddādār.

[2]) Het hier aangegeven zevental berust daarop, dat het moderne Pārsisme monotheïstisch (niet dualistisch, zooals de leer van Zarathuštra oorspronkelijk is) wil zijn, en dat het dus boven Ormazd en zijne aartsengelen een hoogste Godheid stelt (hier aangeduid als Dādār). De even verder volgende benamingen der aartsengelen en van Ormazd luiden in het middelperzisch: Ormazd (avestisch: ahuramazda), Bahman (av. vohumanō), Ardibahisht (aša vahišta), Śahrēvar (khshathrya vairya), Asfendarmad (spenta aramaiti), Khurdād (haurvatāt), en Amūrdād (amĕrĕtāt).

[3]) Over de functies der Amshaspands, die hier geheel juist worden geschilderd, vgl. o. a. Grundriss der Iranischen philologie, dl. II, pag. 636.

ende doen aen Godt alleen daer reeckeninge van, beclagende degene aen hem, die eenige van gemelte overlast doen, een ijegelick van 't gene onder hem gestelt is, soodat dese reden met haer seggen overeencomen, dat Godt alles regeert ende niemant anders in 't volbrengen sijner wille te kenne heeft, en 't gene gebiet datelijck geschieden moet, mede dat hij overal tegenwoordich is, en sijn claerheijt alles verlicht ende vervult, ende door glinsterende claerheijt onsienbaar, niettemin overal tegenwoordich ende alles vervult.

Behalven dese seven sijnder noch andere sessentwintich [1]), mede alle dienaers van Godt, doch wat minder in ampt, als de voorgaende seven, die elck een offitie op sich selven hebben; de eerste heeft het gebiet over de sielen, als uijt het lichaem gescheijden sijn, die genaemt is *Saros*, brengende d'selve bij *Meer*, van wien dien geexamineert wert van tgene op de aerden bedreven heeft, sijn on-
59.a. schult ende difentie gedaen hebbende, wert || van *Meer* tot *Resua* gebracht, waer de siele dan op een schale gewaegen wert en soo de balance aen de rechter zijde swaerts is, wert van de vorige *Saros* in den hemel gebracht, ende te licht sijnde, wert van eenige duyvelen, die bij den weger gereet staen, aengegrepen ende in de helle gebracht, alwaer moeten blijven ende getormenteert werden van allerleije gedierte ende wilde beesten, die daer sijn, als mede van vier, dat daer gestadich brant; daernevens werden haer sielen met sware angsten ende bangicheden benaut, daer soo lange blijven moeten dat de werelt noch eens vergaen sal, 't welck sij geloven over duijsent jaren (ofte daer omtrent) geschieden sal, maer weten niet op wat maniere, ende daernaer weder een nieuwe werelt co-

---

[1]) In 't volgende worden de Yazatas (Izeds) opgesomd, de heiligen naar wie ten deele de dagen der maand benaamd zijn, vgl. Grundriss der Iran. phil. dl. II, pag. 675, Encycl. of Rel. and Ethics, dl. II, pag. 128 b., Darmesteker, le Zend-Avesta, dl. I, pag. 34 vgg. Hunne namen zijn: 1. Srosh (av. Sraoša); 2. Mihr (av. Mithra); 3. Resna (zoo te lezen i. p. v. Resua) (Rasnu); 4. Bahram (av. Vĕrĕthraghna); 5. Chorshēt (Hvarĕ Khšaēta); 6. Āvān of Ābāu (av. Āpō); 7. Ādar (av. Ātar); 8. Māh (av. Māoṅha); 9. Tīr (av. Tištrya); 10. Gōsh (Gēuš); 11. Farward (Farvardīn als ben. v. d. 9den dag) (av. Fravaši); 12. Rām (av. Rāma); 13. Vāt (av. Vāta); 14. Dīn (av. Daēna); 15. Arshishang (of Art, av. Aši-vaṅuhi); 16. Ashtāt (av. Arštāt); 17. Asmān (av. Asman); 18. Zamyād (av. Zəm); 19. Māraspānd (av. Mąthrō speñtō); 20. Anīran (av. anaghra); 21. Hōm (av. Haoma); 22. Dimma (niet te identificeeren); 23. Bersse (misschien is av. bĕrĕjya te vergelijken, zie Bartholomae, Altir. Wörterbuch, kolom 958); 24. Dai pa ādar (i. p. v. Bepaddar is Depadder te l., zooals v. Twist heeft); 25. Dai pa mihr, 26. Dai pa Dīn (de laatste drie zijn de heiligen v. d. 8sten, 15en en 23sten dag der maand).

men sal vanwaer de sielen dan uijt den hellen weder incomen ende leven sullen. En die in den hemel bij Godt gaen, sullen daer blijven in een schoone plaijsante plaetse sonder weder in de werelt te comen, in welcken plaetse sij alle haer lust ende hartenwenschs genieten, en soo daer in vreuchden leven eeuwichlijck.

Den vierden is genaemt *Beram*, welcke meester is van de oorloge, regeert ende gouverneert d'selve, geeft mede de overwinninge aen degene, die 't hem (van *Dadaer*) geordonneert is. De vijffde is genaemt *Coraseda*, welcke gouverneert de son, ende is selver in de son. De seste is genaemt *Auwa*, welcke gouverneert het water, ende is selve mede het water. De sevenden is genaemt *Adaer*, welcke regeert het vier, is selven het vier, ende begeert, dat het goet gedaen ende in eeren gehouden wert. Den achtsten is genaemt *Moho*, welcke de maen regeert, ende selven in hem is. De negende is genaemt *Tira*, welcke heeft ende regeert de regen, ende is mede selven de regen. Die thiende, genaemt *Eosd*, welcke al het vee regeert ende bewaert, maer is selven inde beesten niet. Den elffden is genaemt *Ferwardien*, welcke bewaert de sielen in de hemel, die daer sijn. De twaelffde is genaemt *Ram*, welcke geeft alle de vreuchden in de werelt, verdrijvende alle melancolije. Den derthiende is genaemt *Eoada*, welcke gouverneert den wint, maer || is 59.b.
selven die niet. Den veerthiende is genaemt *Dien*, welcke onderwijst haer hare wetten ende geeft genegentheijt d'selve te onderhouden ende volgen. Den vijffthiende is *Aeresseng*, welcke geeft de rijckdommen in dese werelt. Den sestienden is genaemt *Osstaet*, welcke geeft het verstant ende memorie aen alle menschen. Den seventienden is genaemt *Assaman*, dewelcke overal comanschappen gebiet. Den achtienden is genaemt *d'Gimmyaed*, die de aerde gouverneert en selven de aerde is. Den negentienden is genaemt *Marispant*, die overal goet geeft, daer sijn ooge heenen slaet, want hij de goetheijt is. De twintichste is genaemt *Annera*, d'welcke het gelt regeert ende selven in 't gelt is. Den eenentwintichste is genaemt *Hoem*, die de vrouwen bevrucht met toedoeninge hares mans, ende de vrucht het leven ofte siele geeft. Den tweeentwintichste is genaemt *Dimma*; den drieentwintichste is genaemt *Bersse*, dese sijn ten dienste van Godt, off die se van node hebben. De andere drie sijn genaemt *Bepadder*, *Depemeer*, *Depdijn*, dese drie sijn alle ten dienste van Godt en datelijck gereet, wanneer hij ijets mandeert. Wanneer men dese sessentwintich voorverhaelt noemt ofte aenspreect, moet men altijt naer haer rechte naem ge-

gevende *gesd* [1]) achter aen noemen, 't welck in onse tale verduijts heer geseijt is.

Dese Persianen geloven, dat de voorverhaelde heijligen macht hebben, overal 'tgene daer als gebiethebbers over gestelt sijn, tot welcken eijnde sij d'selve aenbidden, met vertrouwe soo ijets van node hebben, haer 't selve door haer gegeven sal werden, en het in sijn harte comt, alsoo seggen, dat dese het weder aen Godt bootschapt, die 't haer terstont geeft, ende soo bidden, dat niet ontfangen, seggen, dat het niet in sijn herte is gecomen, die se om haer nootwendicheden aengebeden hebben, oversulcx niet vercrijgen.

Haer leeraers houden sij in waerden, doch niet sooals de Mooren doen, mede sijn hier niet soo vele van de hare onder haer, als onder de Mooren papen naer advenant, off veelheijt der persoonen, houden d'selve in achtinge, soowel als de Benjanen en andere natien;
60.a. dese leeraers werden || van de gemeente onderhouden, ende versorcht van cost, dranck, gelt, clederen, ende wat sij vorder van node hebben, tot haer huijshoudinge, alsmede voor haer vrouwen, kinderen ende dien aengaende, (alsoo haer soowel als de gemeente geoorlooft en toegelaten wert te trouwen); generen haer weijnich met coophandel ofte eenige andere diergelijcke chucopatien [2]), maer gebruijcken haren tijt in 't leeren van de kinderen, in 't ondersoecken haerder wet, schoolhouden voor ouden als jongen, ende diergelijcke diensten meer, niettegenstaende 't haer in haere wetten niet gestrict verboden is, haer met eenige negotie ofte hantwercken te generen, doen se daerom niettemin seer weijnich en die hem daer minst mede besich hout, is de geachste onder de leeraers.

Dese Persianen hebben geen kercken, nochte Goodtshuijsen, om haer diensten daerinne te doen, als alleenlijck in haer huijsen, daer de priesters woonen (in) eenige camertgens, die daertoe gemaect ende gehouden werden, om haeren dienst daerinne te doen, welcke al sittende sonder neijgen ofte buijgen (als de Mooren en Benjanen in gebruijcke hebben) geschiet; houden [3]) onder haer geen ordre van Sondagen, maer eeren telcken de eerste maendach van de maen, dien sij heijlich houden, vieren d'selve met vasten

---

[1]) Misschien is yezd (yazata, genius, engel) te lezen; v. Twist heeft geshoo.

[2]) lees „occupatien".

[3]) Over de feestdagen van den kalender der Pārsīs vgl. Gray in Encycl. of Rel. and Ethics, dl. V, pag. 872 vgg.

ende bidden; den twintichste dach na de mane nieuw is geweest, vieren die mede eerbiedich sonder te arbeijden ende eeten niet voor des savonts. Hare maenden hebben al 30 dagen, ende haer jaer 365, soo datter in 't jaer vijff dagen overschieten, dese vijff dagen hebben sij in de laeste maent meer, als in alle andere maenden; haere maenden hebben geen seecker noch ander begin als teeckens [1]) mette nieuwe mane; behalven dese feestdagen in ijder maent twemael hebben noch twaelff heijlige dagen in 't jaer, die op verscheijde tijden comen. Dese heijlige (soo maent als jaer) dagen werden bij degene, die wil ende sijn saecke daer nae staet geviert ende geheijlicht, soo dat het in haer wet geen starck gebot is die te vieren, als die 't wel gelieft, in haer vergaderinge te comen, hebbende hier meest haer vrije wil in, alsoo geen || straffe, 60.b.
noch boete daervan te verwachten hebben, doch met het begin van haer jaer comen alle die van haer secte sijn tot verscheijde plaetsen bij den anderen, waer haer papen sijn, die haer dan een à twee uren uijt haer wetboecken voorlesen, waernaer haer leven moeten aenstellen, om in de schalen daer de sielen gewoegen werden, niet te licht te vallen [2]). Dit gedaen sijnde, gaet een ijder naar huijs off daer te doen heeft, den eenen om sijn handel, d'andere om sijn hantwerck en soo voort. Haere maentsvergaderingen gaen mede op dese maniere, doch sulcken getal van volck niet als in 't begin van 't jaer, want niemant daertoe gehouden is, als die 't wel gelegen comt, als vooren geseijt; in de huijsen van de priesters comende gaen bij haer nedersitten, discoerende van de daden haerders voorouders, sancten ende heijligen, somwijlen uijt haer boecken de gemeente een weijnich voorlesende, 't welcke gemeen een ure ofte twee duijrt, daermede gaet een ijder weder daer van node heeft. Dit sijn haer principaelste Goodsdiensten, die ingebruycke hebben en, soo ijetwes meer als gemeen begeeren te weten, gaen bij de leeraers, die gehouden sijn haer t'onderrechten van 't gene versoecken haer wet betreffende.

Dese Persien houden gantsch van geen beelden off figuren, hebben geene in haer huijsen, ofte bidtplaetsen, houden 't voor sonde sulcke ofte diergelijcke eere aen te doen, waerover onder haer natien geen gevonden.

---

[1]) Lees: „telckens"(?).

[2]) Over het wegen der ziel na den dood in de boeken der Pārsīs vindt men alles bijeen in een opstel van A. V. W. Jackson in Actes du Xe congrès intern. des Orientalistes, section I pag. 67, vggl.

De cledinge van hare priesters heeft geen onderscheijt met de gemene mans cledinge, waerbij te kennen sijn, alleenlijcke hebben een groote ronde baert, op de maniere als de Fransen off Engelsen voor desen plegen te dragen, daer men se beter als elders anders achter strate gaende [1]) bij can kennen.

Hare cledinge [2]) generalijck is meest gelijck alle de inwoonders hier te lande, hebbende een tullebant om 't hooft, een broeck van linden off andere stoffen aen, die haer op de voeten hangt, doch niet gefronst [3]) als de Gouseratten en Mooren; aen haer lijff hebben een witten linnen rock ofte eenige andere stoffen, in 't gemeen daerover hangende een andere van gecoleurde sijde satijn off diergelijcke, naer van staet en vermogen sijn, die voor over malcanderen slaet en met banden onder d'armen toegebonden wert; over ditto rock hebben een gordel van wit linden, sijde ofte goutdraet gewrocht, omtrent drie vingeren breet op den anderen gevouden, dat zij over ditto rock tweemael om 't lijff met twee neerhangende ende(n) toebinden in plaetse als in Nederlant de riemen in gebruijcke zijn. De sommige dragen mede wel eenich geweer, doch weijnich; hebben schoenen op dese lantse fatsoene sonder onderscheijt daerin te maecken. Onder de voorseijde rocken hebben zij een rockgen sonder mouwen [4]), dat achter en voor over haer middel comt, omgort sijnde met een gevlochten lintswijse [4]) van cameel ofte schapen wol gemaect, tweemael om 't lijff gaende met twee cnoopen voor ende achter op haer rugge een, 't welcke sij houden voor een teecken gelijck den doop onder de Cristenen en de besnijdenisse onder de Mooren gehouden wert, ende soo eenige van de hare bij ongeluck dese bant quame te verliesen, mach geen werck met allen doen, eeten, drincken, spreecken, nochte mede van die plaetse gaen daer hij is, voor ende alleer weder een ander van de geseijde banden (die men altijt bij hare priesters vinden) becomen heeft, die se van haer riemen [5]) wel coopen moeten. Dese rockgens sonder mouwen, alsmede banden moeten de vrouwen soowel als de mans dragen en connen sonder d'selve aen hebbende niet meer als de mans verrechten.

---

[1]) Middelnederlandsche uitdrukking = langs den weg.

[2]) Over de kleeding der Pārsīs vgl. Encycl. of Rel. and Ethics, deel IX, pag. 645. a.

[3]) Vgl. noot 2 op pag. 64.

[4]) Het rokje zonder mouwen is de sudrah, het lint van kameel- of schapenwol is de kustī, vgl. Encycl. of Rel. and Ethics, deel VII, pag. 325. a.

[5]) ?? v. Twist: „die sy by haer Papen te koop vinden".

Welcke rockgens en banden sij moeten dragen van dat twaelff jaren out [1]) sijn en niet eerder.

Hebben geen andere uijtmuntende huijsen als de Benjanen en inwoonders hier te lande; weijnich huijsraet vint men in haer huijsen, alsoo van binnen doncker sijn, soodat men daerinne geen fraij huijsraet soude connen sien; het principaelste van haer huijsraet en daer meest achtinge op nemen, is het vier, dat sij meer soecken te beschermen voor het water, als eenige andere dingen, seggen liever (haer kinderen off selven) van 't vier beseert mochte werden, als door haer 't water in 't vier gegoten soude moeten werden, sullen 't selve niet alleen voor water beschermen, maar mede voor al 't gene, dat 't selve soude connen verdoven, doch daervoor sooveel niet als voor 't water, alsoo haer gelove meest bestaet uijt het vier ende seggen, dat het vier meest Godt gelijck is, ende mette selve weijnich ofte geen verschil heeft, derhalven sullen altijt vier in haer huijsen hebben en continueerlijck sonder verdoven, 't selve daerin poogen ofte beneerstigen te houden; sullen mede in geender manieren lamp, caers off diergelijcke uijtblasen, nochte mede geen vier met water blussen, al waer 't, dat haer huijsen, camers, meubelen, off diergelijcke in brant stonden, dan soo 't met aerde off diergelijcke smooren conde, wel doen soude, maer geen water daertoe willen gebruijcken, houden 't voor een ongeluck, soo het vier in haer huijsen uijtgaet off comt te verdoven, daerover zij haer bedroeven sullen, haer inbeeldende, dat Godt op haer verstoort is, en haer ontneemt, die hem meest gelijck is. Dit vier uijtgedooft sijnde, moeten buijtens huijs weer ander halen, doch van niemant als hare papen, die vooral versorgen, dat haer vier niet uijtgaet in haer huijsen.

Dese Persien hebben een generael vier in een plaetse, die Nossharij [2]) heet, in welcke plaetse, doen eerst uijt Persien quamen, haer vier te lande brachten, dat sedert dien tijt ('t welck over de negen hondert jaren is geleden) niet uijtgeweest is, naer welcke plaetse zij somwijlen gaen uijt devotie om gemelte vier te aenbidden.

In 't begraven van hare dooden hebben in gebruijcken, dat wanneer een der heel sieck is, dat hem van sijn bedden ofte

---

[1]) Volgens Modi (in het zooeven geciteerde artikel der Encycl.) heeft de investituur plaats als de jonge Pārsī zeven jaar, of ten minste beneden de vijftien jaar, oud is.

[2]) D. i. Navsārī, vgl. noot 1 op pag. 45.

catel [1]) daerop leijt, nemen, ende leggen hem op een gemaect beddeken van sant ofte santachtige aerde, waerop den siecke dan sterft (soo sterff sieck is) ende soo niet, dat opcomt wert weder op sijn catel off bedde geleijt; stervende wert ditto van 6 à 8 man, die daertoe sijn geordineert, als in Nederlant de graeffmaeckers zijn, van ditto santbedde genomen, in een cleet gewonden, en soo op een ijsere rooster (daertoe gemaect) geleijt, op de maniere als een dootbare sonder voeten, off om recht te seggen, als een berrie, uijtgeseijt, dat dit recht is, en de berrien crom, waermede, naedat drie à vier uren doot geweest heeft, naer haer begravinge van dese 6 à 8 mannen gedragen wert, van welcke begraeffenisse wij een weijnich wijder verhalen zullen, welcke is, soo haest dese doode overleden is, mach hem niemant, als de doode begravers aentasten, 't sij wie het mochte wesen, moeder, kinderen, wijff, vrienden ofte ijemant anders, als alleene dese voorseijde 6 à 8 persoonen; niettemin crijten en rasen naer haer doot mede seer op de Moorse maniere, daer weynich verschil in hebben; wanneer de begraeffenissen geschiet (ofte naer de plaetse gedragen werden, daer de dooden in geleijt werden), gaender veel van haer geslachte off secte met haer ofte hem, twee en twee, hant aen hant gebonden met een linnen doeck over de vuijst [2]) bij den anderen gaende, sonder dat een woort mogen spreecken, al waer 't soo dat ijemant haer aenspraecken; die het lijck dragen, sijn mede twee en twee, hant aen hant gebonden, de hant ofte vuijst mede met linden becleet, sonder dat een woort mogen spreecken. Omtrent de plaetse comende, een cleijn roer ofte pistool schoot van daer sijnde, blijven die mede te begraeffenisse gaen, stille staen ende de doode wert dan mette doode begravers op sijn plaetse geleijt, daer hij soo lange blijft leggen tot de kraeijen ende het gevogelte hem opeeten. En als de doode begravers van daer weder comen, doen die mede te begraeffenisse geweest sijn een gebet, en keeren dan een ijder weder naer sijn huijs, ontbindende haer handen en spreecken tegens malcanderen als vooren.

Dertich à 40 dagen nadat den overleden doot is geweest, wert

---

[1]) Zie noot 2 op pag. 70.

[2]) Vgl. L. Gray in Encycl. of. Rel. and Ethics, deel IV, pag. 503b: „Two priests walk in front of the procession.... accompanied by relatives and friends, two abreast, clothed in white and making *paivand*" (dat is, zij houden ieder het einde van één kustī-draad in de hand, volgens anderen een stuk laken of katoen). In 't algemeen vergel. men over den dooden-ritus der Zoroastriers dit artikel, alsmede A. W. Jackson, Persia (1906), pag. 387 vgg.

het sant ofte beddeken, daer de doode op gestorven is, mede uijt den huijs gedragen, bij de plaetse daer het lichaem is geleijt, mede wert er vier dagen nae 't overlijden een mael aen de naeste vrienden gegeven en weder ses dagen daernae een ander, en, nae dertich dagen doot is geweest, weder een ander ende soo vervolgende, alle maenden tot het jaer om is, dan vergeet men het feesten, soowel als de gestorven dooden.

Dese plaetsen [1]), daer haer dooden begraven werden, staet in 't gemeen een, ende somwijlen wel twee mijlen buijten de stat, welcke sijn van steen en calck, dertich vadem ofte daer omtrent in 't ronde opgemetselt, twee à $2\frac{1}{2}$ vadem hooch boven der aerden, in 't midden hol, boven met drie gaten, die met ijser en tralien beleijt zijn, alwaer de dode lichamen opgeleijt werden, in dese drie verscheijde plaetsen daertoe geprepareert voor de mans een, voor de vrouwen een, en voor de kinderen de derde, alle in 't ronde van dese put, alwaer het lichaem off lichamen van 't gevogelte ende wormen verteert en gegeten werden, en de beendren daer naer door dese tralien in de put gestooten; op dese maniere werden de dooden van dese Persianen haer uijtvaert gehouden, niet begraven, maer tusschen hemel en aerde geleijt ende de beendren als vooren bij malcanderen versamelt.

Dese put wert gebout op groote ijsere spijckers, die in d'aerde geslagen werden, waer de eerste steenen opgemetselt werden, ende vorder op de aerde en voorts opgebout als andere huijsen met steen ende calck, sonder daer eenige sermonije meer in te gebruycken.

Onder dese Persianen wert de Christen natie voor onreijn gehouden, generalijck soowel den Spaijngaert, Engelsen, Fransen, als Nederlanders; geloven d'selve verdoemt sijn ende geen hope van salicheijt te verwachten hebben, geloven datter geen andere plaetsen voor haer hiernamaels (als de helle) wesen sal, alsoo in haer wetboecken (dat sij *sanct* [2]) noemen) staet, dat niemant buijten haer wet can salich werden, ende datter geen andere salicheijt te becomen is, als in en door haer wet, die haer starck beveelt, niemand aen te nemen, of te haer oock tot het geloov derselver te neijgen, waerover een affkeer en vrese van alle Cristenen hebben. Niettemin drijven handel en wandel met alle Cristenen, doch door noot (soo sy seggen) om haer nootdruft te

[1]) De zoogenaamde „towers of silence", waarover alles bekend is.

[2]) Wellicht is Sant le lezen, hetwelk zou kunnen aanduiden: Zend (-Awesta).

genieten, en daervan te leven, vermogen niet te liegen in haren handel, off te seggen, dat haer goederen meer costen off gecost hebben, als in der daet doen, souden daer niet recht in wandelen, begaen negen mael meer sonden, als een gemene logen, evenwel conen het in haer negotie niet nalaten, maer sowel als andere coopluijden, om proffijts wille een en meer leugens liegen, sonder de groote sonde, die daerdoor begaen eens te gedencken.

In 't trouwen [1]) van hare kinderen en generalijck van alle persoonen, gebruijcken de maniere meest als de Mooren en Benjanen doen, gevende haer kinderen mede jonck aen den anderen, met voorweten van vader en moeder van beijde sijden, en laten d'selve, naerdat de pape haer getrout heeft, soo met malcanderen ijder bij sijn vader en moeder opwassen ter tijt tot haer 5 à 16 jaren sijn gecomen, gaen dan gemeenlijck bij malcanderen in de mans vaders huijs wonen, daerin de maniere van de Mooren en Benjanen hier te lande gebruijckelijck naervolgen, doch de Persianse dochters hebben in haer trouwen meer vrijheijt als meest alle Benjaense dochters doen, want mogen nae 't overlijden van haer man weder trouwen, out ofte jonck, en soo dickwils, als haer man verliesen, dat onder de meeste Benjanen geen gebruijcke ende tegen haer wet is strijdende, naer haer eerste man gestorven sijnde niet weder mogen heuwen. Wanneer de kinderen door de vader ende moeder aen wedersijden aen malcanderen gegeven sijn, werter een van haer priesters, off somwijlen meer tot getuijchgenissen geroepen en soo de kinderen in sijn presentie aen malcanderen gegeven, door wien haer gevraecht wert, ofte bij malcanderen (soo lange leven) woonen, den anderen getrou en vriendelijck wesen willen, bevelende haer met geen andere mannen, nochte mannen met andere vrouwen te buijten gaen moeten, dat hare kinderen, die crijgen mochte in hare wet gehouden sullen sijn op te voeden en diergelijcke omstandicheden meer, waerop sij antwoorde jae, off de ouders in haer plaetse (soo jonck sijn) daer beneven belovende aen de priester en getuijgen daer present, dat hare kinderen daertoe houden en opvoeden sullen. Dit trouwen deurt omtrent een ure ofte daer omtrent, dat den priester hare wetten voornamentlijck den trouw aengaende generalijck voorleest ende de kinderen sooveel mogelijck is onderrecht, soo se eenich verstant hebben, ende, soo niet, hare ouders

[1]) Over de gebruiken bij het huwelijk der Pārsīs, vgl. Encycl. of Rel. and Ethics, deel VIII, pag. 555.

als vooren. Dit gedaen sijnde, wert er een feest ofte bruijloft gegeven, daernaer gaet een ijder weder naer huijs, van gelijcken den priesters, naerdat volgens de costuijme met 6 à 8 gulden vereert is. De kinderen, die getrout sijn, gaen mede een ijder naer sijn plaetse, ende soo oude persoonen sijn, gaen met haer bruijt naer huijs, soo selven in 't haer niet getrout zijn, naerdat in 't openbaer langs en dwars op paerden door de stat en straten gereden hebben, hebbende veel ommeslach van toersen, trommelen, pijpen ende trompetten, dat gemeen twee à 2½ ure deurt, daernaer wert het voorverhaelde feest gegeven, als dese tuijs comen, ende deurt gemeen dan twee à drie dagen naer de ouders van beijde sijde van vermogen sijn, doch de gemene regel is, dat de ouders van wedersijden, elck twee dagen aen den anderen een feeste geve, daermede is 't trouwen gedaen, en de bruijloft uijt, soo der twee oude luijden metten anderen trouwen houdende feest naer haer welgevallen, en naer van vermogen sijn, twee, 3 à 4 dagen, daer geen regel in gevolcht wert, mede trouwen wel eenige sonder feesten te geven.

Men siet onder dese natie niet sooveel hoererije plegen, als wel onder de Mooren en Benjanen geschiet, de mannen houden haer mede veel suijverder dienaengaende, als eenige van de andere natien doen, dat verwonderlijck is (de vrouwen aengaende) alsoo een seer geltgierige natie is en tot alles begeerich. Sijn in persoone veel blancker als de Mooren ofte Benjanen en veele onder haer met de Euroopsche natie niet verschelende in blancheijt. De vrouwen sijn noch wel soo blanck, als de mans persoonen, soodat dese door den banck voor de blanckste natie hier te lande, principalijck, die aen de seecant woonen, gehouden mogen werden, maer sijn weijnich in getalle, en te lantwaert in, vint men de geene.

De hoererije wert bij haer voor een van de grootste dootsonde gehouden, in haer wet geboden; als in haer eijgen lant Persien, daer nu uijt gedreven sijn, waren, werden de overspeelders met de doot gestraft, soo haer oude boecken en historien uijtwijsen, doch hier in dese quartieren sijn geen souveraijnen en achtervolgen haer geboden soo gestrict niet. Ten anderen sij onder de Moorse rechten haer moeten sminiteren [1]) en door dittos geregeert werden. Dit alles niettegenstaende vint men onder haer weijnich lichte vrouwen.

[1]) Lees misschien: summiteeren (submitteeren).

Dese natie woonen al bij malcanderen in een quartier, voegende haer huijsen gemeen dichte bij den anderen; weijnich van haer gebou off huijsen sul men onder off bij de Moorse vinden, leven al soo mogelijck is bij malcanderen, hebben geen overheijt onder haer van haer selven, 't sij datter eenige van de hare door de Mooren eenich bewint gegeven werden, en dienaers van ditto Mooren off Benjanen wierden gemaect, als vooren geseijt; hebben wel in gebruijcke, dat een à twee van de aensienlijckste persoonen onder haer sijnde, met generael consent en toestemminge van haer allen voor hooffden en gebieders van haer verkiesen [1]), om bij alle voorvallende questien, 't gemeen voor te spreeken en haer woort te doen aen de regeerders van de plaetse daer haer onthouden, die selden sonder eenige sijn, doch niet sooveel, als onder de Mooren en Benjanen, waer qualijck den dach passeert sonder moeijten ende oneenicheijt onder malcanderen te hebben.

Dese Persien sullen haer questie, querelen off differentien onder malcanderen hebbende, soo 't mogelijck is niet ruchtbaer voor de Mooren en Benjanen maecken, door vrese, dat de schout van de stat (die hier *coetewael* genaemt wert) sijn handen daeraen mochte slaen, maer sullen 't sien onder malcanderen ter neder te leggen en uijt te dempen. Dese leven in haer quartieren veel eensamer en vredelijcker als eenige van de andere natie doen, doch men vint veel weijniger Persien in eeniger deser seesteden, als Mooren off Benjanen, als vooren geseijt.

Dese natie is een gierich en vasthoudent volck, sijn de Sineesen seer gelijck (in begeerlijckheijt), houden gantsch niet van uijtgeven, maer wel van ontfangen, sijn seer nau dingende in 't coopen ende vercopen, sijn bedriechlijck (hoewel 't tegen haer wet is) dat met behendicheijt conen te wege brengen, doch passeren de Benjanen 't merendeel haer hier in, sijn niet dieffachtich ofte seer weijnich, seer gemeensaem in den ommeganck, niet soo hoovaerdich als de Mooren off Benjanen wel sijn, niet quaetaerdich noch bitter, mede niet te goet (in dese seer getempert) bij andere natie zijn, sijn niet soo medegevende, als de Benjanen door den banck, mede niet soo onbarmhertich als de Mooren en Raspoeten.

Haer statuere en persoon is meest als de gemene menschen, zijn sommige groot, eenige cleijn, hebben groote ronde baerden, de Franse maniere van outs niet seer ongelijck, hebben veele

[1]) Dit is de zoog. *panchâyat*, vgl. Encycl. of Rel. and Ethics, deel IX, pag. 643.b.

lanck haer op 't hooft, daerin de vrouwen seer gelijck sijn, doch enige mede cort, en die cort haer dragen, hebben gemeen een bosgen off lockgen lanck haer op de cruijn van 't hooft, d'welck sij in costuijm en in gebruijcke hebben.

Dese secte mijt haer van veele spijse te eeten, die in haer wet verboden is, meest alle de vliegende gedierten zijn verboden te eeten off te dooden, dan in noot, als ten oorloge gaen, soo mogen sij eenige beesten dooden en eeten, welcke sijn dese, bocken, schapen, harten, hoenderen, ende alle gevogelte, maer vooral geen coijen, ossen, paerden, camelen, oliphanten, hasen, conijnen ende diergelijcke beestiael meer, dan soo de soldaten eenich ander eeten, ofte spijse connen becomen staet het mede haer niet vrij eenige van dese voorgenoemde beesten te dooden off te eeten, alleenlijck in de crijch en noot sijnde en anders niet connen becomen, als het voorverhaelde vee.

De coopluijden, die haer met haren handel generen als mede alle ambachtsluijden en burgers, die in haer plaetsen off steden woonen, mogen geene van dese voorverhaelde beesten dooden, nochte eeten, eevenwel nutten de meeste part van haer lieden vis, doch soo hart en uijtdruckelijck niet als alle vee en vleijs. Die hart van haer gevoelen en op haer wet sijen, sullen mede geen vis eeten, doch binden haer hier met [1]) hart aen. Sij houden 't voor een dootsonde, coijen en ossenvleijs te eeten, seggen soo lieff van haer vaders en moeders vleijs mogen eeten als van een coe oft osse, en daer niet meer sonde aen soude doen, en houden 't noch voor meer sonde een coe als osse te dooden, als daervan te eeten door een ander gedoot sijnde, daermede met de Benjaense secte seer wel overeen comen. Als dese natie eet, mach niemant van eenige secten off ander gevoelen als zij sijn, haer eeten raecken off aentasten, ja qualick genoch van verre haer sien eeten, 't welck met de Benjaense mede seer overeen comt, want die mede soowel als zij onder haer secten moeten eeten ende en laten niet toe dat ijemant vreemts aen haer spijse raect.

In haer wet sijn geene granen verboden te eeten, maer wert toegelaten, alles, dat uijt der aerden wast vrij te nutten naer haer contentement, doch moet hetselve door haer eijgen natie gemalen, gecooct, gebacken en gehavent [2]) werden, ofte mogen 't selve niet nutten noch gebruijcken.

---

[1]) Lees: niet(?).

[2]) D. i. gereinigd.

Haer dranck is meest water, doch gebruijcken somwijlen mede wel arrak, touwack, wijn en diergelijcke gedistileerde wateren, maer seer weijnich, alsoo in dese quartieren waer en in geen overvloet is, dan mogen desen dranck niet als tot nootdruft nutten, sonder daerin te boratieren [1]), hoewel het onder de gemene man dagelicxs noch geschiet; vermogen niet uijt eenige van de Christenen, (Mooren, Benjanen, off andere, die niet van haer gelove sijn), hare vaten off cannen te drincken, noch uijt schottelen te eeten, niettemin vint men eenige, die 't soo nau niet nemen, niettegenstaende dat het haer wet in gene maniere toelaet. Veele die 't doen, weeten niet wat haer wet dienaengaende gebiet, want me(de) onder haer soowel als andere natien Idioten vinden en spotte van haer eijgen leere, doch soo 't haer priesters quamen te weeten, dese off diergelijcke fouten begaen hadden, souden haer daerover seer bestraffen, mede wel uijt haer wet en caste stooten en verbannen, ten ware beterschap belooffde eenige diergelijcke foute meer te committeren, op welcke belofte weder aengenomen werden, en soo haer daernaer in gelijcke weder quamen te verloopen, souden van haer affgesneden ende verstoten werden. Dese selffde straffe sijn de vrouwen mede soowel de mans subject ende werden dienaengaende niet meer als sij verschoont.

Men vint weijnich van dese natie, die groote meesters in maent off jaerdiensten dienen, want mogen volgens haer wet geen natie dienen als haer eijgen, als in dachhuijr, 't welck haer toegelaten is met conditie, dat haer eijgen cost moeten eeten, evenwel vint men verscheijde deser natie, die haer bij Cristenen, Mooren ende Benjanen in dienst begeven, maer desen werden onder haer voor onreijn gehouden ende ten aensien van haer wet weijnich geacht en ongelovich gehouden, seggende soo dese sterven noch in dienst sijnde van ijemant, als haer natie, dat swaerlijck in den hemel bij Godt (die sij *Dadaer* noemen) conen comen, want dit tegen een van de grootste geboden haerder wet is strijdende.

Dese Persianen seggen, dat het vier ende de son (die sij in een graet stellen) van Godt ende meest hemselven gelijck is, ende houden 't voor een dootsonde het vier met water uijt te blussen, en dat sulcken mensch verdoemt is, die 't met water uijtgiet, want het bij haer voor (ende meest als) Godt aengebeden wert; het water wert mede bij haer weijnich min als het vier geacht, bidden

---

[1]) D.i. baratteeren: ruilhandel drijven, Portug. *baratar.*

het mede aen in de selve maniere als het vier doen, sullen 't selve op geen vuijle plaetsen uijtgieten, soo 't voor bij conen, sullen niet gaerne daer eenich vuijl mede wasschen, als 't doen, bidden sij datelijck aen Godt, dat hij 't haer wil vergeven, gelovende 't haer datelijck vergeeft, soodat sij 't water met achterdencken en vrese van te sondigen gebruijcken. De sonde[1]) wert door haer mede aengebeden, die bij haer de grootste naest het vier gehouden wert, mede wert door haer de maen aangebeden en gehouden, als eene van de principaelste dienaers van Godt. De grooten meest geachtste van dese vier dienaers van Godt (als sij se noemen) is het vier, dat sij seggen Goodts soone is (als vooren geseijt) daernae volcht de son, die seggen het vier mede gelijck te sijn, daernae de mane, ende het water, die sij wat minder als vier en son houden en meest in een graet stellen, en bij Godt soo gehouden werden; seggen en geloven vastelijck, dat het water bij nacht, soowel als andere nateurlijcke beesten ende gedierten slaept, maer het vier, son en maen slapen niet naer haer gevoelen. Het gebet, off aenbiddinge, dat aen dese vier dienaers gedaen wert, is soo volcomelijck, noch met soo grooten ijver niet, als 't gene, dat sij aen Godt doen, want seggen Godt bovenal is en alles regeert, daerom met meer viericheijt als de andere (die minder sijn) aengebeden moet werden, op hoope van verhoort te werden, want van hem vercrijgen 't gene d'andere met macht sijn [2]) te versorgen.

In haer wet wert het doode lichaem seer onreijn gehouden en verachten, als een aes van eenich gedierte, ende de doot beendren noch onreijnder naer het vleijs daervan is geteert, want sullen geen dootbeendren in eeniger manieren aenraecken (segge van menschen) ende soo se bij gevalle op ofte aen haer lijff raecken [3]), moeten se al haer clederen en wat aen hebben van haer lichaem scheuren ende wech werpen, als onreijn sijnde, en weder andere clederen aentrecken, nadat haer gewassen hebben en tot een amende, dat de beendren van een doot mensche aen haer lijff sijn geraect, 9 dagen in huijs blijven, eer uijt mogen gaen en mogen in dien tijt geen eeten coocken, nochte handelen, als dat haer van haere vrienden gebracht wert, mede en mogen haer eijgen vrou-

---

[1]) l. „De sonne".

[2]) l. „niet by machte sijn".

[3]) Het volgende is eene reminiscentie van de reinigingsceremonie *barashnum* geheeten (die 9 dagen duurt), beschreven in Vendidād IX, vgl. Encycl. of Rel. and Ethics, deel IX, pag. 649.b.

wen, noch kinderen bij haer niet comen nochte aenraecken in dien tijt van 9 dagen en moeten van dese 9 noch twee vasten sonder eenige spijse te nutten. Eijntelijcken, dat sij geloven, soo bij ongevallen een doot menschenbeen in 't water quamen aen te raecken, dat sulcken mensche seeckerlijck verdoemt soude wesen, vermits 'twater door dat gebeente ontreijnicht is en de siele van sulcken mensche, die hem daerin ofte omtrent wast dootsonde heeft begaen, omdat in sulcken onreijn water is gewasschen, doch onwetent sijnde, sijn onschuldich, dan nement evenwel voor soodanich, dat het een teecken van straffe aen desulcke beteeckent, die 't overcomt, door haer menichvuldige sonde in dese werelt bedreven.

Eijntelijcken sijn vol sermonije, superstitien en duijvelse stricken verstrict, daer soo verde ingewortelt sijn, datter qualick sonder Goodts groote barmherticheijt uijt te geracken is, daer met sulcken blinden ijver in blijven continueeren, sonder de claerheijt te willen aenschouwen, en liever soo 't schijnt de doot willen aenvaerden, als hare gelove verlaten, daerin sij, Godt beter, veel Cristenen hedendaechs te boven gaen, want gelove, men weijnich vinden soude, die haer om haers gelove te bevestigen souden laten om 't leven brengen.

Dit is 't gene wij in 't corte van dese verdreven Persien hebben willen verhalen, en 't gene naer ons wetenschap uijt hare leeraers en andere persoonen, wegen haer leere bijeen hebben connen versamelen, waeruijt men lichtelijck sien can, hoe verscheijden het gevoelen der menschen is, ende de verblintheijt van veele natien, die het licht nochte waerheijt soecken te aenschouwen, blijvende daerin met obstinaetheijt continueeren, vliedende het licht en omhelsende de duijsternissen, daer Godt sijn gratie toe verlene, dat eijntelijck hieruijt mogen comen en naer sijn geboden leren, ende hiernaer de eeuwige vreuchden mogen werven.

nota[1]) Den leeser sal gelieven in gedencke te houden, dat de gelegentheijt van dese plaetse hiervooren verhaelt sodanich geweest sijn, doen deselve noch in haer fleur ende van Godes kant met hongersterfte ende andere plagen niet besocht waren, als in 't jaer 1630 en 1631 daeraenvolgende is geschiet, door de ongelooffelijcke sterfte, welcke doen een grote en ongelooffelijcke veranderinge veroor-, saect heeft in dese quartieren, soo in de negotie, bou en plantinge,

[1]) Deze nota moet later aan het stuk zijn toegevoegd, in ieder geval na 1631. Vgl. noot 5 op pag. 16 en noot 8 op pag. 22.

alsmede dierte, door t gehele lant, soodat nu bij den voorigen tijt (als noch in 't jaer 1629 was), zijnde doen noch in sijn fleur, in genen dele gecompareert nochte geleecken mach werden, ende weijnich hope is in 8 à 10 jaer tot verhael ende op sijne vorige voet gebracht sal conen werden, vermits het sterven van ontallijcke menschen in die quartieren ende voornamentlijck aen de seecant daer den meesten handel gedreven wert, de repupelatie en verbeteringe derselver plaetsen, sal den tijt in toecomende leeren.

INDEX

āchār, 93.
agelen, 33, 70.
Ahmadābad, 36 vgg.
Akbar, 15 vg., 22.
areka, 12.

Bābar, 22.
bāng, 56.
Baroda, 20 vgg., 23.
Benjanen 9, 20, 27, etc. 72 vgg.
Beyera, 74.
billinbing, 43.
boonen, Turksche, 7.
bordeelen, 54.
bosa, 84, 89.
Brahma, 84, 98 vg.
Broach, 1 vgg. etc.
Burhāmpur, 6.

Cambay, 30 vgg.
cardamon, 12.
catel, 70, 116.
cayere, 12.
coria, 52.
criata, 100.

dammer, 12.
delicten, 51.
Diwāli-feest, 91.

Etimat Khān, 4 vgg., 23, 53.

falcoen, 2, 32.

Ganges, 72.
gas (maat), 33.
Gujarāt, gesch. v., 14 vgg.
Gwalior, 21.

haesloopers(?), 19.
Hansot, 4.
Hēmū, 22.
hing, 42.
Humāyān, 22.

Indigo Sirkees, 33, 43; bereiding, 46 vgg.

Jahāngīr, 14, 22.
jamdhār, 49, 66.
Janbasir, 8.

kaḍi, 20, 37, 51.
k̀āfir, 59.
kaṭār, 66.
Keterys, 10, 24, 34.
Khāni-khānān, 16.
kittesol, 62.
kokouanen, 51.
kotwāl, 19, 37 vg., 51, 120.
kusumbha, 69.

lashkar, 17, 51.
Latif khān, 23.
lijfstraffen, 52.

Maheśa, 84, 97.
Mahmūd, 14, 22.
Mahmūd Bēgarā, 21, 23.
mahout, 51.
mamoedi, 9.
maund, 7, 9.
mockadon, 38, 40.
moesson, 13.
Mogol, 15 etc.
Mooren; priesters, 58; godsdienst en tempels, 55; leefwijze, 59; huwelijk, 60; kleeding, 64; woningen, 66; voeding, 67; begrafenisplechtigheden, 70.
Mozaffer, 14 vgg., 23.
myrobalaan, 43.

namāj, 56.
Navsārī, 45, 115.
niyoga, 94.

omina, 102.
oorlogvoeren, wijze van, 49 vgg.

Pārsīs, 104 vgg.; herkomst, 104; occupaties, 108; houden het vuur heilig, 108, 115, 122 vg.; goden en heiligen, 109; priesters, 112 vg.; eeredienst, 112; kleeding, 114; woningen, 115, 120; doodengebruiken, 115 vgg.; towers of silence, 117; huwelijk, 118; kuischheid, 119 vg.; uiterlijk, 119, 120; bestuur, 120; aard, 120; voedsel, 121 vg.; reinheid, 123.
patangh, 12.
Paṭhān, 22, 68.
Permisseer, 35, 79, 84, 98, 101.
poera, 10.
post, 61, 89.

queeby, 43.

radgie (rāja), 16.
Rājapura, 21.
Rājput, 25, 34, 69, 87, 88 vgg.
Rām, 35, 79, 91.
rijst, 7.

Ṣafī-khān, 16.
sagie, 13.
Sanjān, 107.
Sayids, 68.
sesam, 8.
Sevrahs of Syauras, 75, 83.
Sharkej (Sirkees), 26, 46.
Shīrshāh, 22.
Sindikera, 26.
Smārtas, 83 vgg.; godheden, 84; geloof, 85; crematie, 85.
Souratte, 3 etc.
Spreekwoorden 39 (Hindustāni); 59 (Perzisch).
Śrāvakas (Jainas), 75 vgg.; cosmologie, 77; zielsverhuizing, 78; tempels, 79; vasten, 80; eeredienst, 81; priesters, 82.
Stukgoederen:
alcatyf, 42.
allegia, 11, 34, 42.
armosyn, 64.
assumani, 11, 27, 34.
aṭlas, 42.
bafta, 11, 27, 29, 33.
ballaband, 65.
bĕlatju, 29.
beram, 11, 42.
cambaya, 64.
cangan, 11.
chādar, 33.
chautar, 33.
chela, 11, 27.
chīt, 42.
commerband, 42, 65, 95.
dhotī, 33, 42.
dragam, 29.
gober, 29.
goedery, 33.
guineesche linnen, 11.
habbes, 33.
kandekin, 11, 12, 27, 33.
kĕtjil, 29.
madafon, 11, 27.
montassy, 34.
nicquanni, 11, 27.
orny, 42.
pāmarī, 66, 95.
patoolen, 33.
polĕng gober, 29.
salalu, 29.
sary, 42.
taffaçila, 11, 27.
tafta, 42.
tapih gulung, 29.
trikandi, 11, 28.
supārī, 33.

tijfferen, 108.
touwack, 84, 108.

Vaiṣṇavas, 91 vgg.; ceremoniën bij 't eten, 92; wasschingen, 95 vg.
Visiapoer, 43.

wapenen, 48.
weduwe, verbranding der, 86 vg.; huwelijk der, 94.

Yogins, 97 vgg.

University of British Columbia Library
DUE DATE

FORM 310

25

UNIVERSITY OF B.C. LIBRARY
3 9424 02220 6723